

Leszek Zugaj

HISTORIA ADMINISTRACJI W GMINIE RAWA MAZOWIECKA

LUBLIN 2013

WSTĘP

Współczesna gmina Rawa Mazowiecka funkcjonuje już 40 lat. Jednak początki samorządu gminnego sięgają połowy XIX wieku i reform z czasów zaboru rosyjskiego. To wtedy powołano gminy Boguszyce i Wałowice – odpowiedniki współczesnej gminy Rawa Mazowiecka.

Tamte gminy, formalnie samorządowe, podlegały kontroli ze strony urzędników carskich. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1918 roku, do już ustanowionego systemu samorządu gminnego, dodano rady gminne. W 1933 roku weszła w życie reforma samorządu gminnego jednolitego dla całej II Rzeczypospolitej (tak zwana ustawa scaleniowa).

W czasie I i II wojny światowej gminy wykonywały ściśle polecenia władz okupacyjnych.

Po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku. W czasach PRL przeprowadzono zupełnie nieudaną reformę podziału kraju na gromady (1954–1972).

Od 1973 roku zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy, w tym gminę Rawa Mazowiecka. Ówczesnie ustanowiony podział gminny w większości funkcjonuje do dziś.

Od 1990 roku gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z 8 marca 1990 roku „o samorządzie gminnym”.

Praca niniejsza ma na celu przedstawienie dziejów administracji i samorządu obszaru gminy Rawa Mazowiecka na przestrzeni ostatnich 150 lat.

GMINY WOKÓŁ RAWY MAZOWIECKIEJ W LATACH 1809-1918

Samorząd gminny został zapoczątkowany w 1809 roku w czasach Księstwa Warszawskiego. Utworzono gminy miejskie i wiejskie, mające pewne formy samorządu, ale pod ścisłą kontrolą właścicieli ziemskich, którzy sprawowali również, obligatoryjnie urząd wójta. Każda wieś stanowiła oddzielną gminę wiejską.

Organizacja gmin wiejskiej w Królestwie Polskim (po 1815 roku) pozostawała praktycznie taka sama jak w czasach Księstwa Warszawskiego. Dopiero w 1859 roku władze przeprowadziły ważną reformę ustroju gminnego. Od tej pory gmina musiała składać się z przynajmniej 50 dymów¹ pod zarządem jednego wójta. Powołano zatem większe jednostki terytorialne.

Jeżeli jeden właściciel ziemski miał co najmniej 50 dymów i posiadał kwalifikacje, to zostawał wójtem. Mniejsze majątki ziemskie mogły być połączone w jedną gminę. Właściciele ziemscy sami wybierali spośród siebie wójta i przedstawiali do zatwierdzenia przez Komisję Rządową do Spraw Wewnętrznych. Jeżeli przedstawiony kandydat nie miał kwalifikacji, właściciele musieli przedstawić inną osobę. W razie kłopotów ze znalezieniem kandydata, wójta wyznaczała Komisja Rządowa na koszt właścicieli. Do pomocy wójt miał radnych wybranych przez mieszkańców zatwierdzonych przez naczelnika powiatu. Na wsiach powołano sołtysów wybieranych przez społeczność wiejską.

W ten sposób każda wieś w okolicy Rawy Mazowieckiej funkcjonowała jako osobna gmina. Te obszary należały do guberni warszawskiej i obwodu rawskiego (następnie przemianowany na powiat rawski).

¹ Inaczej domów.

Rawa Mazowiecka na mapie Królestwa Polskiego z 1826 roku.

W 1863 roku wybuchło powstanie styczniowe. Władze carskie w rok po wybuchu powstania przystąpiły do uwłaszczenia ziemi dworskiej, aby w ten sposób odciągnąć chłopów od walki. Ziemia dworska użytkowana przez chłopów stała się ich własnością. W każdej wsi przystąpiono do wymierzania gruntów. Powstały *Tabele Likwidacyjne* osobne dla poszczególnych miejscowości, w których dokładnie określono ilość gruntów należących do każdego gospodarza. Powstały szczegółowe mapki gruntów. Chłopi musieli spłacić otrzymaną ziemię, ale otrzymywali ją na własność. Zmieniło to zupełnie stosunki własnościowe na polskiej wsi.

**Wypis z Protokołu Sekretaryatu Stanu Królestwa
Polskiego.**

Z Bożej Łaski

MY ALEXANDER II-gi

**Cesarz i Samowładca Wszech Rossyi, Król
Polski,**

etc., etc., etc.

**Wziąwszy na uwagę, że dotychczasowe
przepisy o urządzeniu i zarządzie gmin wiejskich w Królestwie Polskiem, wymagają niejakich zmian i uzupełnień, na przedstawienie Rady Administracyjnej Królestwa, rozpoznane w Radzie Państwa, Stanowimy:**

**1. Gmina wiejska składać się ma odtąd
najmniej z pięćdziesięciu domów mieszkalnych.**

Fragment dziennik Praw Królestwa Polskiego z 1859 roku. Dekret o reformie podziału gmin wiejskich (*Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1859, s. 5).

Drugą reformą władz carskich było powołanie samorządowych gmin wiejskich. Ukaz carski z 1864 roku zupełnie zmienił ustrój gminny na polskiej wsi. Po raz pierwszy gmina miała charakter samorządowy i została oddzielona od władzy właścicieli ziemskich (dziedziców). Władze preferowały na urzędach gminy ludzi chłopskiego pochodzenia. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie), jak i dworskie (folwarki).

Ukaz carski wprowadzający ustrój samorządu gminnego został podpisany w dniu 19 lutego (2 marca) 1864 roku.² Od tej pory każda gmina składała się z wiosek, kolonii, folwarków i dworów, niezależnie od podziałów własności dworskiej. Utworzono gromady wiejskie na czele z zebraniem gromadzkim i sołtysem.

Jak wspomniano wyżej w 1864 roku nadano nowy ustrój gminom funkcjonującym od 1859 roku. Ich granice początkowo pozostawały bez zmian. Najważniejsze było to, że nowe gminy zbiorowe były wyłączone z pod władzy właścicieli ziemskich.

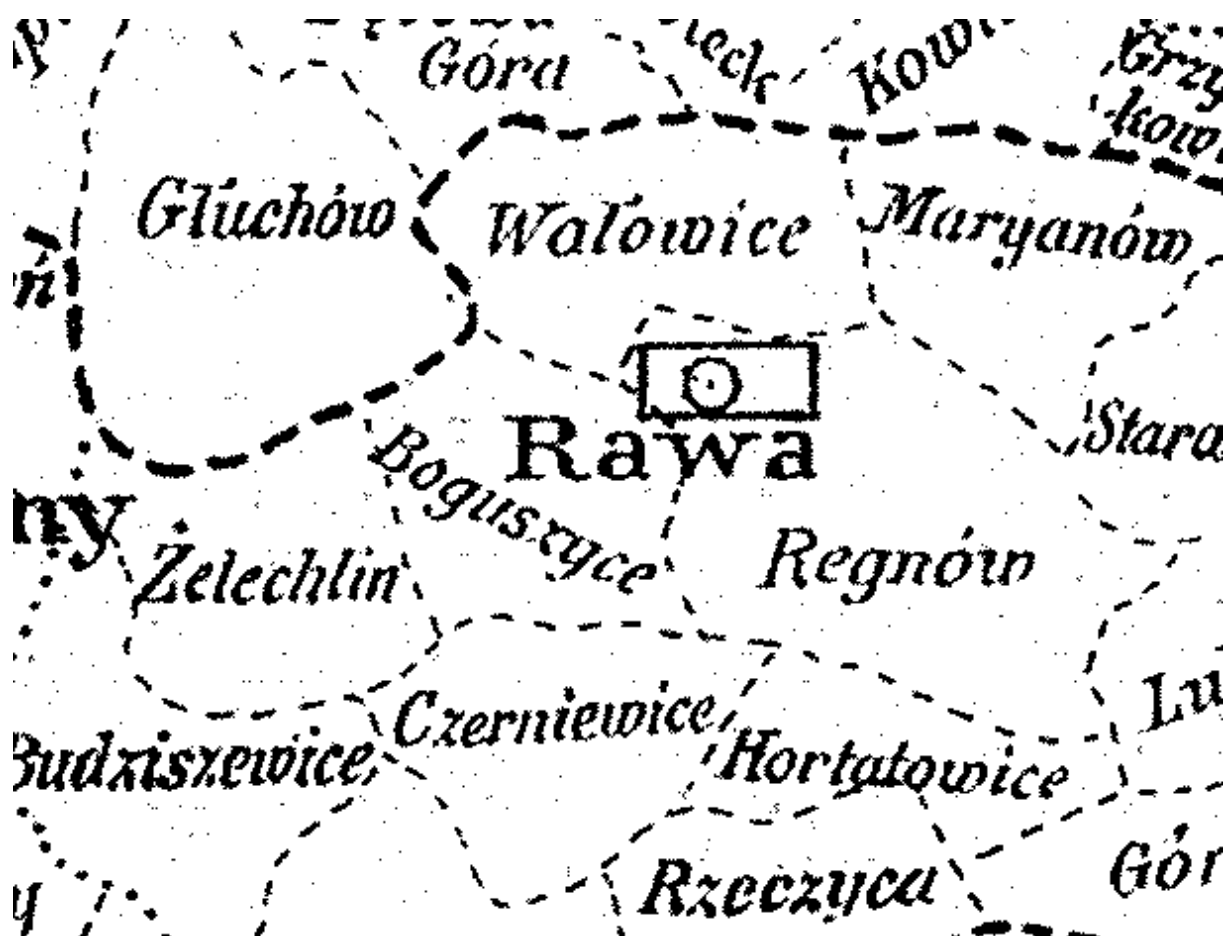
W 1866 roku przystąpiono w Królestwie Polskim do reformy administracji państwa. Miało to na celu unifikację tego kraju z Cesarstwem Rosji. Z początkiem 1867 roku zreorganizowano podział na gubernie. Powołano powiat rawski w ramach nowo powołanej guberni piotrkowskiej.

Wraz z reformą „gubernialno-powiatową” przeprowadzono nowy podział na gminy wiejskie w ramach guberni i powiatów. Mniej więcej z dwóch gmin, z czasów 1859 roku, powołano jedną nową gminę. Zmiany zostały ogłoszone z końcem 1866 roku (19/31 grudnia) i weszły w życie z początkiem 1867 roku.

W ramach powiatu rawskiego powołano gminy: *Marjanów, Wałowice, Byliny (Boguszyce), Żelechilin, Budziszewice, Stara- Wieś, Regnów, Czerniewce, Lubochnia, Rzeczyca, Gartatowice, Lubania i Góra.*³

² *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1864, tom 62.

³ *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1866, s. 361.

Fragment mapy Królestwa Polskiego z przełomu XIX i XX wieku

W Imieniu Najjaśniejszego
A L E X A N D R A II-go,
CESARZA I SAMOWŁADCY WSZECH ROSSYJ, KRÓLA POLSKIEGO,
WIELKIEGO KSIĘCIA FINLANDZKIEGO,
etc., etc., etc.,

Komitet Urządzający w Królestwie Polskiem.

Na zasadzie uwagi do art. 2-go NAJWYŻEJ zatwierdzonej dnia 19 (31) Grudnia 1866 r. Ustawy o Zarządzie Gubernijalnym i Powiatowym w Królestwie Polskiem, Komitet Urządzający, na przedstawienie Kommissji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, postanowił i stanowi:

Art. 1. Powiaty wyszczególnione w dołączonym do art. 2-go pomienionej Ustawy Rozpisie podziału gubernij na powiaty, składają się z miast i gmin niżej wymienionych:

Nagłówek aktu powołania gmin wiejskich na przełomie 1866 i 1867 roku (*Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1866, s. 279)

Сельскія гмины: Братошевице, Добра, Несулковъ, Дмосинъ, Мрога-дольна, Николаевъ, Липины, Галковъ, Бендковъ, Лазновъ, Ціослы, Лазиска, Бяла, Бедонъ, Попень, Длуге.

3. *Равскій уѣздъ.*

Города: Рава, Бяла, Нове-мѣсто, Иновлодзъ.

Сельскія гмины: Маріановъ, Валовице, Былины или Богушице, Желехлинъ, Будзисевъ, Стара-весь, Регновъ, Черневице, Любохня, Ржепица, Гартатовице, Любаня, Гура.

4. *Лодзинскій уѣздъ.*

Города: Лодзь, Казимержъ, Александровъ, Згержъ, Константиновъ, Тушинъ, Ржговъ.

Сельскія гмины: Люцьмержъ, Держонизна, Накельница, Лагевники, Белдовъ, Бабице, Бружица-велька, Ромбень, Ршевъ, Радогощъ, Новосольна, Хойны, Пучневъ, Брусь, Вискитно, Господаржъ, Бруйце, Жероминъ, Гурки, Чарноцинъ.

5. *Ласкскій уѣздъ.*

Города: Ласкъ, Видава, Щерцовъ, Лютомерскъ, Пабианце.

Сельскія гмины: Заполице, Водзерады, Балучъ, Прушковъ, Домброва-видавска, Хоцинъ, Домброва-русецка, Дзбанки, Выгелзовъ, Воля-венжикова, Зелювъ, Бучекъ, Ласкъ, Лютомерскъ, Видзевъ, Гурха-пабианска, Вымысловъ, Длутовъ.

6. *Новорадомскій уѣздъ.*

Города: Новорадомскъ, Паенчно, Бржезница, Плавно, Конецполь.

Сельскія гмины: Ржонся, Паенчно, Дворшовице, Замосце, Сульмержице, Брудзице, Добрсинице, Радзѣховице, Прусекко, Ржеки, Конары, Радомскъ, Гарнекъ, Гидле, Дменинъ, Гославце, Прже ромбъ, Кобѣле, Жѣтно, Домброва, Конецполь, Малюшинъ, Вельгомыны, Масловице, Крушина.

7. *Ченстоховскій уѣздъ.*

Города: Ченстоховъ, Кржепице, Клобуцкъ, Метовъ, Пржировъ, Ольштынъ, Яновъ.

Сельскія гмины: Лиле, Поповъ, Барглы, Венгловице, Ванцержевъ, Медзно, Панки, Прижистайнъ, Камыкъ, Мыкановъ, Рендзыны, Грабовка, Дзбовъ, Старополе, Каменница-польска, Кузничка, Рейкшовице, Опатовъ, Ольштынъ, Потокъ-злотый, Гута-стара.

8. *Бендинскій уѣздъ.*

Города: Бендинъ, Сейбръжъ, Козо-гловы, Жарки, Мржиглодъ, Влодовице, Челядзъ, Модржеевъ.

Fragment ukazu carskiego o powołaniu gmin w ramach guberni piotrkowskiej (Dz. Praw Królestwa Polskiego, 1867, s. 366- wersja rosyjska)- pozycja 3 – powiat rawski

Gminy Wiejskie: Bratoszewice, Dobra, Niesułków, Dmosin, Mroga-Dolna, Nikołajew, Lipiny, Gałków, Będków, Łaznów, Ciosny, Łaziska, Biała, Bedoń, Popielń, Długie.

3. *Powiat Rawski.*

Miasta: Rawa, Biała, Nowe-Miasto, Inowłódz.

Gminy Wiejskie: Marjanów, Wałowice, Byliny albo Boguszyce, Zelechlín, Budziszewice, Stara-Wieś, Regnów, Czerniewice, Lubochnia, Rzeczyca, Gartatowice, Lubania, Góra.

4. *Powiat Łódzki.*

Miasta: Łódź, Kazimierz, Aleksandrów, Zgierz, Konstantynów, Tuszyn, Rzgów.

Gminy Wiejskie: Łuśmierz, Dzierżazna, Nakielnica, Łagiewniki, Będków, Bańce, Brużycy-Wielka, Rąbień, Rszew, Radogoszcz, Nowosiółna, Chojny, Puczniew, Bruss, Wiskitno, Gospodarz, Brujce, Żeromin, Górki, Czarnocin.

5. *Powiat Łaski.*

Miasta: Łask, Widawa, Szczerców, Lutomiersk, Pabjanice.

Gminy Wiejskie: Zapolice, Wodzierady, Bałucz, Pruszków, Dąbrowa-Widawska, Chociw, Dąbrowa-Rusiecka, Dzbanki, Wygierzów, Wola-Wężykowska, Żelów, Buczek, Łask, Lutomiersk, Widzew, Górka-Pabjańska, Wymysłów, Dłutów.

6. *Powiat Noworadomski.*

Miasta: Noworadomsk, Pajęczno, Brzeźnica, Pławno, Koniecpol.

Gminy Wiejskie: Rzaśnia, Pajęczno, Dworszowice, Zamoście, Sól mierzycy, Brudzice, Dobroszyce, Radziechowice, Prusiecko, Rzeki, Konary, Radomsk, Garnek, Gidle, Dmewin, Gosławice, Przerąb, Kobile, Żytino, Dąbrowa, Koniecpol, Maluszyn, Wielgomłynny, Masłowice, Kruszyna.

7. *Powiat Częstochowski.*

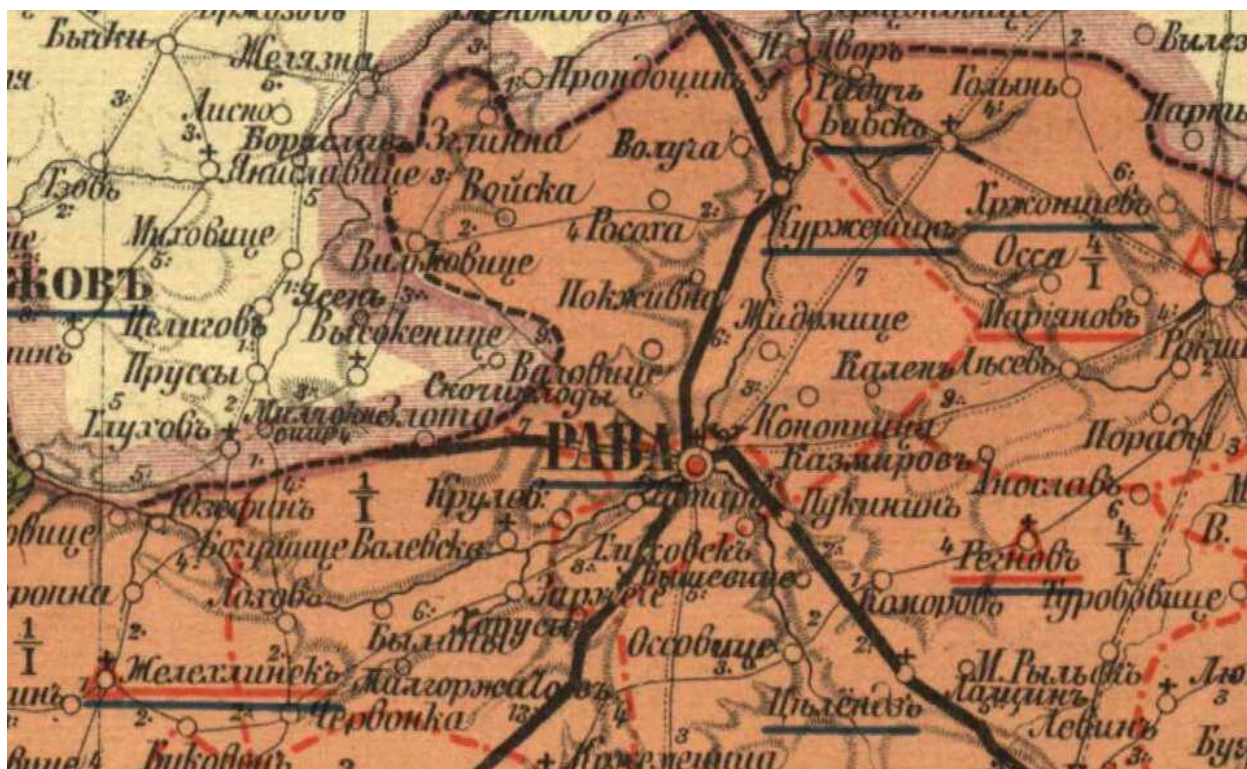
Miasta: Częstochow, Krzepice, Kłobuck, Mstów, Przyrów, Olsztyn, Jánów.

Gminy Wiejskie: Lipie, Popów, Bargły, Węglowice, Wancerzew, Miedzno, Panki, Przystajń, Kamyk, Mykanów, Rędziny, Grabówka, Dźbów, Staropole, Kamienica-Polska, Kuźniczka, Rększowice, Opatów, Olsztyn, Potok-Złoty, Huta-Stara.

8. *Powiat Bendzinski.*

Miasta: Bendin, Siewierz, Koziegłowy, Żarki, Mrzyglód, Włodowice, Czelań, Modrzejów.

Fragment ukazu carskiego o powołaniu gmin w ramach guberni piotrkowskiej (Dz. Praw Królestwa Polskiego, 1867, s. 367- wersja polska)

Fragment rosyjskiej mapy z przełomu XIX i XX wieku

Obszar współczesnej gminy Rawa Mazowiecka został podzielony między trzy dawne gminy: Byliny (Boguszyce), Regnów i Wałowice. Otaczały one miasto Rawa Mazowiecka od południa, wschodu i północy.

Podwójna nazwa pierwszej z gmin wynikała stąd, iż władze nie mogły zdecydować się gdzie umieścić siedzibę gminy i jak ją nazwać. Ostatecznie pozostała gmina Boguszyce z siedzibą w Boguszycach. W tamtych czasach jednak często zmieniano siedzibę gmin, lecz nazwa gminy pozostawała nie zmienna.

Według danych z 1882 roku gmina Boguszyce należała do powiatu rawskiego. Siedziba gminy znajdowała się w Boguszycach oddległych o 4 wiorsty od Rawy. W siedzibie gminy miał też siedzibę sąd gminny I okręgu. Gmina liczyła 3151 mieszkańców.⁴ W skład gminy wchodziły miejscowości: Aleksandrów, Boguszyce Frydrychsa, Boguszyce Walewskiego, Byliny Nowe, Byliny Stare, Chociwek, Czerwonka, Dzielnica, Dziurdzioły, Garłów, Janówka, Janów, Kaliszki, Księża Wola, Lucjanów, Łochów, Małgorzatów, Nadzieja, Podkonice Duże, Podkonice Małe, Radwanka Duża, Rawska Wola, Soszyce, Teklin, Wolica, Zarzecze, Zawady, Zielone, Zubki Duże i Zubki Małe.⁵

⁴ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902, tom I, s. 283.

⁵ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, nakładem GUS, Warszawa 1925, woj. warszawskie, powiat rawski.

Sąsiednia dawna gmina Regnów obejmowała dużo większy obszar niż obecnie. W jej skład wchodziły między innymi miejscowości Pukinin, Głuchówek, Byszewice, Matyldów, Bogusławki Duże, Bogusławki Małe i Świnice. Dziś należą one do gminy Rawa Mazowiecka.

Natomiast gmina Wałowice w powiecie rawskim należała do sądu gminnego w Boguszycach (I okręg), stacji pocztowej w Rawie. Liczyła 14667 mórg obszaru i 4474 mieszkańców (dane z około 1890 roku). Oprócz katolików w gminie mieszkało też 79 protestantów i 59 Żydów. Notowano dwie szkoły początkowe oraz zakłady przemysłowe: gorzelnia, papiernia, młyn amerykański i kilka młynów wodnych.⁶

W skład gminy wchodziły miejscowości: Huta Wałowska, Janolin, Kaleń, Konopnica, Kurzeszyn, Kurzeszynek, Linków, Lutkówka, Niwna, Pokrzywna, Przewodowice, Rogowiec, Rosocha, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Wołucza, Zagórze, Zglinna Duża, Zglinna Mała, Żydomicze.⁷

Trzeba jeszcze wspomnieć o miejscowości Julianów Raducki (Budki), która dziś należy do gminy Rawa Mazowiecka, lecz w dawnych czasach należała do gminy Marianów (dziś Biała Rawska).

Należy opisać ówczesny ustrój gminny, ponieważ w większości obowiązywał aż do 1933 roku.

Organem uchwałodawczym gminy było **zebranie gminne**. W zebraniu gminnym mogli brać udział wszyscy pełnoletni gospodarze bez względu na wyznanie. Należało mieć na terenie gminy przynajmniej 3 morgi gruntu, aby uczestniczyć w obradach. W zebraniu gminnym udziału nie brali: sędziowie pokoju, duchowni, urzędnicy policji powiatowej oraz osoby pozostające pod nadzorem policji. Zebrania gminne odbywały się raz na kwartał pod przewodnictwem wójta. Wójt mógł zwołać też nadzwyczajne zebrania. W przypadku, gdy wójt kandydował ponownie na urząd lub też składał sprawozdanie finansowe, zebraniu przewodnił wybrany przez zebranych sołtys lub najstarszy wiekiem sołtys. Do uprawnień zebrania gminnego należało:

- wybór wójta gminy, ławników, pisarza i innych urzędników gminnych,
- uchwały we wszelkich interesach gospodarczych i innych dotyczących całej gminy,
- przeznaczenie środków opiekuńczych i na urządzenie szkół gminnych,
- ustanowienie działań i rachunków osób z wyboru w gminie pracujących,
- rozporządzanie nieruchomym majątkiem całej gminy,
- wybór pełnomocników do załatwiania spraw gminy,
- wyrzeczenie we wszelkich takich przypadkach, w których na zasadzie ogólnego prawa lub innych postanowień zajdzie potrzeba wyrażenia zgody całej gminy lub wypowiedzenia się.

Do ważności uchwał zebrania gminnego potrzebna była obecność przynajmniej połowy uprawnionych. Uchwały zapadały jednomyślnie lub większością głosów, a w przypadku równości decydował głos wójta. Każdy uprawniony miał jeden głos.

W przypadku rozpatrywania spraw zamiany, sprzedaży czy regulacji gruntów gminnych potrzebna była zgoda przynajmniej dwóch trzecich wszystkich uprawnionych

⁶ Słownik Geograficzny..., tom XII, s. 931.

⁷ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, nakładem GUS, Warszawa 1925, woj. warszawskie, powiat rawski.

gospodarzy. Uchwały zapisywane były w specjalnej księdze.

Mogło się zdarzyć, że zebranie gminne nie dokonało rozkładów podatków nałożonych na gminę. W tym przypadku wójt po porozumieniu z ławnikami i sołtysami sam nakładów podatki na poszczególne gromady.

Uchwały zebrania gminnego nie wymagały zatwierdzania przez naczelnika powiatu, jeśli podejmowane były w ramach kompetencji. W praktyce naczelnik powiatu osobiście lub poprzez swoich przedstawicieli kierował często obradami zebrania gminnego.

W czasach carskich wybory wójtów przebiegały nie zawsze zgodnie z prawem. Podczas zebrań gminnych częstowano wódką, piwem pozyskując w ten sposób głosy.

Według ukazu carskiego gmina dzieliła się na gromady. Gromada składała się z włościan jednej wsi lub kolonii posiadających w niej prawo własności lub jakąkolwiek nieruchomość. Takim gospodarzom przysługiwało prawo głosu na zebraniach gromadzkich. W zebraniach nie mogli uczestniczyć pracownicy folwarczni oraz robotnicy rolni. Zebranie gromadzkie zwoływał wójt lub sołtys. Mogli w nim uczestniczyć pełnoletni właściciele nieruchomości na terenie gromady. Do 1880 roku mogły w nich także uczestniczyć kobiety – właścicielki gruntów.

Zebranie gminne wybierało sołtysa, rozporządzało mieniem wspólnym (gromadzkim) oraz naradzało się w sprawach całej gromady.

Ukaz o urządzeniu Gmin Wiejskich.

z Bożej Łaski

MY, ALEXANDER II-gi,

Cesarz i Samowładca Wszech Rossyi,

Krół Polski, Wielki Xiążę Finlandzki,

etc., etc., etc.

**Objawiamy wszystkim Naszym wiernym poddanym
w Królestwie Polskiem:**

Z dniem wstąpienia Naszego na Tron przodków Naszych, powzięliśmy zamiar udoskonalenia stopniowo i gruntownie Instytucyj Rządowych Królestwa Polskiego, w duchu odpowiadającym potrzebie dzisiejszych czasów i obecnemu rozwojowi społecznej cywilizacyi.

Wybuchłe powstanie i zaburzenia, wstrzymały na samym wstępie, wprowadzenie nowych nadanych Królestwu Instytucyj. Pomimo to i teraz jeszcze zachowujemy w Sercu NASZEM stałe postanowienie, uorganizować Instytucje Rządowe w Królestwie, na trwałych i sprawiedliwych zasadach.

Ukazem w dniu dzisiejszym przez Nas podpisanym, ustala się ostatecznie byt licznej klasy włościan, którzy jednocześnie stają się właścicielami gruntów, dotąd w posiadaniu ich zostających; dzieciom zaś, za przejście

Ukaz carski o urządzeniu gmin wiejskich w Królestwie Polskim z 2 marca 1864 roku
(Dziennik Praw Królestwa Polskiego, tom 62, rok 1864, s. 37)

Wójt gminy. Władza wójta rozciągała się na wszystkich mieszkańców gminy. Był on zobowiązany:

- donosić zwierzchności o samowolnie wydalających się z gminy i o popełnionych w gminie nieporządkach,
- donosić zwierzchności policyjnej o wszelkich nadzwyczajnych w gminie wypadkach jak pożary, wylewy wód, choroby epidemiczne itp.,
- zabezpieczać ślady przestępstw, dochodzić i zatrzymywać winowajców,
- wykonywać wyroki sądów,
- zwoływać i zamykać zebranie gminne,
- wnosić sprawy pod jego obrady,
- mieć nadzór nad urzędnikami i sołtysami,
- czuwać nad wypełnieniem rządowych i gminnych powinności oraz wojskowego zaciągu,
- mieć dozór nad gruntami opuszczonymi w gminie,
- przestrzegać rzetelności miar i wag w publicznych miejscach sprzedaży,
- opiekować się ubogimi, sierotami i dotkniętymi kalectwem lub chorobą.

W ukazie carskim zapisano: wójt winien się naradzać z ławnikami i sołtysami i wzywać ich do wspólnego z sobą działania, a w szczególności w tych sprawach, które dotyczą ogólnego zagospodarowania i dobra gminy.

Wójt miał prawo ukarać każdego w swojej gminie za wykroczenia policyjne najwyżej dwudniowym aresztem lub karą pieniężną do wysokości 1 rubla z zamianą na dwudniową robotę publiczną. Wójt miał prawo kontrolować świadectwa osób przejeżdżających przez gminę i czasowo na jej terenie przebywających. Miał prawo przywoływać do urzędu każdą osobę oraz przeprowadzać rewizję prywatnych domów w obecności dwóch ławników lub sołtysów. Wójt był na terenie gminy przedstawicielem i wykonawcą władzy państwowej oraz wykonawcą uchwał zgromadzenia gminnego.

Urzędnicy gminni składali przysięgę przed naczelnikiem powiatu. Pobierali wynagrodzenie i byli wolni od świadczeń w naturze i służby wojskowej. Jeżeli wójt przez dwie kadencje sprawował „należycie” urząd, mógł zwolnić od służby wojskowej syna lub krewnego. Była to poważna zachęta dla wójtów. Wójt posługiwał się pieczęcią i podlegał naczelnikowi powiatu, przez którego mógł być ukarany.

Sołtys był pomocnikiem wójta i wykonywał jego polecenia. Każda wieś lub kolonia stanowiła oddzielną gromadę wiejską z wybieranym spośród mieszkańców sołtysem. Sołtys miał następujące uprawnienia:

- zwoływać i zamykać zebranie gromadzkie oraz czuwać nad porządkiem na zebraniach,
- wnosić pod obrady zebrania gromadzkiego sprawy dotyczące dobra gromady,
- wykonywać uchwały zebrania gromady.

W gromadach, w których nie było osobnego poborcy podatkowego zbieraniem podatków zajmował się właśnie sołtys. Podobnie jak wójt w gminie, tak i sołtys w gromadzie mógł ukarać winnych.

Prowadzeniem ksiąg gminnych zajmował się **pisarz gminny**. Sprawował swoje obowiązki pod nadzorem wójta. Pisarz pociągany był do odpowiedzialności za brak

dokładności w treści podjętych uchwał.

Zdarzało się czasem, że gmina nie miała dość środków na utrzymanie pisarza, wtedy obowiązki prowadzenia ksiąg spadały na wójta. Pisarz był przyjmowany do gminy na zasadzie najmu, kontraktu za zgodą wójta, ławników i sołtysów lub też na zasadzie uchwały zebrania gminnego. Osoba piastująca stanowisko pisarza musiała być wykształcona. Władze powiatowe, według ukazu, miały czuwać nad tym, aby pisarze nie przywłaszczyli sobie zbyt wielkiej władzy. W praktyce pisarze często stawali się faktycznymi kierownikami pracy w gminie.

Urzędów w gminie (wójt, pisarz, sołtys) nie mogły sprawować osoby poniżej 25 roku życia, niechrześcijanie, osoby bez stałego miejsca zamieszkania, skazani za przestępstwa oraz osoby pozostające pod dozorem policji lub sądu. Umiejętność czytania i pisanie nie była konieczna, aby zostać urzędnikiem gminnym, z wyjątkiem pisarza. Kadencja urzędowania wójta i sołtysów trwała trzy lata.

Na wójtów i sołtysów zebranie gminne lub gromadzkie wybierało dwóch kandydatów. Jednego z nich zatwierdzał naczelnik powiatu, drugi zostawał zastępcą (podwójcem, podsołtysiem). Naczelnik powiatu mógł nie dopuścić do urzędowania niewygodnych dla siebie osób i zarządzać ponowne wybory.

Wójt i sołtysi obejmowali urzędy po zaprzysiężeniu przez naczelnika powiatu. Wójta ze stanowiska mógł zwolnić gubernator, natomiast sołtysa – naczelnik powiatu.

Wójt miał do pomocy ławników wybieranych przez zebranie gminne. Od 1876 roku ławnicy byli tylko urzędnikami sądowymi, w gminie powoływano w ich miejsce pełnomocników gminnych bez potrzeby ich zatwierdzenia. Pełnili oni swe funkcje bezpłatnie.

Władze carskie generalnie chciały na urzędach wójtów widzieć chłopów, odsuwano szlachtę i ziemian. Wójt i sołtysi łączyli władzę samorządową oraz państwową. Wypełniali różne czynności zlecone przez władze powiatowe. Chodziło głównie o podatki i funkcje porządkowe. Nieraz zlecone zadania wypełniały cały czas wójtów czy sołtysów. Praktyka stale wskazywała, że rząd nad gminą sprawował naczelnik powiatu i starszy strażnik ziemski za pośrednictwem posłusznych sobie wójtów. Naczelnik dysponował prawnymi, jak i pozaprawnymi możliwościami, aby nieposłusznego wójta podporządkować *bądź usunąć z urzędu*⁸.

Gminy wiejskie początkowo były też po części organem sądowniczym dla miejscowej ludności, powstały sądy gminne na czele z wójtem i ławnikami. Od wyroków takiego sądu nie było odwołania⁹.

W 1876 roku zreformowano system sądownictwa podstawowego. Sądy oddzielono od gmin. Powstały okręgi sądowe złożone z dwóch lub więcej gmin na czele z sędziami pokoju oraz ławnikami. Sędzia oraz ławnicy byli wybierani na zebraniach gminnych. Sądy te zajmowały się cywilnymi sprawami mieszkańców¹⁰.

⁸ Szumski J., *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej*, „Studia Łomżyńskie”, tom IV, s. 40.

⁹ Tamże, s. 41.

¹⁰ Tamże.

Powiat rawski w 1907 roku (fragment mapy, J.K. Bazewicz, *Atlas Geograficzny Ilustrowany Królestwa Polskiego*, Warszawa 1907). Powiat rawski leżał na krańcu guberni piotrkowskiej sąsiadując z gubernią warszawską i radomską.

Ówczesne gminy były narzędziem rusyfikacji. W urzędach gmin prowadzono korespondencję po rosyjsku. Pisarze gminni musieli znać ten język i często byli to Rosjanie. Szkolnictwo także prowadzono po rosyjsku. Dodatkowo każdy mieszkaniec gminy musiał płacić dość duże podatki na utrzymanie szkół. Powodowało to opór ludności wiejskiej.

Gminy Boguszyce, Regnów, Marianów i Wałowice funkcjonowały w guberni piotrkowskiej i w powiecie rawskim do 1915 roku.

I WOJNA ŚWIATOWA

Latem 1914 roku rozpoczęła się I wojna światowa. Wkrótce działania wojenne wkroczyły na terytorium Królestwa Polskiego. Już w końcu 1914 roku cały region został zajęty przez wojska niemieckie i austriackie. Niemcy zajęli północną część regionu łódzkiego, natomiast Austriacy południową, czyli powiaty: radomszczański, piotrkowski oraz część łaskiego, łódzkiego, rawskiego i wieluńskiego. Rosjanie ustąpili na wschód likwidując urzędy i zabierając ze sobą wszelkie akta.¹¹

W 1915 roku po zajęciu całego Królestwa Polskiego Niemcy i Austriacy podzielili ten kraj między dwie strefy okupacyjne. Dla ziemi okupowanych przez Niemców utworzono Generał Gubernatorstwo Warszawskie. Dla ziem austriackich utworzono Generał Gubernatorstwo Lubelskie.

Rawę i okolice włączono do niemieckiej strefy okupacyjnej (Generał Gubernatorstwo Warszawskie). Pozostał nadal powiat rawski.¹²

Fragment mapy Królestwa Polskiego (pod okupacją) z 1917 roku

¹¹ Bandurka M, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Łódź 1995, s. 67.

¹² Tamże, s. 69.

Działania wojenne bardzo wyniszczyły kraj. Niemcy rozpoczęli pobór kontyngentów. Spowodowało to szybkie ubożenie ludności. Niemcy i Austriacy pozwalali na działalność organizacji o charakterze charytatywnym. W gminach powołano komitety obywatelskie w celu niesienia pomocy i zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz współdziałania z władzami.

Nadal działały urzędy gminne z wójtem na czele, podległe całkowicie władzy okupacyjnej. Nowością było to, że akta spisywano w języku polskim. Zadaniem gmin było głównie zbieranie kontyngentów dla wojsk okupacyjnych. Władze niemieckie zezwoliły na działalność polskiego szkolnictwa. Lata I wojny światowej to czas żywiołowego powstawania polskich małych szkół wiejskich opłacanych przez rodziców.

GMINY BOGUSZYCE I WAŁOWICE W II RZECZPOSPOLITEJ

Jesienią 1918 roku wojskowa władza austro-węgierska i niemiecka załamała się. Już 7 listopada 1918 roku w Lublinie ogłoszono powstanie Rządu Ludowego Republiki Polskiej. Gdy w kilka dni później Józef Piłsudski wyruszał z Magdeburga (z obozu dla internowanych) zamierzał przyjechać właśnie do Lublina, ale Rada Regencyjna w Warszawie¹³ przekazała mu swoje uprawnienia i wkrótce także rząd lubelski podporządkował się Piłsudskiemu.¹⁴

Władze lokalne tworzone w oparciu o dawne powiaty. Początkowo zarządzili nimi komisarze wyznaczeni przez rząd w Warszawie, następnie starostowie. W sierpniu 1919 roku powołano województwo warszawskie wraz z powiatem rawskim i gminami Wałowice i Boguszyce.¹⁵

Odrodzone państwo tworzone z czterech różnych jednostek państwowych (zabór rosyjski, pruski, austriacki i Królestwo Polskie) o różnych tradycjach, językach urzędowych i różnych ustrojach samorządu. Zewsząd zagrażali wrogowie. Początkowo władze w Warszawie utrzymały w mocy odrębne dla dawnych zaborów ustroje samorządu lokalnego. Na obszarze byłego Królestwa Polskiego utrzymano w mocy ustawę o samorządzie gminnym z marca 1864 roku. Zmodyfikowano ją jednak dekretem Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku. Według dekretu Naczelnika Państwa gmina, tak jak poprzednio, pozostała formą samorządu zbiorowego, w jej skład wchodziły gromady wiejskie – sołectwa. Nadal główną instytucją gminy pozostało zgromadzenie gminne, jednak odtąd mogli w nim uczestniczyć wszyscy pełnoletni obywatele gminy (w tym także kobiety) bez względu na stan majątkowy. Zebrania winny się odbywać się raz na kwartał, w praktyce działo się to w miarę potrzeby, najczęściej raz w roku dla uchwalenia budżetu. Zgromadzenie zajmowało się sprawami majątku gminy, zatwierdzało budżet, zajmowało się sprawami dróg i mostów, zasadami prowadzenia handlu, ochroną zdrowia, opieką nad ubogimi.

Co roku zebranie gminne uchwalało budżet. Koszty działalności gminy pokrywano we własnym zakresie. Dochody pochodziły z majątku gminy, ze świadczeń od mieszkańców i dodatków do państwowego podatku gruntowego (gmina pobierała podatki państwowe) liczonego od 1 ha. Czasem ustalano dodatkowe podatki, na przykład od zbytku mieszkaniowego. Płaciły go osoby posiadające wolne, niezamieszkałe pomieszczenia.

Zupełnie nowym organem była rada gminy wybierana przez zgromadzenie gminne na okres 3 lat. Składała się z 12 członków oraz 6 zastępców (w razie śmierci lub wygaśnięcia mandatu do rady wchodził automatycznie zastępca z największą liczbą głosów). Rada przygotowywała wnioski i budżet, zarządzała majątkiem i funduszami gminnymi, kontrolowała urzędników gminnych i wójta. Rada zbierała się przynajmniej raz w miesiącu lub częściej na żądanie co najmniej 5 członków. Uchwały podejmowano większością głosów. Raz w roku rada gminy przedstawiała wyniki swojej działalności na forum zebrania gminnego. Wybory do rad gminnych zarządzał starosta. W razie słabej działalności rad gminnych wojewoda miał prawo ją rozwiązać i zarządzić nowe wybory.

¹³ Powstała z inicjatywy Niemców w czasie I wojny światowej.

¹⁴ Ćwik W., Reder J., *Lubelszczyzna, dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 124.

¹⁵ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*, nr 65, poz. 395.

Na czele rady gminy stał wójt wybierany przez zgromadzenie gminne. Wójtowie i sołtysi byli jednocześnie funkcjonariuszami państwowymi i przedstawicielami władzy samorządowej. Zarządzenia dotyczące wyborów wójta, radnych i sołtysów wydawał starosta powiatowy. To on zatwierdzał (bądź nie) wójtów i sołtysów i to przed nim składali oni przysięgę służbową. Zebranie gminne wybierało dwóch kandydatów na wójta. Pierwszego na liście zazwyczaj starosta mianował wójtem, drugiego podwójcem. Kandydaci musieli mieć dobre opinie z posterunku policji. W przypadku odrzucenia przez starostę jednego z kandydatów na wójtów przeprowadzano ponowne wybory.

Wójt reprezentował gminę na zewnątrz. Zawierał umowy w jej imieniu. Dokumenty musiały mieć jego podpis i dwóch radnych. Wójt wypełniał zadania narzucone przez władze zwierzchnie. Wójtowie nie pracowali codziennie. Bywali w urzędzie gminy w miarę potrzeby. Z kasy gminnej otrzymywali wynagrodzenie, lecz było ono bardzo niskie – na poziomie najniższych wynagrodzeń pracowników gminnych. Wójtowie posiadali najczęściej gospodarstwa rolne i to one były podstawą dochodów. Często w aktach można znaleźć zażalenia wójtów na niskie wynagrodzenie za pracę na rzecz gminy. Była to zatem praca społeczna.

Wójt miał do pomocy aparat urzędniczy – urząd gminy, który składał się z kilku urzędników: sekretarza (zwanego też pisarzem gminnym), jego pomocników (było ich zazwyczaj dwóch) oraz woźnego.

Pisarza gminnego zatrudniano w porozumieniu ze starostwem. To właśnie on ponosił prawie cały ciężar pracy biurowej w gminie. Przez jego ręce przechodził praktycznie każdy dokument. Sekretarz musiał mieć odpowiednie wykształcenie – najczęściej średnie. Wysyłano ich na rozmaite kursy doszkalające. Za swoją pracę otrzymywał największe uposażenie. Najczęściej było ono trzykrotnie większe od zarobków wójta.

Sekretarz gminy najczęściej mieszkał w urzędzie gminy na jej koszt. Miał czasem kawałek gruntu gminnego na swoje potrzeby. W czasach II RP często przenoszono pisarzy z jednego urzędu do drugiego. Preferowano osoby z zewnątrz nieposiadające rodziny na terenie gminy. Wójtowie i pisarze gminni stanowili elitę gminną. To najczęściej oni zakładali ochotnicze straże pożarne, spółdzielnie mleczarskie.

Urząd gminy był czynny od poniedziałku do soboty. Tylko wójt i sekretarz posiadali klucze do kasy gminnej.

Pomocnicy sekretarza to najczęściej miejscowi młodzi mężczyźni po ukończeniu gimnazjum. Czasem mieszkali w urzędzie gminy. Wyróżniający się pomocnicy zostawali pisarzami gminnymi.

Funkcje pomocnicze i porządkowe spełniał woźny gminny. To on pilnował więźniów w areszcie gminnym, rozpałał w piecach, roznosił dokumenty i chodził do siedziby starostwa z korespondencją.

Poszczególne wsie tworzyły tak zwane gromady wiejskie, czyli wspólnoty samorządowe mieszkańców jednej wsi. Organem gromady były zebrania wiejskie oraz sołtys. Zebrania wiejskie decydowały samodzielnie w sprawach wspólnot gruntowych, ustalały podatki, podejmowały decyzje w sprawach remontów dróg, zajmowały się działalnością opiekuńczą. Zebranie wiejskie wybierało sołtysa na 3-letnią kadencję. Równocześnie

wybijano podsołtysa – zastępcę sołtysa. Wybory sołtysa zarządzał starosta powiatowy i to starosta odbierał przysięgę od nowo powołanego sołtysa.

Przed zatwierdzeniem wójta czy sołtysa starosta zawsze wysyłał pismo do Policji Państwowej, by sprawdzić czy „prowadzi się on moralnie” i czy nie ma żadnych zastrzeżeń wobec kandydata. Ówczesne prawo pochodziło z czasów carskich i było dosyć restrykcyjne. Gdy na przykład sołtys chciał zrezygnować z funkcji (a zdarzało się to często), władze powiatowe mogły nie wyrazić na to zgody i za uchylanie się od obowiązków oporny sołtys trafiał do więzienia.

Sołtys reprezentował wieś, zbierał wszelkie podatki gminne, przekazywał ogłoszenia gminne i powiatowe, czasem pracował w charakterze listonosza. Raz w tygodniu w urzędzie gminy miała miejsce odprawa sołtysów, na której omawiano ważne sprawy gminy, przekazywano zarządzenia władz zwierzchnich. Sołtys posiadał specjalną odznakę. Podobną odznakę miał też wójt.

Sołtys organizował warty nocne. Każdy gospodarz, co pewien czas miał obowiązek pełnić nocne warty w celu ochrony przed złodziejami i pożarami. Sołtys kontrolował wykonanie szarwarków, czyli nieodpłatnych prac na rzecz gminy, które świadczyli wszyscy gospodarze w zależności od areálu gruntów. Przeliczano je na dniówki piesze i konne. Z pomocą szarwarków remontowano i budowano drogi. Sołtys wyznaczał kolejność stójki konnej – obowiązek każdego gospodarza do przewożenia furmanką urzędników gminnych, policjantów i nauczycieli podczas pełnienia obowiązków służbowych. Wiązało się to z brakiem innych środków lokomocji (rower był rzadkością).

DEKRET**o utworzeniu Rad Gminnych na obszarze b. Królestwa
Kongresowego.**

Do czasu wydania przez Sejm ustawy o samorządzie gminnym zarządza się co następuje:

Art. 1. Ustawa o urządzeniu gmin wiejskich w Królestwie Polskiem z dnia 2 marca 1864 r. (zbiór praw, t. II, rozdział V: Organizacja Zarządu Królestwa Polskiego, art. 194—313) zachowuje moc obowiązującą ze zmianami i uzupełnieniami, w poniższych artykułach przewidzianemi.

Art. 2. W każdej gminie tworzy się Radę Gminną. Jednocześnie znosi się dotychczas istniejący urząd pełnomocników gminnych (art. 229 i 230 organ. zarz. K. P.). Wykonanie uchwał Rady Gminnej należy do wójta.

Członkowie Rady Gminnej.

Art. 3. Rada Gminna składa się z wójta i 12-tu członków, wybieranych za pomocą tajnego głosowania przez Zgromadzenie Gminne względną większością głosów.

Członkowie Rady Gminnej pełnią swe obowiązki bezpłatnie.

Dekret Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku

Art. 4. Na członków Rady Gminnej oraz na wójta mogą być obrane osoby, które mają prawo udziału w Zgromadzeniu Gminnym, jednak wójt musi mieć 25 lat skończonych, a również umieć czytać i pisać po polsku.

Art. 5. Zgromadzenie Gminne wybiera jednocześnie z wójtem i członkami Rady Gminnej zastępcę wójta i 6-iu zastępców członków Rady Gminnej.

W razie ustąpienia którego z członków Rady Gminnej lub wybrania go na wójta, miejsce jego zajmuje zastępca, który otrzymał z kolei największą ilość głosów.

Art. 6. Okres urzędowania członków Rady Gminnej i ich zastępców trwa lat 3.

Zakres działalności.

Art. 7. Do zakresu działalności Rady Gminnej należy:

- a) przygotowywanie wniosków i budżetu na Zgromadzenie Gminne oraz czuwanie nad wykonaniem jego uchwał;
- b) zawiadywanie nieruchomościami i funduszami, należącymi do gminy lub przez nią zarządzanymi;
- c) kierownictwo i dozór nad instytucjami i zakładami gminnymi;
- d) mianowanie, kontrola i usuwanie urzędników gminnych, nominację i uwolnienie pisarza zatwierdza jednak władza nadzorcza;
- e) kontrola działalności wójta.

Z działalności swej Rada Gminna co najmniej raz do roku składa sprawozdanie wobec Zgromadzenia Gminnego.

Urzędowanie.

Art. 8. Wójt jest przewodniczącym Rady Gminnej. Przewodniczący zwołuje Radę Gminną na posiedzenia przynajmniej raz na miesiąc, w razie potrzeby zaś częściej. Przewodniczący obowiązany jest zwołać Radę Gminną na żądanie pięciu członków. Zebrania Rady Gminnej są prawomocne przy udziale co najmniej połowy członków. Uchwały zapadają większością głosów obecnych, w razie równego podziału głosów przewodniczącego przeważa.

Art. 9. O ile członek Rady Gminnej opuści trzy z rzędu posiedzenia Rady bez podania ważnych powodów, Rada Gminna może wykluczyć takiego członka na wniosek trzech członków Rady Gminnej.

Art. 10. Obrady Rady Gminnej są jawne. O ile przeto miejsce pozwala, na posiedzenia Rady mogą przychodzić za biletami, wydanymi przez przewodniczącego Rady Gminnej, mieszkańcy gminy, nie mają jednak prawa zabierania głosu i mogą być z polecenia przewodniczącego usunięci w razie przeszkadzania obradom. Rada Gminna może większością głosów uznać swe posiedzenia za poufne.

Wszystkie uchwały Rady Gminnej wpisuje się do specjalnej księgi protokołów, która jest dostępna dla każdego mieszkańca gminy. Sekretarzem Rady Gminnej jest pisarz, który ma głos doradczy.

Dekret Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku

W 1921 roku przeprowadzono spis powszechny dla całego kraju. Według niego w gminie Boguszyce notowano 598 domów i 29 innych budynków mieszkalnych. W gminie zamieszkiwało 4220 osób, w tym 3811 katolików, 365 ewangelików, 35 wyznawców religii mojżeszowej (Żydzi) i 9 prawosławnych. Pod względem narodowościowym było 4118 Polaków, 82 Niemców, 18 Żydów i 2 Białorusinów. Gmina składała się z 47 miejscowości.¹⁶

W gminie Wałowice było w tym czasie 476 domów i 155 innych budynków mieszkalnych oraz 4 700 mieszkańców. Wśród nich notowano 4650 katolików, 25 ewangelików, 19 wyznawców religii mojżeszowej (Żydzi) oraz 6 prawosławnych. Pod względem narodowości notowano 4661 Polaków, 20 Niemców, 13 Żydów i 6 Białorusinów. Gmina składała się z 48 miejscowości.¹⁷

W okresie międzywojennym gmina Regnów należała do powiatu rawskiego, województwa warszawskiego, składała się z 45 miejscowości. Według danych z 1921 roku gmina liczyła 863 domy, 6862 mieszkańców (3415 mężczyzn, 3447 kobiet). Pod względem wyznania było: katolików 6641, ewangelików 159, wyznania mojżeszowego 58, prawosławnych 4. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało: narodowości polskiej 6824, niemieckiej 24, żydowskiej 9, Rosjan 5.¹⁸

Poniżej znajdują się szczegółowe dane o wynikach spisu powszechnego dla wyżej opisanych gmin:

¹⁶ *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej - Tom I - Województwo warszawskie, Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1925, s. 154.*

¹⁷ *Tamże.*

¹⁸ *Tamże.*

M i a s t a, G m i n y, M i e j s c o w o ś c i	Charakter miejscowości	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)														Podano narodowość				
		z przezn. mieszkalne	inne za- mieszkalne	Ogół- tem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania															
							rzymsko- katolick.	ewange- lickiego	innego chrześc.	może- szowego	innego	niewia- domego	polską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18					
2. Gm. Boguszyce		598	29	4 220	2 077	2 143	3 811	365	9^a	35	—	—	4 118	82	18	2^c	—					
1. Aleksandrów	wieś	2	—	15	7	8	—	15	—	—	—	—	15	—	—	—	—					
2. Boguszyce	folw.	7	—	138	65	73	136	—	2	—	—	—	136	—	—	2	—					
3. Boguszyce Frydrychsa	wieś	49	—	278	146	132	271	—	7	—	—	—	278	—	—	—	—					
4. Boguszyce Małe	kol.	3	—	28	14	14	28	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—					
5. Boguszyce Walewskiego	wieś	20	4	124	64	60	119	5	—	—	—	—	124	—	—	—	—					
6. Byliny	folw.	5 ^b	—	41	22	19	41	—	—	—	—	—	41	—	—	—	—					
7. Byliny Nowe	wieś	22	—	153	74	79	71	82	—	—	—	—	147	6	—	—	—					
8. Byliny Stare	wieś	22	—	159	81	78	149	1	—	9	—	—	159	—	—	—	—					
9. Chociwek	folw.	2	—	35	17	18	35	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—					
10. Chociwek	wieś	10	—	82	46	36	82	—	—	—	—	—	82	—	—	—	—					
11. Czerwonka	kol.	24	—	162	74	88	150	12	—	—	—	—	162	—	—	—	—					
12. Czerwonka	wieś	32	—	211	110	101	196	15	—	—	—	—	211	—	—	—	—					
13. Dziełnica	wieś	3	—	28	16	12	28	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—					
14. Dziurdziół	wieś	27	—	179	96	83	179	—	—	—	—	—	179	—	—	—	—					
15. Garłów	wieś	9	7	89	39	50	89	—	—	—	—	—	89	—	—	—	—					
16. Janów	wieś	3	—	20	9	11	12	8	—	—	—	—	20	—	—	—	—					
17. Janówka	wieś	4	—	30	16	14	—	30	—	—	—	—	30	—	—	—	—					
18. Kaliszki	wieś	11	—	103	53	50	103	—	—	—	—	—	103	—	—	—	—					
19. Księża Wola	wieś	40	1	247	120	127	247	—	—	—	—	—	247	—	—	—	—					
20. Lucjanów	wieś	4	—	31	16	15	31	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—					
21. Lochów	kol.	7	—	58	29	29	45	13	—	—	—	—	58	—	—	—	—					
22. Lochów	os. ml.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
23. Lochów	wieś	28	—	228	121	107	181	47	—	—	—	—	222	6	—	—	—					
24. Małgorzatów	wieś	17	—	109	55	54	95	14	—	—	—	—	109	—	—	—	—					
25. Nadzieja	wieś	3	—	17	7	10	17	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—					
26. Podkonice Duże	kol.	12	—	75	34	41	75	—	—	—	—	—	75	—	—	—	—					
27. Podkonice Duże	wieś	18	1	117	49	68	117	—	—	—	—	—	117	—	—	—	—					
28. Podkonice Giecla	kol.	12	—	88	43	45	29	59	—	—	—	—	38	50	—	—	—					
29. Podkonice Małe	wieś	14	—	72	32	40	72	—	—	—	—	—	72	—	—	—	—					
30. Psianoga	osada	1	—	10	3	7	—	10	—	—	—	—	10	—	—	—	—					
31. Radwanka Duża	wieś	30	—	203	91	112	184	14	—	5	—	—	184	14	5	—	—					
32. Radwanka Mała	osada	1	1	8	3	5	8	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—					
33. Rawska Wola	wieś	16	—	120	58	62	120	—	—	—	—	—	120	—	—	—	—					
34. Soszyce	folw.	1	—	10	6	4	10	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—					
35. Soszyce	wieś	22	1	111	50	61	103	—	—	8	—	—	111	—	—	—	—					
36. Tatar	folw.	6	—	72	34	38	72	—	—	—	—	—	72	—	—	—	—					
37. Tatar	os. fab.	1	—	6	2	4	6	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—					
38. Teklin	wieś	9	—	54	28	26	24	30	—	—	—	—	48	6	—	—	—					
39. Wolica	wieś	6	1	47	24	23	37	10	—	—	—	—	47	—	—	—	—					
40. Zarzecze	wieś	15	—	82	35	47	82	—	—	—	—	—	82	—	—	—	—					

Szczegółowe dane dla gminy Boguszyce.

Miasta, Gminy, Miejscowości	Charakter miejscowości	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)													
		z przezn. mieszkalne	inne za- mieszkalne	Ogół- tem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania						Podano narodowość				
							rzymsko- katolick.	ewange- lickiego	innego chrześc.	mojze- szowego	innego	niewia- domego	polską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
13. Gm. Wałowice		476	155	4 700	2 320	2 380	4 650	25	6 ^a	19	—	—	4 661	20	13	6 ^c	—
1. Gaj	kol.	5	—	37	16	21	37	—	—	—	—	—	37	—	—	—	—
2. Helenów	kol.	3	1	28	16	12	28	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—
3. Huta Wałowska	kol.	10	—	65	31	34	65	—	—	—	—	—	65	—	—	—	—
4. Huta Wałowska	wieś	10	—	55	24	31	55	—	—	—	—	—	55	—	—	—	—
5. Jakubów	kol.	3	1	32	16	16	32	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—
6. Janolin	wieś	8	2	59	31	28	59	—	—	—	—	—	59	—	—	—	—

7. Józefów	kol.	1	1	12	7	5	12	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—
8. Julianów	folw.	6	—	105	45	60	105	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—
9. Kaleń	folw.	1	—	13	6	7	13	—	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—
10. Kaleń	wieś	27	16	249	121	128	231	18	—	—	—	—	231	18	—	—	—	—
11. Kępina	folw.	2	—	22	8	14	22	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—
12. Konopnica	folw.	2	—	52	26	26	52	—	—	—	—	—	52	—	—	—	—	—
13. Konopnica	wieś	29	21	283	154	129	281	2	—	—	—	—	281	2	—	—	—	—
14. Kurzeszyn	folw.	2	—	35	18	17	35	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—	—
15. Kurzeszyn	wieś	25	14	230	122	108	226	—	—	—	—	—	226	—	4	—	—	—
16. Kurzeszyn (Orzechów)	kol.	29	6	240	104	136	225	—	—	15	—	—	231	—	9	—	—	—
17. Kurzeszynek	folw.	4 ^b	—	26	11	15	24	2	—	—	—	—	26	—	—	—	—	—
18. Kurzeszynek	wieś	3	7	70	38	32	70	—	—	—	—	—	70	—	—	—	—	—
19. Linków	wieś	17	2	124	58	66	124	—	—	—	—	—	124	—	—	—	—	—
20. Lutkówka	wieś	11	—	61	27	34	61	—	—	—	—	—	61	—	—	—	—	—
21. Michalin *	folw.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. Nivna	folw.	1	—	14	7	7	14	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—
23. Nivna	wieś	15	4	107	52	55	107	—	—	—	—	—	107	—	—	—	—	—
24. Plewna	folw.	2	—	77	39	38	77	—	—	—	—	—	77	—	—	—	—	—
25. Pokrzywna	folw.	4	—	77	34	43	77	—	—	—	—	—	77	—	—	—	—	—
26. Pokrzywna	wieś	19	1	131	66	65	131	—	—	—	—	—	131	—	—	—	—	—
27. Przewodowice	folw.	3	—	23	12	11	23	—	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—
28. Przewodowice	wieś	11	12	151	80	71	151	—	—	—	—	—	151	—	—	—	—	—
29. Rogowiec	wieś	11	2	66	32	34	66	—	—	—	—	—	66	—	—	—	—	—
30. Rosocha	folw.	5	—	125	66	59	122	3	—	—	—	—	125	—	—	—	—	—
31. Rosocha	wieś	17	—	105	54	51	105	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	—
32. Stary Dwór	kol.	6	1	34	13	21	34	—	—	—	—	—	34	—	—	—	—	—
33. Wałowice	folw.	3	—	74	40	34	74	—	—	—	—	—	74	—	—	—	—	—
34. Wałowice	wieś	18	4	124	64	60	124	—	—	—	—	—	124	—	—	—	—	—
35. Wilkowice	folw.	5	—	156	74	82	156	—	—	—	—	—	156	—	—	—	—	—
36. Wilkowice	wieś	43	1	296	151	145	296	—	—	—	—	—	296	—	—	—	—	—
37. Wojska	folw.	7	—	166	81	85	166	—	—	—	—	—	166	—	—	—	—	—
38. Wojska	wieś	26	—	156	76	80	156	—	—	—	—	—	156	—	—	—	—	—
39. Wołucza	folw.	2	—	73	28	45	67	—	6	—	—	—	67	—	—	6	—	—
40. Wołucza	wieś	21	29	285	139	146	285	—	—	—	—	—	285	—	—	—	—	—
41. Zagórze	folw.	2	—	19	9	10	19	—	—	—	—	—	19	—	—	—	—	—
42. Zagórze	wieś	11	9	116	62	54	116	—	—	—	—	—	116	—	—	—	—	—
43. Zglinna Duża	folw.	5	—	131	62	69	131	—	—	—	—	—	131	—	—	—	—	—
44. Zglinna Duża	wieś	9	3	77	39	38	77	—	—	—	—	—	77	—	—	—	—	—
45. Zglinna Mała	wieś	23	3	178	86	92	178	—	—	—	—	—	178	—	—	—	—	—
46. Zglinna Mała (Prandocin)	folw.	1	—	21	12	9	21	—	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—
47. Żydowice	os. ml.	—	1	2	1	1	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
48. Żydowice	wieś	8	14	118	62	56	118	—	—	—	—	—	118	—	—	—	—	—

Szczegółowe dane dla gminy Wałowice

Miasta, Gminy, Miejscowości	Charakter miejscowości	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)																
		z przezn. mieszkalne	inne za- mieszkalne	Ogół- tem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania						Podano narodowość							
							rzym- sko- katolik.	ewange- lickiego	innego chrześc.	mojze- szowego	innego	niewia- domego	polską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18			

10. Gm. Regnów		863	181	6 862	3 415	3 447	6 641	159	4 ^a	58	—	—	6 824	24	9	5 ^c	—
1. Aleksandrówka	wieś	8	9	106	48	58	97	—	—	9	—	—	97	—	9	—	—
2. Annosław	wieś	43	—	266	140	126	247	19	—	—	—	—	266	—	—	—	—
3. Bogusławki Duże	wieś	3	17	105	49	56	105	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—
4. Bogusławki Małe	folw.	1	—	15	7	8	15	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—
5. Bogusławki Małe	wieś	8	13	99	47	52	99	—	—	—	—	—	99	—	—	—	—
6. Byszewice	wieś	24	18	221	109	112	221	—	—	—	—	—	221	—	—	—	—
7. Cielądz	folw.	6	1	158	76	82	153	—	—	5	—	—	158	—	—	—	—
8. Cielądz	wieś	46	21	391	184	207	391	—	—	—	—	—	391	—	—	—	—
9. Głuchówek	folw.	2	—	18	11	7	16	—	2	—	—	—	16	—	—	2	—
10. Głuchówek	kol.	6	—	35	17	18	35	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—
11. Głuchówek	wieś	13	—	58	26	32	58	—	—	—	—	—	58	—	—	—	—
12. Gółki	wieś	26	5	165	84	81	165	—	—	—	—	—	165	—	—	—	—
13. Kazimierzów	wieś	36	—	205	106	99	205	—	—	—	—	—	205	—	—	—	—
14. Komorów	kol.	21	2	139	76	63	127	12	—	—	—	—	139	—	—	—	—
15. Komorów	wieś	62	2	447	217	230	447	—	—	—	—	—	447	—	—	—	—
16. Kółko Mniejsze	osada	2	—	14	9	5	14	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—
17. Leopoldów	wieś	24	8	196	89	107	177	19	—	—	—	—	196	—	—	—	—
18. Łaszczyn	wieś	47	7	302	143	159	293	9	—	—	—	—	302	—	—	—	—
19. Matyldów	kol.	17	—	148	74	74	148	—	—	—	—	—	148	—	—	—	—
20. Niemglawy	kol.	29	3	175	93	82	175	—	—	—	—	—	175	—	—	—	—
21. Niemglawy	wieś	3	8	84	47	37	84	—	—	—	—	—	84	—	—	—	—
22. Ossowice	folw.	4	1	104	49	55	100	4	—	—	—	—	104	—	—	—	—
23. Ossowice	wieś	28	10	233	113	120	233	—	—	—	—	—	233	—	—	—	—
24. Parchle	folw.	1	—	16	10	6	16	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—
25. Podskarbice	kol.	14	—	92	46	46	92	—	—	—	—	—	92	—	—	—	—
26. Podskarbice Królewskie	wieś	26	—	142	68	74	142	—	—	—	—	—	142	—	—	—	—
27. Podskarbice Szlacheckie	wieś	6	—	43	20	23	43	—	—	—	—	—	43	—	—	—	—
28. Pukinin	wieś	53	22	396	203	193	388	8	—	—	—	—	388	8	—	—	—
29. Regnów	folw.	4	—	113	54	59	92	—	—	21	—	—	113	—	—	—	—
30. Regnów	wieś	49	19	434	219	215	433	1	—	—	—	—	433	—	—	1	—
31. Ryłsk Duży	folw.	5	—	126	67	59	126	—	—	—	—	—	126	—	—	—	—
32. Ryłsk Duży	wieś	23	—	134	64	70	134	—	—	—	—	—	134	—	—	—	—
33. Ryłsk Mały	folw.	5	1	138	70	68	138	—	—	—	—	—	138	—	—	—	—
34. Ryłsk Mały	wieś	29	1	159	78	81	157	—	2	—	—	—	157	—	—	2	—
35. Sanogoszcz	folw.	1	—	7	2	5	7	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—
36. Sanogoszcz	wieś	19	1	146	82	64	146	—	—	—	—	—	146	—	—	—	—
37. Sławków	wieś	17	—	90	39	51	90	—	—	—	—	—	90	—	—	—	—
38. Sówidół	kol.	13	—	95	48	47	95	—	—	—	—	—	95	—	—	—	—
39. Świnice	wieś	10 ^{b)}	3	85	44	41	85	—	—	—	—	—	85	—	—	—	—
40. Tadzinek	kol.	21	—	122	67	55	122	—	—	—	—	—	122	—	—	—	—
41. Turobowice	kol.	6	2	45	28	17	45	—	—	—	—	—	45	—	—	—	—
42. Turobowice	wieś	24	—	165	81	84	165	—	—	—	—	—	165	—	—	—	—
43. Wólka Stroniska	wieś	21	—	140	64	76	140	—	—	—	—	—	140	—	—	—	—
44. Zamkowa Wola	wieś	39	7	368	178	190	258	87	—	23	—	—	352	16	—	—	—
45. Zuski	wieś	18	—	122	69	53	122	—	—	—	—	—	122	—	—	—	—

Szczegółowe dane dla Regnów

Fragment mapy administracyjnej z 1933 roku.

Gmina Boguszyce miała swoją siedzibę w Boguszycach, natomiast gmina Wałowice w Niwnie. W okresie międzywojennym gmina Wałowice nie zmieniła granic. Natomiast gmina Boguszyce w kwietniu 1929 roku została pomniejszona o miejscowości: Zielonka i Dzielnica (kolonia) włączone do gminy Czerniewice.¹⁹

Lata dwudzieste były dość ciężkie dla samorządów gminnych. Wszyscy dopiero uczyli się demokracji lokalnej po latach zaborów. Dodatkowo dużym problemem w początku lat dwudziestych była szalejąca inflacja. Uchwalony, na przykład, na początku 1923 roku budżet należało co miesiąc nowelizować. Nie sprzyjało to wcale inwestycjom w budowę dróg i szkół. Zdarzało się, że propozycję rządowe dofinansowania inwestycji były odrzucane przez gminy, gdyż kwoty te w ciągu kilku miesięcy stawały się śmiesznie niskie i gmina musiała sama dokończyć zaczęłą budowę.

¹⁹ Dz.U. 1929 nr 13 poz. 117.

BOGUSZYCE.

Wież i gmina V-ge et commune
(z przynależn.: (y compris: Bogu-
Boguszyce Fry- szyce Frydrychsa,
drychsa, Bogu- Boguszyce Małe,
szyce Małe, By- Byliny, Byliny
liny, Byliny Nowe, Czerw-
Nowe, Czer- ka, Łochów,
wonka, Łochów, Podkonice Duże,
Podkonice Du- Radwanka), distr.
że, Radwanka), de Rawa, just.
pow. Rawa, sąd de paix Rawa,
pok. Rawa, sąd trib.d'arr-t Piotr-
okr. Piotrków, ków, 183 habit.
138 mieszk. 66 66 (3 km) 6
(3 km) 6 6 6 Rawa Maz.,
Rawa Maz., 1 6 1 cath. Mou-
kat. Młyny. lins.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Frydrychs Kaz. (B. F. 370) — Łogucki Fel. (Soszyce 67) — Roszkowski Mar. (Chociwów 252) — Zaorski Wac. (Byl. 362).

Cegielnie (briqueteries): Frydrychs Kaz. (B. F.).

Garniarze (potiers): Smętkowski J. (P. D.).

Kooperatywy (coopératives): „Spo-
łem” (Synogać) — „Zgoda” (Za-
krzewek).

Kowale (forgerons): Fester W. (Ł.)
— Jakubik P. — Stachecki W.

Mleczarskie zakłady (laiteries):
X „Wiosna” (P. D.).

Młyny (moulins): X Brzeziński Jan
(wod) (Ł.) — Cała P. (Byliny Sta-
re) — Karpiński Stan. (Boguszy-
ce Walewskiego) — Radomiński
P. (P. D.) — Warzyński A. (P. D.).

Nasiona — hodowla (culture de grains): Frydrychs Kaz.

Nierogacizna — handel (march. de porcs): Lechowski W.

Olejarnie (huileries): Fryszko A.
(B. N.) — Szumland M. (B. N.).

Spółwocze artykuły (comestibles):
Jakubik S. — Kaczmarek M. (P.
D.) — Kozłowska B. (D.) — X Mi-
chalski J. — Minko E. (B. N.) —
Ostrowski M. (R.) — X Włostow-
ska H. (B. M.).

Szewcy (cordonniers): Koziar S.
(P. D.).

Fragmenty Księgi Adresowej Polski z 1929 roku – wykaz osób prowadzących
działalność gospodarczą w latach dwudziestych XX wieku.

WAŁOWICE.

Wies i gmina (z przynal.: Jul- janów, Konop- nica, Kurze- szyn, Przewo- dowice, Wilko- wice, Wojska, Wołuczka), pow. Rawa, sąd pok. Rawa, sąd okr. Piotrków, 124 mieszk. 66 (2 km) Ra- wa Maz. Kroch- malnia, mły- ny.	V-ge et commune (y compris: Jul- janów, Konop- nica, Kurzeszyn, Przewodowice, Wilkowice, Woj- ska, Wołuczka), distr. de Rawa, just. de paix Rawa, trib.d'arr-t Piotrków, 124 habit. 66 (2 km) Ra- wa Maz. Fabr. d'amidon, mou- lins.
--	--

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Aulsytnier Stan. (Kepina 71) — Cechmajor Kar. (Kurzeszynek 123) — Czarnowski Jan (Rosocha 336) — Olszewski Maks. (Niwna 104) — Ostrowskiego Jerz. Sukc. (Plewna 525) — Rayzacher M. W. (Kurz. 128) — Rogowski

Cegielnie (briqueteries): Czarnowski J. (Rosocha).

Gorseinite (distilleries): Romocki L.
(Kon.) — X Wilski F. (Wil.).

Kolonjalis art. (epiciers): Kostrze-
wa S. — Lewandowski B. (P.) —
Ladyński W. (Ku.) — xSzamborski
J. (Wil.) — xWojciechowski A.
(Woj.).

Mleczarskie zakłady (laiteries):
x „Spółdzielnia Mleczarska” (Ku.).

Młyny (moulines): Jabłoński W.
i Szymaniak Sz. (wod.) (Ku.) — Ka-
szubski J. (wod) (P.) — Romocki
L. (Zydomice).

Spotywcze art. (comestibles): Kupidura Z. (Kurcz.).

Tartaki (series): Romocki L.
(J. i Kon.).

Ciołkiewicz Stł (Woj.) — Soból W.
(Wol.).

Fragmenty Księgi Adresowej Polski z 1929 roku – wykaz osób prowadzących działalność gospodarczą w latach dwudziestych XX wieku.

W 1931 roku przeprowadzono kolejny spis powszechny. Według niego gmina Boguszyce liczyła 64,4 km² powierzchni oraz 703 domy i 4343 mieszkańców.

W gminie Wałowice notowano 759 domów i 5454 mieszkańców. Gmina posiadała obszar 98 km².²⁰

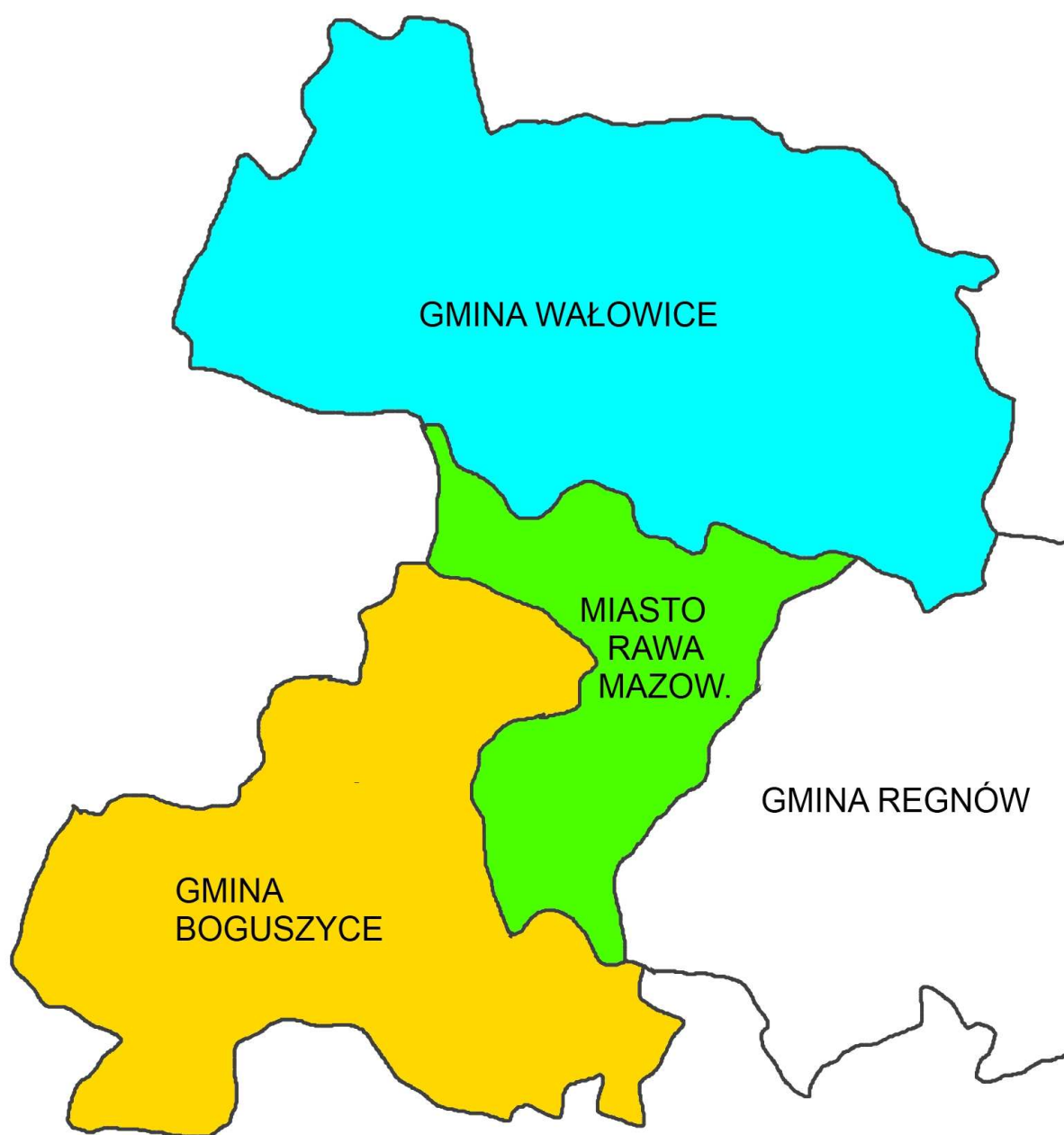
Miasta Gminy wiejskie Villes Communes rurales	Po- wier- chnia ogól- na Super- ficie géné- rale	Powierzchnia użytków rolnych <i>Superficie des terres en utilisation agricole</i>		Liczba bu- dynków mieszkalnych <i>Nombre de bâtimens d'habitation</i>		Liczba ludności obecnej <i>Nombre de la population présente</i>	
		ogó- łem <i>total</i>	w tem grun- tów ornych dont terres ara- bles	30.IX 1921	9.XII 1931	30.IX 1921	9.XII 1931
		km ²					

Powiat rawski — Arrondissement de Rawa							
Miasta — Villes							
Rawa Mazow. .	34,6	.	.	529	765	8 185	9 200
Biała Rawska .	8,2	.	.	191	335	2 692	2 903
Nowe Miasto .	4,3	.	.	246	344	3 761	3 877
Gminy wiejskie Communes rurales							
Boguszyce . .	64,4	51,3	44,1	570	703	3 978	4 343
Budziszewice .	57,6	35,1	34,6	539	647	3 794	4 276
Czarniewice . .	96,3	78,3	70,8	765	856	5 586	6 073

Gortatowice . .	83,4	72,3	65,1	541	812	4 762	5 340
Góra	133,8	91,4	76,9	675	1 071	6 059	6 931
Inowłódz . . .	98,2	29,1	21,6	430	620	2 793	3 725
Lubania	114,0	104,9	93,9	953	1 102	7 342	7 611
Lubochnia . . .	91,8	45,2	40,4	877	1 128	6 013	7 705
Marjanów . . .	105,8	79,1	69,9	653	805	5 216	5 880
Regnów	124,0	99,9	87,3	827	1 110	6 454	7 308
Rzeczyca	87,2	60,3	49,3	673	753	4 714	4 838
Stara Wieś . . .	53,8	50,5	47,1	385	413	2 745	3 031
Wałowice	98,0	81,2	73,8	476	759	4 700	5 454
Żelechlin	71,8	62,5	57,2	733	808	4 693	5 180

Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1933, s. 18.

²⁰ Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1933, s. 18.

W 1933 roku dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Według nowej ustawy gminnej²¹ z 23 marca 1933 roku zniesiono Zebranie Gminne, czyli zgromadzenie ogółu gospodarzy z terenu gminy. Uprawnienia zniesionego organu przekazano częściowo Radzie Gminnej. Mimo to według nowych przepisów rada gminy miała mniejsze uprawnienia. Wyboru radnych dokonywało kolegium złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym 25 lat (wcześniej 21) i w prawie wyborczym biernym wynoszący 30 lat (wcześniej 25).

W gminach do 5000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem.

Namiastką zniesionego zebrania gminnego było zebranie gromadzkie. Wprowadzono, bowiem nowy formalny podział gmin na gromady wiejskie, które obejmowały jedną lub kilka wsi. Podział na gromady był ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa. Zebranie gromadzkie zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Zebranie gromadzkie podejmowało uchwały dotyczące danej gromady, wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnie kadencje. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie gromadzkie wybierało radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Gromada wiejska miała od tej pory własny budżet. Wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec wsi w przypadku zgłoszenia go na sołtysa lub podsołtysa miał obowiązek sprawowania obowiązków do końca kadencji. Składali oni przysięgę służbową na ręce starosty. Do sołtysa należało kierowanie sprawami gromady, zarządzanie majątkiem, reprezentowanie gromady na zewnątrz. Przewodniczył zebraniom. Do sołtysa należały też sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego, przestrzegania przepisów, doręczania pism sądowych, wykonywania obowiązków związanych z poborem wojskowym.

W nowym ustroju gminnym utworzono nieznany wcześniej organ – zarząd gminy. Przejął on część uprawnień dawnej rady gminy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcem. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. To właśnie zarząd gminy, na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym.

Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć on odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia rady gminy i miał głos doradczy na radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy.

Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

Wójt, jako organ rządowy, działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością.

²¹ Dziennik Ustaw nr 35, z dnia 13 maja 1933 roku, poz. 294.

Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy w przypadkach łamania prawa.

Zgodnie z powyższymi nowymi rozwiązaniami prawnymi należało podzielić gminę na gromady wiejskie (odpowiednik sołectw).

nie może być obecny przy rozważaniu sprawy i w głosowaniu nad nią brać udziału. Postanowienie to stosuje się również, jeżeli interesowani są: małżonek członka organu, jego krewni lub powinowaci pierwszych trzech stopni, osoby, pozostające pod jego opieką, przysposabiający (przysposobieni), bądź przysposobiony, albo jeżeli chodzi o sprawę, w której przysposobiony jest członkiem organu a osobą trzecią zachodzi stosunek zastępstwa prawnego.

(3) Uchwały powyższych organów, powzięte w obecności osób, o których mowa w ust. (1) lub (2), może władza nadzorcza unieważnić, ma zaś obowiązek to uczynić na wniosek osoby interesowanej, zgłoszony w ciągu dni 30 po dniu powzięcia danej uchwały.

Rozdział 3.

Gmina wiejska i gromada.

Gmina wiejska.

Art. 10. (1) Do obszaru gminy wiejskiej wchodzi jedna lub więcej miejscowości (osad, miasteczek, wsi, siół, osiedli, przysiółków, kolonii, zaścianków, folwarków i t. p.).

(2) Wielkość obszaru gminy powinna odpowiadać naturalnemu, o ile możliwości, zasięgowi wspólnego zainteresowania lokalnymi sprawami publicznymi ogółu mieszkańców połączonych miejscowości, jak również zapewnić gminie zdolność wykonywania ciągłych na niej zadań.

(3) Każda gmina wiejska jest samorządna jednostką terytorjalną, osobą prawa publicznego i podmiotem praw majątkowych.

Art. 11. (1) Członkami rady gminnej są: wójt, jako przewodniczący, podwójci, ławnicy oraz radni.

- (2) Liczba radnych wynosi w gminach wiejskich:
- a) do 5.000 mieszkańców — dwunastu;
 - b) od 5.000 do 10.000 mieszkańców — szesnastu;
 - c) powyżej 10.000 mieszkańców — dwudziestu.

Art. 12. (1) Zarząd gminny składa się z wójta, podwójcego oraz dwóch, w gminach zaś, liczących ponad 10.000 mieszkańców, trzech ławników.

(2) Wójta i podwójcego wybierają radni w głosowaniu tajnem większością głosów ustawowej ich liczby. Przy zachowaniu tej zasady należy w razie potrzeby zastosować głosowanie ściślejsze.

(3) Ławników wybierają radni w głosowaniu tajnem. Jeżeli na gminę przypada dwóch ławników, wybory ich oparte są na zasadach ograniczonego głosowania imiennego; głosować wolno tylko na jednego z kandydatów uprzednio zgłoszonych, za wybranych zaś uznaje się tych dwóch kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą ilość głosów. Jeżeli na daną gminę przypada trzech ławników, wybierani są oni w głosowaniu stosunkowym. Bliższe zasady w tym zakresie ustala regulaminy wyborcze, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

(4) Radny, obejmując stanowisko wójta, podwójcego lub ławnika, traci mandat radnego.

Art. 13. (1) Gmina wiejska obowiązana jest utworzyć taką ilość stanowisk służbowych, jaka jest

niezbędna do prawidłowego wykonywania jej zadań, a przynajmniej stanowisko sekretarza gminnego.

(2) Na stanowisko sekretarza gminnego mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie, odbyły praktykę i złożyły egzamin z zakresu wymagań fachowych i umiejętności praktycznych. Na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie. Wojewoda po zasięgnięciu opinii wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej) władny jest zwolnić kandydata od wymaganego cenzusu wykształcenia, jeżeli złoży on przepisany egzamin zastępczy.

(3) Obowiązek ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) nie dotyczy gmin, liczących do 5.000 mieszkańców, jeżeli w gminach tych ustanowiony jest urząd wójta zawodowego (art. 49). Władza nadzorcza może również zwolnić z obowiązku ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) powyższe gminy, jeżeli wójt posiada kwalifikacje na sekretarza gminnego i czynności służbowe są głównym zajęciem wójta.

(4) Upoważnia się Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania przepisów, normujących sprawę wykształcenia i praktyki, wymaganej od osób, powoływanych na stanowisko sekretarza gminnego, oraz ustalających program egzaminów tudzież skład komisji egzaminacyjnych. Wykształcenie, wymagane od kandydatów na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej, określa miejscowy statut służbowy, uchwalony przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy (art. 14 ust. (5)).

Art. 14. (1) Sekretarza gminnego powołuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegiałnie, po zatwierdzeniu uchwały przez starostę powiatowego, który zasięga uprzednio opinii wydziału powiatowego. Jeżeli gmina ustanowi stanowisko zastępcy sekretarza gminnego, w powyższy sposób również odbywa się powoływanie i zwalnianie zastępcy.

(2) Pozostałych pracowników gminnych przyjmuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegiałnie.

(3) Przyjmowanie i zwalnianie sekretarza gminnego oraz pozostałych pracowników gminnych następuje z zachowaniem praw nabytych, zastrzeżonych w ustawach specjalnych.

(4) Sekretarz gminny bierze udział w obradach zarządu gminnego i rady gminnej z głosem doradczym i protokółuje uchwały tych organów. Postanowienia art. 9 stosują się również do sekretarza gminnego.

(5) Zakres obowiązków i praw sekretarza gminnego oraz innych pracowników gminnych, jak również przepisy dyscyplinarne ustala w granicach ustaw specjalnych statut służbowy, uchwalony na wniosek zarządu gminnego przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy.

Gromada.

Art. 15. (1) Obszar gminy wiejskiej, jeżeli nie stanowi jednej miejscowości, dzieli się na gromady.

Fragment ustawy o częściowej zmianie ustroju gminnego (Dz. U. rok 1933, nr 35, poz. 294)

W 1933 roku gminy wiejskie zostały podzielone na gromady w skład, których wchodziła jedna, dwie lub kilka miejscowości.

Gmina Boguszyce została podzielona na gromady: Boguszyce, Boguszyce Nowe, Byliny, Byliny Nowe, Czerwonka Nowa, Czerwonka, Chociwek, Dziurdzioły, Garłów, Księża Wola, Kaliszki, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Podkonice Duże, Podkonice, Podkonice Małe, Radwanka, Soszyce, Teklin, Wolica, Zarzecze, Zubki Duże, Zubki, Zawady i Zielone.²²

W skład gminy Wałowice weszły gromady: Gaj, Huta Wałowska, Helenów, Janolin, Jakubów, Konopnica, Kaleń, Kurzeszynek, Kurzeszyn, Linków, Lutkówka, Niwna, Pokrzywna, Przewodowice, Rogówek, Rossocha, Stary Dwór, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Wojska Nowa, Wołucz, Zagórze, Zglinna Duża, Zglinna Mała i Żydowice.²³

W gminie Regnów powołano gromady: Annosław, Bogusławki Małe, Bogusławki Duże, Byszewice, Cielądz, Gacpary, Gułki, Głuchówek, Głuchówek Nowy, Kazimierzów, Komorów, Komorów Nowy, Leopoldów, Łaszczyn, Matyldów, Niemgłowy, Niemgłowy Nowe, Ossowiec, Podskarbice Królewskie, Podskarbice Szlacheckie, Pukinin, Regnów, Regnów Nowy, Ryłsk Duży, Ryłsk, Ryłsk Mały, Sangoszcz, Sowidół, Świnice, Turobowice, Turobowice Nowe, Wólka Strońska, Zuski.²⁴

W gminie Marianów powołano gromadę Julianów Raducki.

GMINA BOGUSZYCE zostaje podzielona na następujące gromady:	
1) BOGUSZYCE (w. Boguszyce Fryd., maj. Boguszyce, os. Boguszyce Nr. 1, os. Boguszyce Nr. 2, os. Boguszyce Nr. 3).	14) ŁOCHÓ WNOWY (kol. Łochów, os. pokarcz. Łochów, os. mł. Łochów).
2) BOGUSZYCE NOWE (w. Boguszyce Wal., kol. Boguszyce Małe, os. mł. Boguszyce).	15) MAŁGORZATÓW (w. Małgorzatów).
3) BYLINY (w. Byliny Stare, maj. Byliny, os. mł. Byliny).	16) PODKONICE DUŻE (w. Podkonice Duże, kol. Podkonice Duże).
4) BYLINY NOWE (kol. Byliny Nowe, kol. Byliny Dziurdzioły).	17) PODKONICE MAŁE (w. Podkonice Małe).
5) CZERWONKA NOWA (kol. Czerwonka).	18) PODKONICE (kol. Podkonice Giećla, kol. Podkonice Galińskie).
6) CZERWONKA (w. Czerwonka).	19) RADWANKA (w. Radwanka, w. Radwanka Mała, os. pokarcz. Radwanka).
7) CHOCIWEK (w. Chociwek, maj. Chociwek).	20) SOSZYCE (w. Soszyce, f. Soszyce, w. Nadzieja).
8) DZIURDZIOŁY (w. Dziurdzioły).	21) TEKLIN (w. Teklin, w. Aleksandrów, w. Janówka).
9) GARŁÓW (w. Garłów, w. Boguszyce Kościelne).	22) WOLICA (w. Wolica, w. Janów, w. Psia Noga).
10) KSIĘŻA WOLA (w. Księża Wola).	23) ZARZECZE (w. Zarzecze).
11) KALISZKI (kol. Kaliszki).	24) ZUBKI DUŻE (w. Zubki Duże, kol. Zubki Duże).
12) LUCJANÓW (w. Lucjanów).	25) ZUBKI (w. Zubki Małe, kol. Zubki Małe).
13) ŁOCHÓW (w. Łochów).	26) ZAWADY (w. Zawady).
	27) ZIELONE (w. Zielone, w. Podzielone).

Fragment rozporządzenia wojewody warszawskiego o podziale gminy Boguszyce na gromady (Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14 poz. 136)

²² Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14 poz. 136.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

GMINA REGNÓW zostaje podzielona na następujące gromady:

- 1) ANNOSŁAW (w. Annosław).
- 2) BOGUSŁAWKI MAŁE (w. Bogusławki Małe, f. Bogusławki Małe).
- 3) BOGUSŁAWKI DUŻE (w. Bogusławki Duże).
- 4) BYSZEWICE (w. Byszewice).
- 5) CIELĄDZ (w. Cielądz, f. Cielądz Poduchowny, f. Cielądz).
- 6) GACPARY (kol. Gacpary).
- 7) GUŁKI (w. Gułki).
- 8) GŁUCHÓWEK (w. Głuchówek, dobra Głuchówek, f. Głuchówek).
- 9) GŁUCHÓWEK NOWY (kol. Głuchówek).
- 10) KAZIMIERZÓW (w. Kazimierzów).
- 11) KOMORÓW (w. Komorów).
- 12) KOMORÓW NOWY (kol. Komorów).
- 13) LEOPOLDÓW (kol. Leopoldów).
- 14) ŁASZCZYN (w. Łaszczyn).
- 15) MATYLDÓW (kol. Matyldów).
- 16) NIEMGŁOWY (w. Niemgłowy).
- 17) NIEMGŁOWY NOWE (kol. Niemgłowy, os. mł. Sutek).
- 18) OSSOWIEC (w. Ossowiec, kol. Ossowice, f. Ossowice).
- 19) PODSKARBICE KRÓLEWSKIE (w. Podskarbice Królewskie).
- 20) PODSKARBICE SZLACHECKIE (kol. Podskarbice Szlacheckie (Tadzinek), kol. Podskarbice, w. Podskarbice Szlacheckie).
- 21) PUKININ (w. Pukinin).
- 22) REGNÓW (w. Regnów, f. Regnów).
- 23) REGNÓW NOWY (kol. Regnów III, kol. Regnów IV.).
- 24) RYLSK DUŻY (w. Ryłsk Duży, w. Sławków, f. Ryłsk Duży).
- 25) RYLSK (kol. Ryłsk Mały II.).
- 26) RYLSK MAŁY (w. Ryłsk Mały, f. Ryłsk Mały).
- 27) SANOGOSZCZ (w. Sanogoszcz, os. Sanogoszcz, f. Sanogoszcz).
- 28) SOWIDÓŁ (kol. Sowidół).
- 29) ŚWINICE (w. Świnice).
- 30) TUROBOWICE (w. Turobowice).
- 31) TUROBOWICE NOWE (kol. Turobowice).
- 32) WÓLKA STROŃSKA (w. Wólka Strońska).
- 33) ZUSKI (w. Zuski).

Fragment rozporządzenia wojewody warszawskiego o podziale gminy Regnów na gromady (Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14 poz. 136)

GMINA WAŁOWICE zostaje podzielona na następujące gromady:

- 1) GAJ (kol. Gaj, f. Rossocha, f. Michalinów).
 - 2) HUTA WAŁOWSKA (kol. Huta Wałowska A., kol. Huta Wałowska B., os. Ignaców Kobyleckiego, w. huta Wałowska).
 - 3) HELENÓW (kol. Helenów, kol. Józefów).
 - 4) JANOLIN (w. Janolin).
 - 5) JAKUBÓW (w. Jakubów, leśn. Julianów).
 - 6) KONOPNICA (w. Konopnica, f. Konopnica, kol. Konopnica A.).
 - 7) KALEŃ (w. Kaleń, leśn. Kaleń).
 - 8) KURZESZYNEK (w. Kurzeszynek, os. Kurzeszyn Nr. V).
 - 9) KURZESZYN (kol. Kurzeszyn A., kol. Kurzeszyn B., w. Kurzeszyn, os. mł. Kurzeszyn, f. Kurzeszyn B., os. Kurzeszyn A. Nr. IV).
 - 10) LINKÓW (w. Linków, kol. Pokrzywna Nr. 1, kol. Pokrzywna Nr. 2).
 - 11) LUTKÓWKA (w. Lutków).
 - 12) NIWNA (w. Niwna, f. Niwna, kol. Wałowice).
 - 13) POKRZYWNA (w. Pokrzywna, f. Pokrzywna).
 - 14) PRZEWODOWICE (w. Przewodowice, leśn. Przewodowice, os. mł. Przewodowice).
 - 15) ROGÓWIEC (w. Rogówiec).
 - 16) ROSSOCHA (w. Rossocha Nowa, w. Rossocha Stara, f. Kępina).
 - 17) STARY DWÓR (kol. Stary Dwór).
 - 18) WAŁOWICE (w. Wałowice, f. Wałowice, f. Plewnia).
 - 19) WILKOWICE (w. Wilkowice, f. Wilkowice).
 - 20) WOJSKA (w. Wojska).
-
- 21) WOJSKA NOWA (kol. Wojska, f. Wojska, f. Ognaców).
 - 22) WOŁUCZA (w. Wołucza, dobr. ziemsk. Wołucza, kol. Wołucza Nr. 1, kol. Wołucza Nr. 2, os. Kurzeszynek (Papiernia)).
 - 23) ZAGÓRZE (w. Zagórze, f. Zagórze).
 - 24) ZGLINNA DUŻA (w. Zglinna Duża, f. Zglinna Duża, f. Zglinna Mała).
 - 25) ZGLINNA MAŁA (w. Zglinna Mała).
 - 26) ŻYDOMICE (w. żydomice, os. mł. żydomice).

Fragment rozporządzenia wojewody warszawskiego o podziale gminy Wałowice na gromady (Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14 poz. 136)

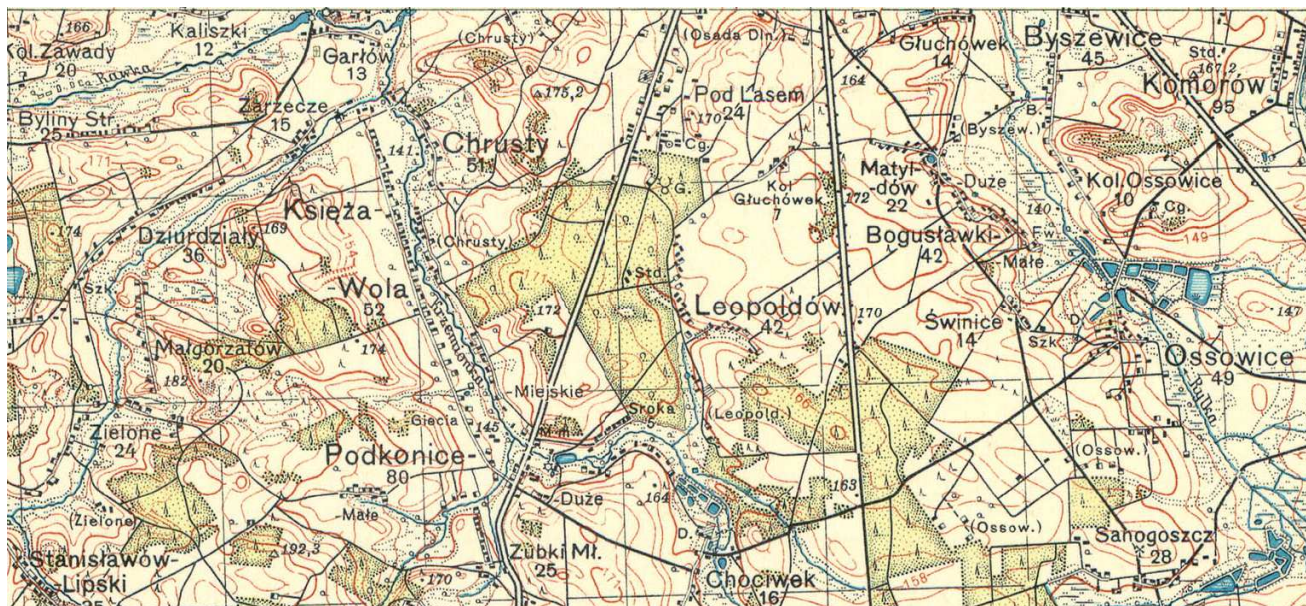
Lata trzydzieste były dużo lepszym okresem rozwoju samorządu gminnego, mimo że w wielu gminach władze państwowe (sanacyjne) narzucały swoich wójtów i ograniczały czasem demokrację. Stabilizacja gospodarcza i rozwój ekonomiczny wpłynął na możliwość większych inwestycji. Budowano brukowane drogi (głównie szarwarkiem), sadzono drzewa, z tego okresu pochodzi wiele murowanych szkół. Był to także czas zorganizowania się licznych ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych i organizacji społeczno-politycznych typu „Strzelec”, kół Przystosowania Wojskowego, Wychowania Fizycznego i wielu innych. W każdej gminie świętowano rocznice narodowe, budowano pomniki. Efektem tego było wpojenie ducha patriotyzmu i odpowiedzialności, który tak bardzo przydał się w czasie nadchodzącej wojny.

Warto dodać, że z dniem 1 kwietnia 1939 roku do województwa łódzkiego włączono powiat rawski wyłączony z województwa warszawskiego.²⁵ Od tej pory okolice Rawy Mazowieckiej należały już do regionu łódzkiego.

²⁵ Dz. U. 1938 nr 27 poz. 240.

Północne obszary współczesnej gminy Rawa Mazowiecka na mapie z lat trzydziestych XX wieku

Południowe obszary współczesnej gminy Rawa Mazowiecka na mapie z lat trzydziestych XX wieku

II WOJNA ŚWIATOWA

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa. W początku września okolice Regnowa znalazły się pod okupacją niemiecką. W październiku 1939 roku władze niemieckie przeprowadziły podział okupowanej części Polski. Część włączono bezpośrednio w skład III Rzeszy, z reszty utworzono Generalną Gubernię – całkowicie podległy Niemcom protektorat.

Okolice Rawy Mazowieckiej weszły w całości w skład Generalnej Guberni.

Generalna Gubernia składała się z 4 dystryktów. W ramach dystryktów powołano powiaty (*Kreise*). Gminy: Boguszyce, Wałowice i Regnów włączono w skład powiatu opoczyńskiego (znacznie powiększonego) w dystrykcie radomskim.

Okupant w dniu 28 listopada 1939 roku wydał zarządzenie „o zarządzie gmin polskich” dla terenów Generalnej Guberni. Gminy stały się odtąd narzędziem władz okupacyjnych. Władze niemieckie zniosły samorząd wiejski. Rozwiązano rady gminne, zarządy gmin i rady gromadzkie. Pozostały tylko organy wykonawcze – wójt i sołtysi oraz urząd gminy z sekretarzem. Niemcy nie mogli zastąpić całego aparatu administracyjnego swoimi ludźmi. Przedwojenni wójtowie i sołtysi najczęściej pozostawali początkowo na swoich stanowiskach. Odsetek Niemców wśród nich był znikomy. Wójtowie i sołtysi stali się funkcjonariuszami niemieckich starostw. Do ich głównych zadań należała organizacja kontyngentów oraz wyznaczanie ludzi do pracy przymusowej. Mieli też obowiązek wskazywania osób współpracujących z podziemiem oraz osób ukrywających się (np. Żydów)²⁶. Wójtowie i sołtysi organizowali prace szarwarkowe na rzecz Niemców.

Władze niemieckie zezwoliły na powstanie komisji doradczych przy wójcie, jako organie doradczym. Jednak pełnię odpowiedzialności ponosił wójt. Komisja mogła doradzać w sprawach realizacji zarządzeń niemieckich, dbać o estetykę wsi, organizować pomoc społeczną. Komisja stanowiła coś w rodzaju „okupacyjnego samorządu”. Wielu wójtów, sołtysów i doradców pełniło swoją funkcję z polecenia podziemia²⁷.

Wójta mianował starosta i zatwierdzał szef okręgu (dystryktu). Starosta miał pełną władzę nad wójtem, kontrolował go i mógł uchylić każdą jego decyzję lub zmienić jego zarządzenie. *Wójtowie i sołtysi mieli obowiązek dokładnego wypełniania poleceń władz okupacyjnych, byli za to osobiście odpowiedzialni. W trudnych warunkach okupacyjnych ludzie ci przyjmowali różne postawy. Niektórzy spośród polskich wójtów i sołtysów starali się łagodzić los swych współrodaków z narażeniem własnego bezpieczeństwa; zdarzały się jednak wypadki kolaboracji*²⁸.

²⁶ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 27.

²⁷ Tamże, s. 28.

²⁸ Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 154.

§ 8

(1) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad gminami za wyjątkiem powiatów miejskich jest Starosta.

(2) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad powiatami miejskimi jest Szef Okręgowy.

§ 9

Szef Okręgowy może ustanowić obok burmistrzów Starostów Miejskich, sprawujących w jego imieniu nadzór nad gminą.

§ 10

Władza nadzorcza, a w przypadku § 9 także Starosta Miejski, może uchylać, zmieniać, zastąpić i zawieszać każde zarządzenie burmistrza jak również sama z siebie wydawać własne zarządzenia.

§ 11

O ile według polskiego ustroju gmin utworzone są gminy zbiorowe z wójtem na czele, o tyle mają niniejsze postanowienia analogiczne zastosowanie.

§ 12

Prawo polskie, sprzeczne z niniejszymi postanowieniami, uchyla się.

§ 13

Przepisy potrzebne dla przeprowadzenia niniejszego rozporządzenia wyda Kierownik Wydziału Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Kierownikiem Wydziału Finansów przy Urzędzie Generalnego Gubernatora.

Krakau (Kraków), dnia 28 listopada 1939 r.

Generalny Gubernator
dla okupowanych polskich obszarów
F r a n k

Rozporządzenie o zarządzie gmin Polskich z 1939 roku

Urząd gminy był celem ataków partyzanckich. Niszczono akta kontyngentowe oraz zwykłe akta gminne.

Obok oficjalnych struktur władz gminnych wyznaczanych i kontrolowanych przez Niemców istniały też struktury polskiego państwa podziemnego. Każda gmina w ówczesnej Polsce miała podziemnego, konspiracyjnego wójta.

W czasie wojny rozbudowano urząd gminy, aby zapewnić sprawny pobór podatków i kontyngentów. Co tydzień każdy sołtys musiał stawić się w urzędzie gminy i wysłuchać kilkunastu zarządzeń w sprawie kontyngentów, podwód, podatków, bezpieczeństwa i wielu innych spraw. Zarządzenia były na przykład takie: *Zwracać uwagę, aby wałęsających się osobników zatrzymywać i meldować na posterunku, w rowach przydrożnych krów paść nie wolno, ogłoszono sołtysom, aby kontyngent jaj traktowali podobnie jak inne kontyngenty, zakaz korzystania z rozrywek i zabaw niebezpiecznych (huśtawki). Wszelkie tego rodzaju przyrządy należy natychmiast zlikwidować, w przeciwnym razie posiadania na swoim terenie huśtawek będą surowo karani.* Sołtysi musieli zwracać uwagę na zaciemnienie mieszkań każdej nocy oraz wyznaczać warty nocne. Sołtysi przekazywali zarządzenia ludności i organizowali skup żywności. Prowadzili kartoteki kontyngentowe. Kontyngenty były bardzo rozmaite, objęto nimi prawie wszystkie rodzaje produkcji rolniczej. Władze niemieckie ściągały kontyngenty: zbożowy, drobiarski, mięsny, warzywny, mleczny, ziemniaczany, słomy, miodu, jaj, buraka cukrowego, lnu, konopi. Oprócz tego zbierano także podatki. Każde gospodarstwo było dokładnie wymierzone i oszacowane pod względem dochodów. We wsiach wyznaczono tak zwanych „bańkowych” zbierających bańki z mlekiem od gospodarzy. Za niedostarczenie mleka na czas groziła grzywna oraz rekwizycja krowy.

Jak można sobie wyobrazić, zorganizowanie poboru tylu różnych produktów rolniczych nie było łatwe. Ludność miała poważne opóźnienia w oddawaniu kontyngentów. Sołtysi na każdej odprawie byli ponaglani do terminowego rozliczania kontyngentów i podatków. Dla tych, którzy opóźniali się w oddawaniu kontyngentów, powstał doraźny sąd gminny, ogłoszenia w tej sprawie rozklejano w gminie. Oprócz sądów były też inne sposoby dyscyplinowania opornych. Stosowano kary zbiorowe. Na przykład gromady wiejskie, które nie oddały 100% kontyngentów, nie miały prawa przemiału zboża w młynach.

Do stycznia 1945 roku na terenie gminy Rawa Mazowiecka trwała okupacja niemiecka.

GMINNE RADY NARODOWE BOGUSZYCE I WAŁOWICE (NIWNA) 1945-1954

W styczniu 1945 roku obszar Mazowsza i Ziemi Łódzkiej został zajęty przez Armię Czerwoną. Niemiecka administracja szybko opuściła ten teren.

Początkowo władzę przejmowali przedstawiciele delegatury Rządu na Kraj, bowiem legalnym rządem był Rząd Londyński, który w każdej gminie miał swojego przedstawiciela. Tymczasem w Lublinie powstał Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działający pod osłoną ZSRR. To właśnie przedstawiciele tego komitetu, przy pomocy wojsk radzieckich, przejmowali faktyczną władzę w terenie. W każdej gminie, opanowanej przez Sowietów, ustanowiono komendanta wojennego, który bardzo szybko odsunął od władzy prawowitych przedstawicieli. Sprzyjało temu skoncentrowanie dużych grup wojsk radzieckich. Po kilku tygodniach od wejścia Rosjan tworzone na nowo urzędy gminy na czele z wójtem. Byli to z reguły ludzie z autorytetem tolerowani przez wojska radzieckie. Wraz z wejściem Sowietów ustalono obowiązkowe kontyngenty na rzecz Armii Czerwonej i wojsk polskich. Miały one podobny wymiar jak te z czasów wojny, zwano je „świadczkami rzeczowymi”. Z czasem je obniżano aż do zniesienia w 1947 roku.

W pierwszym okresie po wyzwoleniu opierano się na przedwojennych rozwiązaniach ustrojowych. Ustanowiony przez Sowietów PKWN w Lublinie wydawał dekrety w sprawach organizacyjnych obszaru kraju wyzwolonego z pod okupacji niemieckiej. Dnia 21 sierpnia 1944 roku dekret PKWN przywrócił przedwojenne podziały na województwa, gminy i gromady.²⁹

Gminy Boguszyce, Regnów i Wałowice powróciły do powiatu rawskiego w województwie łódzkim.

²⁹ Tamże, s. 159.

U S T A W A

z dnia 11 września 1944 r.

o organizacji i zakresie działania rad narodowych.

*Z ofiarnej walki ludu polskiego,
z krwi patriotów, przelanej ku chwale
Ojczyzny,
z bohaterskiego znoju żołnierzy Wolności,
z ducha braterskiej więzi Słowian w walce
z dziczą germańską,*

powstaje znów do życia Wolna i Niepodległa
Polska.

My, członkowie Krajowej Rady Narodowej, zgromadzeni na uwolnionej Ziemi Polskiej, pomni obowiązku wobec Narodu, z którego woli zjednoczyliśmy się do czynu i walki, wierni zasadom Manifestu Lipcowego, postanawiamy:

R o z d z i a ł I.

Powołanie rad narodowych.

Art. 1. Do czasu powołania stałej politycznej reprezentacji narodu w myśl zasad konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., jako tymczasowe organy ustawodawcze i samorządowe na oswobodzonych od okupanta terenach Rzeczypospolitej Polskiej, działają rady narodowe.

Art. 2. 1. Struktura hierarchiczna rad narodowych jest następująca:

- a) Krajowa Rada Narodowa,
- b) wojewódzkie rady narodowe,
- c) powiatowe rady narodowe,
- d) miejskie rady narodowe,
- e) gminne rady narodowe.

2. Zakres działalności terytorialnej rad narodowych wskazanych w § 1 punkty b—e, opiera się na podziale administracyjnym Rzeczypospolitej Polskiej z tym, że Rady Narodowe miast Warszawy i Łodzi posiadają uprawnienia wojewódzkich rad narodowych, miejskie rady narodowe miast wydzielonych posiadają uprawnienia powiatowych rad narodowych, zaś miejskie rady narodowe miast nie wydzielonych — uprawnienia gminnych rad narodowych.

R o z d z i a ł II.

Skład rad narodowych.

Art. 3. Udział w tworzeniu rad narodowych biorą wszystkie organizacje i zrzeszenia

Fragment dekretu o radach narodowych z 11 września 1944 roku (Dz. U. 1944, nr 5, poz. 22)

Władze PKWN-u wprowadziły nowe rozwiązania ustrojowe. Wprowadzono wzorem ZSRR rady narodowe. W dniu 11 września 1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działań Rad Narodowych.³⁰

Miały działać tymczasowo, ale pozostały aż do 1990 roku. Rady narodowe stanowiły „uspołecznioną formę sprawowania administracji”. Była to instytucja nieznana w społeczeństwie i podchodzono do niej na wsi z nieufnością. Rady narodowe zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji samorządu lokalnego został określony na mocy dekretu z 23 listopada 1944 roku. Zagwarantowano istnienie wspólnot samorządowych gminnych, powiatowych i wojewódzkich z własnym majątkiem i osobowością prawną. Wspólnota samorządowa posiadała swoje organy wykonawcze – zarządy oraz uchwałodawcze – rady narodowe (zamiast poprzednio rad gminnych). Zakres działań organów regulowały przepisy przedwojenne (z 1933 roku). Jednocześnie rady narodowe na mocy innych przepisów stanowiły organy władzy państwowej o szczególnych kompetencjach kontrolnych. Organem rad narodowych były prezydium rad narodowych złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie

³⁰ Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22

prezydium rad narodowych z czasem zaczęły przejmować funkcje zarządów gmin. Organ ten działał kolegialnie zbierając się na sesjach.

Gminne rady narodowe składały się z nie mniej niż 16 i nie więcej niż 36 radnych, „reprezentujących w miarę możliwości ludność poszczególnych wsi”. W skład gminnej rady narodowej wchodziła odtąd członkowie rady gminnej powołani przed uchwaleniem dekretu o radach narodowych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, przedstawiciele wojskowości, nauki i pracy społecznej.

W praktyce członkowie rad byli delegatami partii politycznych i organizacji społecznych kontrolowanych przez nowe władze. Początkowo zasiadały w nich także osoby z przedwojennego samorządu, autorytety miejscowe, nawet księża. Te osoby wyrzucano przy częstych „reorganizacjach” rad zarządzanych przez rady wyższego szczebla. Wola ludności poszczególnych wsi nie miała najmniejszego znaczenia. Niewygodnych radnych usuwano, a w ich miejsce powoływano nowych na mocy uchwały gminnej rady. Preferowano ludzi związanych z PPR (potem PZPR) i o niskim statusie majątkowym. Największa „akcja wymiany” radnych miała miejsce w 1948 roku.

Gminne rady narodowe w głosowaniu tajnym większością głosów wybierał zarząd gminny, jako organ wykonawczy. Zarząd składał się z wójta, podwójciego i trzech członków. Wybór wójta i podwójciego podlegał zatwierdzeniu przez starostę. Kompetencje zarządu były takie same jak przed wojną, jednak z czasem zaczęto pomniejszać ich rolę. Ich funkcje przejmowały prezydium rad narodowych spychając wójta do mało znaczącej w gminie roli wykonawcy poleceń prezydium GRN.

Zarząd gminy miał do pomocy urząd gminy z sekretarzem na czele. W urzędach zatrudniono więcej urzędników – referentów. Byli to referenci ds. administracyjnych, wojskowych, kontyngentów, podatkowych itp. Zatrudniano także woźnego. Wiązało się to ze wzrostem biurokracji. Po wojnie płace w administracji lokalnej były bardzo małe i z tego powodu wielu wykwalifikowanych urzędników przedwojennych odeszło z pracy. Z czasem zastąpili ich nowi – ukształtowani według zupełnie nowych wzorców.

Miasta Gminy wiejskie	Ludność					
	ogó- łem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat		
				poni- żej 18	18-59	60 i wię- cej

Pow. Rawa — County Rawa

Miasta						
Biała Rawska	2088	949	1139	828	1104	156
Nowe Miasto	2947	1251	1696	994	1572	381
Rawa Mazowiecka	6908	3183	3725	2503	3800	605
Gminy wiejskie						
Boguszyce	4365	2087	2278	1794	2216	355
Budziszewice	3989	1884	2105	1612	2114	263
Czerniewice	6181	2924	3257	2557	3159	465
Gortatowice	5710	2734	2976	2509	2855	346
Góra	7295	3528	3767	2889	3795	611
Inowłódz	3445	1632	1813	1172	1973	300
Lubania	8019	3892	4127	3250	4133	636
Lubochnia	8002	3850	4152	3094	4313	595
Marianów	6167	2980	3187	2578	3136	453
Regnów	7814	3776	4038	3256	4024	534
Rzeczyca	4853	2355	2498	2002	2476	375
Stara Wieś	3439	1733	1706	1558	1691	190
Wałowice	5662	2679	2983	2244	3057	361
Żelechlin	5214	2556	2658	2277	2574	363

Dane ze spisu powszechnego z 1946 roku gmina: Boguszyce liczyła 4365 mieszkańców, gmina Regnów liczyła 7814 mieszkańców, natomiast gmina Wałowice 5662 mieszkańców (*Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 30)

Tuż po wojnie praca urzędników gminnych była bardzo trudna. Wszystko za sprawą podziemia niepodległościowego, które walczyło z władzą komunistyczną. Nowa władza nie cieszyła się poparciem ogółu ludności. Powszechnie odbierano ją jako narzuconą przy pomocy Armii Czerwonej. Świadczyły o tym prawdziwe wyniki referendum z 1946 roku (słynne hasło 3 razy „tak”) oraz wyborów ze stycznia 1947 roku. Masowe fałszerstwa spowodowały przejęcie pełni władzy przez komunistów.

Typowe dla tego pierwszego okresu powojennego była słaba frekwencja na sesjach gminnych rad narodowych. Zapewne nie wszyscy chcieli uczestniczyć we władzach ustanowionych przez komunistów, dodatkowo w tym czasie uczestniczenie we władzach

gminnych mogło spowodować pobicie przez siły niepodległościowe. Wymierzanie publicznie kar cielesnych, było standardową karą dla zwolenników nowej władzy. Często zdarzało się, że niektórzy członkowie władz gminnych wyjeżdżali na Ziemię Zachodnie porzucając często ważne funkcje we władzach lokalnych.

Ówczesny samorząd gminny zajmował się instytucjami oświatowymi, kulturalnymi, ochrony zdrowia, dróg lokalnych, gospodarki komunalnej, transportu.

Dochody samorządu pochodziły z różnego rodzaju opłat administracyjnych, targowych, za korzystanie z urządzeń komunalnych, pożyczek, dotacji Skarbu Państwa oraz dodatków do podatków państwowych (głównie podatek gruntowy).

Gromady wiejskie w okresie powojennym działały w oparciu o dawne rozwiązania prawne. Nadal istniało zebranie gromadzkie na czele z sołtysem i radą gromadzką. Wspólnoty gromadzkie organizowały życie zbiorowe swojej gromady. Jednak ich rola zaczęła być ograniczana. Formalnie rozporządzały majątkiem gromadzkim, jednak niewiele go pozostało, ponieważ został upaństwowiony. Władze komunistyczne wprowadziły, bowiem podział majątku na państwowy, spółdzielczy i prywatny. Grunty gromadzkie i majątek gromadzki w tym podziale przeszły na własność państwa.

Do 1950 roku formalnie nadal działał samorząd gminny, jednak gminne rady narodowe uzyskały niewiele uprawnień do samodzielnego działania. (...) W systemie rad narodowych dominująca rola została powierzona organom wykonawczym i aparatowi urzędniczemu. Następowala biurokratyzacja życia publicznego. Szybko niszczał dawny majątek samorządowy, bo jego nowy właściciel – Skarb Państwa – nie potrafił temu skutecznie przeciwdziałać.³¹

Samorząd gminny nie miał prawa istnieć w socjalistycznym państwie. Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej*³² zniesiono samorząd terytorialny (pozostał nadal okręg zwany gminą). Jego cały majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin (wójt i zarząd gminy), rady gromadzkie. Ich kompetencje przejęły rady narodowe. Wprowadzono wtedy jednolity system władz i administracji terenowej oparty na wzorach radzieckich. Rady narodowe *były organami władzy państwowej w jednostkach podziału terytorialnego i na ich obszarze kierowały działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. Na czele rad stały prezydium, które w praktyce przejęły funkcję rad narodowych*³³. Rady narodowe wybierano w wyborach powszechnych przez miejscową ludność³⁴. Pierwsze wybory przeprowadzono jednak dopiero w 1954 roku.

W ten sposób pełnię władzy w gminie przejęły rady narodowe oraz prezydium – organ kolegialny. Już wcześniej obniżano rolę wójta i zarządu, teraz zlikwidowano te pozostałości *sanacyjnej Polski*. Prezydium zbierały się na sesjach podobnie jak wcześniej zarządy gminy. Pozostały nadal urzędy gminy pracujące pod kierunkiem sekretarzy gmin. Sekretarze wchodzili odtąd w skład prezydium.

Sołtysi do tej pory podlegali wójtom i starostom, od czasu wejścia przepisów z 1950

³¹ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 36.

³² Dziennik Ustaw, 1950, nr 14, poz. 130.

³³ Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001, s. 396.

³⁴ Tamże.

roku podlegali przewodniczącym gminnych rad narodowych.

Po wojnie utrzymywał się podział na gromady wiejskie z sołtysami na czele. Nie miały one jednak żadnych uprawnień samorządowych. Według danych z 1952 roku w skład gminy Boguszyce wchodziły gromady: Boguszyce, Boguszyce Nowe, Byliny, Byliny Nowe, Chociwek, Czerwonka, Czerwonka Nowa, Dziurdzioly, Garłów, Kaliszki, Księża Wola, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Podkonice, Podkonice Duże, Podkonice Małe, Radwanka, Soszyce, Teklin, Wolica, Zarzecze, Zawady, Zielone, Zubki i Zubki Duże.

W skład gminy Wałowice wchodziły gromady: Gaj, Helenów, Huta Wałowska, Jakubów, Janolin, Kaleń, Konopnica, Kurzeszyn, Kurzeszynek, Linków, Lutkówka, Niwna, Pokrzywna, Przewodowice, Rogówiec, Rossocha, Stary Dwór, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Wojska Nowa, Wołucz, Zagórze, Zglinna Duża, Zglinna Mała i Żydymice.³⁵

W gminie Regnów notowano gromady: Annosław, Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Byszewice, Cielądz, Gacpary, Głuchówek, Głuchówek Nowy, Gułki, Kazimierzów, Komorów, Komorów Nowy, Leopoldów, Łaszczyn, Matyldów, Niemgłowy, Niemgłowy Nowe, Ossowice, Podskarbice Królewskie, Podskarbice Szlacheckie, Pukinin, Regnów, Regnów Nowy, Ryłsk, Ryłsk Duży, Ryłsk Mały, Sangoszcz, Sowidół, Świnice, Turobowice, Turobowice Nowe, Wólka Strońska, Zuski.³⁶ W gminie Marianów funkcjonowała gromada Julianów Raducki.

Warto wspomnieć, że z dniem 21 września 1953 roku gmina Wałowice została zamieniona na gminę Niwna, w związku z tym, iż od czasów przedwojennych właśnie w Niwnie znajdowała się siedziba władz gminy Wałowice.³⁷

W latach 1953-1954 roku rozpoczęto kampanię propagandową informującą o potrzebie zmian w administracji. Władza ludowa miała znaleźć się *bliżej ludu*, a nie tylko w często odległej siedzibie gminy. „Sanacyjny” przeżytek w postaci gmin miał zostać zlikwidowany. Z końcem 1954 roku gminy zakończyły działalność.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

Już w 1953 roku rozpoczęto przygotowania do zmian w podziale administracyjnym kraju najniższego szczebla. Dawne granice gmin miały się zmienić. Gminy miały zastąpić mniejsze jednostki – gromady. Celem reformy miało być *włączenie coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi*.

Zlikwidowano już samorząd gminny, teraz likwidacji miały ulec także gminy. Kraj miał ulec zupełnej przebudowie. Gromady miały stać się załączkiem dużych, kolektywnych gospodarstw rolnych, coś na kształt radzieckich kolchozów.

³⁵ Wykaz Gromad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej według stanu z dnia 1 VII 1952 r., PRL, GUS, Warszawa s. 101.

³⁶ Tamże.

³⁷ Dz.U. 1953 nr 42 poz. 199

25 września 1954 roku weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego.³⁸ W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady położone na terenie jednej lub sąsiadujących ze sobą dawnych gmin. Nowe gromady miały mieć powiązania komunikacyjne, wspólne *urządzenia gospodarcze, kulturalne, zdrowotne*. Liczba mieszkańców miała się wahać od tysiąca do trzech tysięcy, powierzchnia od 15 do 50 kilometrów kwadratowych. Na czele całości stała Gromadzka Rada Narodowa z Prezydium (przewodniczący, zastępca, sekretarz prezydium i dwóch, trzech członków).

Początkowo Gromadzkie Rady Narodowe (GRN) miały bardzo wąskie kompetencje. Według ustawy gromadzkie rady: *kierują w swoim zakresie na terenie gromady działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną* (art. 10). W praktyce zostały głównie sprowadzone do wykonywania zarządzeń władz powiatowych. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich.

Gromada uchwałała budżet (z czego połowa szła na kilkusobową administrację), zarządzała mieniem gromadzkim, prowadziła sprawy meldunkowe i rejestrację rowerów. Budżety gromadzkie powiązane były z budżetem powiatowym. Bez wsparcia władz powiatowych żadne inwestycje nie mogły być prowadzone, gdyż przekraczało to możliwości niewielkiej gromady. W tych czasach w niewielkim zakresie remontowano drogi sposobem szarwarkowym. Głównym zadaniem gromad okazało się organizowanie rolnictwa w celu powiększenia zbiorów i maksymalne zrealizowanie narzuconych planów skupu i podatków.

Gromady obejmowały kilka wsi, często nie mając na swoim terenie prawie żadnych instytucji użyteczności publicznej z wyjątkiem szkół. Często Gminne Spółdzielnie, ośrodki zdrowia, komendy MO itp. pozostawały poza granicami gromady skazując gromady na niesamodzielny byt.

Sołtysi w historii miesili lepsze i gorsze okresy, ale byli zawsze. Obowiązki sołtysów przejęli pełnomocnicy gromadzkich rad narodowych, powoływani przez gromadzką radę narodową. *Pełnomocnik działał w oparciu o wytyczne GRN i był łącznikiem między gromadą a wsią*. Do jego zadań należało organizowanie czynów społecznych, zwoływał zebrania wiejskie, *wpływał na polityczno-społeczne postawy wsi, informował GRN o skargach i postulatach ludności*. Wystawiał świadectwa pochodzenia zwierząt. Co tydzień uczestniczył w odprawach w biurze gromadzkim. Instytucja pełnomocników nie sprawdziła się i nigdy nie została przez wieś zaakceptowana. Pełnomocnik nie był przez nich wybierany i nie reprezentował wsi. Był po prostu przedstawicielem władzy egzekwującym wykonywanie przez obywateli obowiązków wobec państwa. W latach 1954–1958 zebrania wiejskie nie mogły uchylać żadnych uchwał, mogły jedynie zgłaszać postulaty³⁹.

³⁸ Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191.

³⁹ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 37.

USTAWA

z dnia 25 września 1954 r.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych.

W celu:

- włączenia coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijania ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi,
- sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności,
- dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerzych mas pracujących wsi — stanowi się, co następuje:

Rozdział 1.

Art. 2.

Utworzenie gromad.

Art. 1.

W miejsce dotychczasowych gmin i gromad tworzy się nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi.

W skład gromady powinny wchodzić wsie, położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne.

Fragment ustawy o podziale administracyjnym wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191)

Gromady miały się stać zalążkiem przyszłych dużych kolektywnych gospodarstw rolnych. Powoli wprowadzano kolektywne formy gospodarowania. Na przykład w wykonywaniu siewów poszczególne wsie miały współzawodniczyć i dodatkowo cała gromada współzawodniczyła z inną gromadą. Formalnie każde gospodarstwo rolne było prywatne i oddzielne, lecz plany siewów, omłotów itd. układano wspólnie i każdy rolnik, który za wcześniej lub za późno zasiał zboże mógł mieć kłopoty. Według planu akcja żniwna w 1955 roku miała się skończyć 15 sierpnia i do 1 września każda wieś miała odstawić 100% swoich zobowiązań w zbożu. Większość plonów należało oddać za symboliczne pieniądze na rzecz państwa, dopiero nadwyżki można było sprzedać. Za niewykonanie planów groziły kary. Do najłagodniejszych należało wywieszenie nazwiska „opornego chłopca” na specjalnej tablicy przed biurem gromadzkim.

W październiku 1956 roku dawny system stalinowski upadł. Władzę przejął Władysław Gomułka. Na razie wycofano się z projektu powszechnej kolektywizacji. System podziału na małe gromady nie odpowiadał tym planom.

Od lutego 1958 roku weszła w życie nowa ustawa o radach narodowych dająca im większe uprawnienia.⁴⁰ Rozpoczęto także proces komasacji gromad w większe jednostki, bowiem większość z nich była kompletnie nieefektywna. Przy tworzeniu gromad propaganda tłumaczyła, że władza będzie bliżej ludzi. Gdy rozpoczęto scalanie gromad nie było żadnej akcji propagandowej więc ludzie odbierali to z nieufnością.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku precyzyjniej sformułowano zakres

⁴⁰ Dz.U. z 1958 nr 5 poz. 16 (tekst ujednolicony Dz.U. z 1975 nr 26 poz. 139)

działania rad narodowych i ich kompetencje. Rada uchwalała na posiedzeniach lub rozpatrywała akty o zasadniczym znaczeniu dla podległego terytorium, jak budżet, plan społeczno-gospodarczy, sprawozdania z jego wykonania. Do zadań gromadzkich rad należało w szczególności: *współdziałanie z kółkami rolniczymi, spółdzielniami produkcyjnymi, dbanie o prawidłową gospodarkę w lasach, współdziałanie ze spółdzielniami w zakresie zaopatrzenia i usług, zarząd mieniem gromadzkim, drobnymi zakładami produkcyjnymi, usługowymi, zabezpieczenie pomieszczeń i obsługa szkół podstawowych, przysposobienia rolniczego, izb porodowych, bibliotek*. Aparatem wykonawczym i zarządzającym rady było prezydium, opiniodawczym i kontrolnym komisje rady. Organami pomocniczymi gromadzkich rad byli sołtysi i zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący i 4-5 członków) jako organ wykonawczo-zarządzający rady, reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało pracę rady narodowej. Przewodniczący prezydium wybrany przez radę musiał być zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową. Komisje rady opiniowały i inicjowały sprawy mające być przedmiotem sesji, kontrolowały działalność aparatu prezydium i całej rady. Szefowie komisji gromadzkich nie wchodziłi w skład prezydium.

Sekretarz gromadzki nie wchodził odtąd w skład prezydium, stojąc na czele biura gromadzkiego złożonego z kilku urzędników (referentów). W biurze gromadzkim pracował też przewodniczący jako etatowy pracownik.

Pierwsze wybory do rad gromadzkich przeprowadzono 5 grudnia 1954 roku. Tym wyborom towarzyszyła wielka akcja propagandowa. Kolejne wybory również przeprowadzano w podobny sposób. Frekwencja zawsze zbliżała się do 100%, tyle samo głosowało na jedyną listę wyborczą – Front Jedności Narodu. Mimo, że wyniki były z góry znane władze przywiązywały, wzorem ZSRR, dużą wagę do wyborów. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych były trzyletnie (1955-1958, 1958-1961). Od 1961 roku kadencje rad narodowych były czteroletnie. Wybory miały miejsce w latach 1961, 1965 i 1969.⁴¹

Przed każdymi wyborami na wsiach przeprowadzano kampanię wyborczą, co oznaczało zebranie na którym mieszkańcy mieli wysuwać swoje postulaty (np. budowy drogi czy szkoły). Realne postulaty stawały się programem wyborczym. Z ich wypełnieniem bywało różnie.

Jednym z problemów ówczesnej administracji było rozdrobnienie. W dawnej gminie utworzono po kilka gromadzkich rad narodowych z osobnymi biurami gromadzkimi. W każdej z tych gromad należało zapewnić lokal, sprzęt biurowy i kadry. Często był z tym duży problem. Pensje były niskie i trudno było znaleźć kompetentne osoby do pracy.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku na wsiach na nowo powołano sołtysów i zwoływano okresowo zebrania wiejskie. Artykuł 72, punkt 1 i 2 głosił: *Celem rozpatrywania spraw dotyczących poszczególnych wsi, wchodzących w skład gromady zwołuje się zebranie mieszkańców tych wsi (zebranie wiejskie). Dla zapewnienia stałej łączności między poszczególnymi wsiami a gromadzką radą narodową i jej prezydium mieszkańcy wsi wybierają sołtysa*. Powrócono do zebrań wiejskich. Sołtys uczestniczył w sesjach GRN z głosem doradczym.

Dla wsi polskiej okres po 1956 roku jest często nawet dobrze oceniany przez

⁴¹ Daty wyborów: 5 grudnia 1954, 2 lutego 1958, 16 kwietnia 1961, 30 maja 1965, 1 czerwca 1969.

świadców. Po latach represji wiele się zmieniło. Władze przestały na siłę tworzyć spółdzielnie produkcyjne i PGR-y, co dało szybki efekt wzrostu produkcji rolnej. Zmniejszono wymiary obowiązkowych dostaw oraz podatków. Podniesiono ceny skupu. Polepszyło się zaopatrzenie sklepów, w tym także w materiały budowlane tak potrzebne na wsi. Władze państwowe położyły duży nacisk na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową (Spółdzielnie Oszczędnościowo-Kredytowe). Utworzono Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Władze postawiły na szkolenia rolnicze (organizowane w sezonie jesienno-zimowym). Wieś „zasypano” nawozami sztucznymi, które należało obowiązkowo wykupić⁴². Propagowano uprawę warzyw i owoców. Przy biurze gromadzkim rozpoczęła działalność gromadzka służba rolna złożona z agronoma i zootechnika gromadzkiego. Rozpoczęto weryfikacje gospodarstw rolnych pod względem rentowności. Duży nacisk kładziono na powstawanie kółek rolniczych mogących po preferencyjnych cenach kupować maszyny rolnicze. Kółka prawie siłą zakładano w każdej wsi. Z czasem tworzone Międzykółkowe Bazy Maszynowe mające na celu stworzenie lepszych usług dla rolników. Jednak władze nie zrezygnowały całkiem z zamierzeń kolektywizacji rolnictwa. Podtrzymywano nierentowne Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz spółdzielnie produkcyjne, które się nie rozwiązały. W PGR-ach nadal panował bałagan i marnotrawstwo. Wiele jeszcze było marnotrawstwa w Gminnych Spółdzielniach mających monopol na handel, skup i usługi na wsiach.

Dużo sił i środków poświęcono słusznej akcji podniesienia poziomu oświaty, czytelnictwa i zwalczania analfabetyzmu. Na tym polu działały biblioteki gromadzkie. Borykały się one często z licznym problemami.

Jedynymi tolerowanymi partiami politycznymi na wsi było Zjednoczone Stronnictwo Ludowe cieszące się dość dużym poparciem oraz Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Ta druga cieszyła się małą popularnością. Nowych członków trudno było pozyskać.

W końcu 1954 roku w powiecie rawskim powołano między innymi następujące gromady w powiecie rawskim na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi:

⁴² Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II...*, s. 270.

GROMADA BABSK 1954-1972

W skład gromady weszły dotychczasowe gromady: Antoninów, Babsk, Gołyń, Julianów Raducki, Wólka Babska i Studzianek z wyłączeniem uroczyska Franopol oraz część obszaru dotychczasowej gromady Raducz stanowiąca obszar gruntów PGR Babsk z gminy Marianów.⁴³

Gromada Babsk funkcjonowała do końca 1972 roku.

GROMADA BOGUSZYCE 1954-1972

W skład gromady Boguszyce weszły obszary dotychczasowych gromad: Boguszyce, Boguszyce Nowe, Garłów, Kaliszki, Księża Wola, Soszyce, Zawady i Zarzecze z gminy Boguszyce.⁴⁴

Z dniem 1 stycznia 1969 roku w skład gromady Boguszyce włączono obszar zlikwidowanej gromady Dziurdzioły (Byliny, Byliny Nowe, Czerwonka Nowa, Dziurdzioły, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Radwanka, Teklin, Wolica i Zielone).⁴⁵

Gromada funkcjonowała do końca 1972 roku.

GROMADA JULIANÓW 1954-1961

W skład gromady Julianów weszły obszary dotychczasowych gromad: Jakubów, Kaleń, Konopnica z wyłączeniem przysiółka Sucha, Zagórze, Żydymice i Przewodowice z wyłączeniem uroczyska leśnego Dębina z gminy Niwna.⁴⁶

Gromada Julianów z końcem 1961 roku została zniesiona i włączona w skład gromady Rawa Mazowiecka.⁴⁷

⁴³ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁴⁴ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁴⁵ Dz. Urz. WRN Łódź, 1968, nr 8, poz. 89.

⁴⁶ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁴⁷ Dz. Urz. WRN Łódź, 1961, nr 11, poz. 61.

GROMADA KOMORÓW 1954-1959

W skład gromady Komorów weszły obszary dotychczasowych gromad: Byszewice, Głuchówek, Głuchówek Nowy, Komorów, Komorów Nowy i Pukinin z gminy Regnów.⁴⁸

Gromada Komorów została zlikwidowana z końcem 1959 roku. Z jej obszaru oraz zniesionych gromad: Ossowice i Podkonice Duże utworzono nową gromadę Rawa Mazowiecka z siedzibą władz w Rawie Mazowieckiej.⁴⁹

GROMADA KURZESZYN 1954-1972

W skład gromady Kurzeszyn weszły obszary dotychczasowych gromad: Gaj, Helenów, Kurzeszyn, Kurzeszyn Nowy, Kurzeszynek, Rogówiec, Rossocha i Wołucza z gminy Niwna.⁵⁰

Gromada Kurzeszyn z początkiem 1962 roku powiększyła swój obszar o tereny zniesionej gromady Niwna (Janolin, Huta Wałowska, Linków, Niwna, Pokrzywna, Stary Dwór i Wałowice).⁵¹ Z początkiem 1969 roku w skład gromady Kurzeszyn włączono obszar zniesionej gromady Wilkowice (Lutkówka, Wilkowice, Wojska, Wojska Nowa, Zglinna Duża i Zglinna Mała).⁵²

GROMADA NIWNA 1954-1961

W skład gromady Niwna weszły obszary dotychczasowych gromad: Janolin, Huta Wałowska, Linków, Niwna, Pokrzywna, Stary Dwór i Wałowice oraz część obszaru dotychczasowej gromady Konopnica stanowiąca przysiółek Sucha – z gminy Niwna.⁵³

Gromada Niwna została zniesiona z końcem 1961 roku. Cały jej obszar włączono do gromady Kurzeszyn.⁵⁴

⁴⁸ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁴⁹ Dz. Urz. WRN Łódź, 1959, nr 8, poz. 30.

⁵⁰ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁵¹ Dz. Urz. WRN Łódź, 1961, nr 11, poz. 61.

⁵² Dz. Urz. WRN Łódź, 1968, nr 8, poz. 89.

⁵³ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁵⁴ Dz. Urz. WRN Łódź, 1961, nr 11, poz. 61.

GROMADA OSSOWICE 1954-1959

W skład gromady weszły obszary dotychczasowych gromad: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Matyldów, Ossowice, Świnice i Sanogoszcz z wyłączeniem obszaru lasów zaserwitutowych z gminy Regnów.⁵⁵

Z końcem 1959 roku gromada została zniesiona i włączona w skład nowo powołanej gromady Rawa Mazowiecka (wraz gromadami Komorów i Podkonice Duże).⁵⁶

GROMADA PODKONICE DUŻE 1954-1959

W skład gromady Podkonice Duże weszły obszary dotychczasowych gromad: Chociwek, Podkonice Duże, Podkonice Małe, Podkonice, Zubki i Zubki Duże z gminy Boguszyce oraz gromada Leopoldów z gminy Regnów, a także Podkonice Małe z miasta Rawa Mazowiecka.⁵⁷

Z końcem 1959 roku gromada została zlikwidowana i weszła w skład nowo powołanej gromady Rawa Mazowiecka.⁵⁸

GROMADA RAWA MAZOWIECKA 1960-1972

Gromada Rawa Mazowiecka została powołana z dniem 1 stycznia 1960 roku. Uchwała WRN Łódź głosiła: *Znosi się gromady Komorów, Ossowice i Podkonice Duże, a z ich obszarów tworzy się nową gromadę Rawa Mazowiecka z siedzibą w Rawie Mazowieckiej.*⁵⁹

W skład gromady weszły miejscowości: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Matyldów, Ossowice, Świnice i Sanogoszcz, Byszewice, Głuchówek, Głuchówek Nowy, Komorów, Komorów Nowy i Pukinin.

Z początkiem 1962 roku w skład gromady Rawa Mazowiecka włączono obszar gromady Julianów (Jakubów, Kaleń, Konopnica z wyłączeniem przysiółka Sucha, Zagórze, Żydomice i Przewodowice).⁶⁰

⁵⁵ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁵⁶ Dz. Urz. WRN Łódź, 1959, nr 8, poz. 30.

⁵⁷ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁵⁸ Dz. Urz. WRN Łódź, 1959, nr 8, poz. 30.

⁵⁹ Dz. Urz. WRN Łódź, 1959, nr 8, poz. 30.

⁶⁰ Dz. Urz. WRN Łódź, 1961, nr 11, poz. 61.

W 1969 roku w skład gromady Rawa Mazowiecka włączono obszary wsi: Pasieka Wałowska, Podlas, Ścieki i Chrusty.⁶¹

GROMADA TEKLIN/DZIURDZIOŁY 1954-1968

W skład gromady Teklin weszły obszary dotychczasowych gromad: Byliny, Byliny Nowe, Czerwonka Nowa, Dziurdzioły, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Radwanka, Teklin, Wolica i Zielone z gminy Boguszyce.⁶²

Gromada Teklin z początkiem lipca 1960 roku zmieniła nazwę na gromadę Dziurdzioły.⁶³

Gromada Dziurdzioły została zlikwidowana z końcem 1968 roku. Cały jej obszar włączono w skład gromady Boguszyce.⁶⁴

GROMADA WILKOWICE 1954-1968

W skład gromady Wilkowice weszły obszary dotychczasowych gromad: Lutkówka, Wilkowice, Wojska, Wojska Nowa, Zglinna Duża i Zglinna Mała z gminy Niwna.⁶⁵

Gromada Wilkowice została zniesiona z końcem 1968 roku. Cały jej obszar włączono do sąsiedniej gromady Kurzeszyn.⁶⁶

⁶¹ Dz. Urz. 1969, nr 37, poz. 319.

⁶² Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁶³ Dz. Urz. WRN Łódź, 1960, nr 5, poz. 17.

⁶⁴ Dz. Urz. WRN Łódź, 1968, nr 8, poz. 89.

⁶⁵ Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39

⁶⁶ Dz. Urz. WRN Łódź, 1968, nr 8, poz. 89.

SPIS RADNYCH GROMADZKICH 1954-1972

GROMADA BOGUSZYCE

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																
1. Drabczyk Jan 2. Iwański Aleksander 3. Szostek Elżbieta 4. Królik Józef 5. Nagórka Stanisław 6. Rogulski Józef 7. Wyderka Kazimierz 8. Malinowski Ignacy 9. Janik Henryk 10. Nowak Józef 11. Szostek Stefan	Gromadzkiej Rady Narodowej w Boguszycach w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Iwański Michał</td><td>5. Królik Józef</td></tr> <tr> <td>2. Błazejewski Antoni</td><td>6. Malinowski Ignacy</td></tr> <tr> <td>3. Milczarek Irena</td><td>7. Kowalska Aleksandra</td></tr> <tr> <td>4. Rogulski Józef</td><td>8. Niezgoda Wacław</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Magiera Piotr</td><td>5. Miedziak Tadeusz</td></tr> <tr> <td>2. Szostek Stefan</td><td>6. Niezgoda Leon</td></tr> <tr> <td>3. Milczarek Wincenty</td><td>7. Badełek Józef</td></tr> <tr> <td>4. Sawicki Stanisław</td><td></td></tr> </table>	1. Iwański Michał	5. Królik Józef	2. Błazejewski Antoni	6. Malinowski Ignacy	3. Milczarek Irena	7. Kowalska Aleksandra	4. Rogulski Józef	8. Niezgoda Wacław	1. Magiera Piotr	5. Miedziak Tadeusz	2. Szostek Stefan	6. Niezgoda Leon	3. Milczarek Wincenty	7. Badełek Józef	4. Sawicki Stanisław	
1. Iwański Michał	5. Królik Józef																
2. Błazejewski Antoni	6. Malinowski Ignacy																
3. Milczarek Irena	7. Kowalska Aleksandra																
4. Rogulski Józef	8. Niezgoda Wacław																
1. Magiera Piotr	5. Miedziak Tadeusz																
2. Szostek Stefan	6. Niezgoda Leon																
3. Milczarek Wincenty	7. Badełek Józef																
4. Sawicki Stanisław																	

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Boguszycach:		
w okręgu wyborczym Nr 1		
1. Pietrzak Stanisław	6. Nowak Józef	2. Męcina Jan
2. Milczarek Irena	7. Włostowski Wiesław	3. Rosa Stefan
3. Rogulski Józef	8. Garbarski Tadeusz	4. Królik Józef
4. Szostek Józef		5. Milczarek Wincenty
5. Malinowski Ignacy		6. Milczarek Stanisław
	w okręgu wyborczym Nr 2	7. Dziąg Bolesław
	1. Iwański Michał	

Kadencja 1965-1969		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Boguszycach:		
w okręgu wyborczym Nr 1		
1. Rogulski Józef	6. Kaczmarek Józefa	2. Milczarek Wincenty
2. Nowak Józef	7. Milczarek Irena	3. Męcina Marian
3. Dziąg Bolesław	8. Lechowski Jan	4. Szostek Józef
4. Sarna Zenon		5. Niezgoda Leon
5. Sawicki Stanisław		6. Milczarek Stanisława
	w okręgu wyborczym Nr 2	7. Wyderka Kazimierz
	1. Iwański Michał	

Kadencja 1969-1973

**GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ
W BOGUSZYCACH**

w okręgu wyborczym Nr 1

1. Milczarek Stanisława
2. Magiera Piotr
3. Gajewski Marian
4. Lechowski Jan
5. Iwański Michał
6. Sawicki Stanisław
7. Studziński Antoni
8. Nowak Józef
9. Szostek Józef

w okręgu wyborczym Nr 2

1. Milczarek Wincenty
2. Niezgoda Leon
3. Ornafa Marianna
4. Iwańska Helena
5. Wyderka Kazimierz

w okręgu wyborczym Nr 3

1. Fijołek Zygmunt
2. Opolska Maria
3. Michalski Wacław
4. Stępowski Adam
5. Męcina Bronisław
6. Błaszczyk Henryk

w okręgu wyborczym Nr 4

1. Rosiński Adam
2. Skorzycka Teresa
3. Cyniak Jan
4. Galiński Czesław
5. Kryczka Jan
6. Gierach Julian
7. Kamiński Jan

GROMADA JULIANÓW

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																
1. Wasilewski Stanisław 2. Jarkiewicz Irena 3. Wilski Marian 4. Libera Franciszek 5. Gąsiorowski Kazimierz 6. Ciapka Józef 7. Dębowski Feliks 8. Kuś Krystyna 9. Szymański Antoni 10. Włostowski Stefan 11. Gubiec Tadeusz 12. Sitek Krystyna 13. Kacprzyk Antoni 14. Kaczmarek Adam	Gromadzkiej Rady Narodowej w Julianowie w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Michalak Jan</td><td>4. Jarzębski Zygmunt</td></tr> <tr> <td>2. Krupa Stefan</td><td>5. Chojecki Józef</td></tr> <tr> <td>3. Zalewski Władysław</td><td>6. Skóra Adam</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Wilski Marian</td><td>4. Kruszyński Stanisław</td></tr> <tr> <td>2. Kamiński Stefan</td><td>5. Chojecki Roman</td></tr> <tr> <td>3. Kwaczyński Józef</td><td></td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 3 <table> <tr> <td>1. Dziubiński Józef</td><td>3. Zając Stanisław</td></tr> <tr> <td>2. Gubiec Tadeusz</td><td>4. Zdziarski Antoni</td></tr> </table>	1. Michalak Jan	4. Jarzębski Zygmunt	2. Krupa Stefan	5. Chojecki Józef	3. Zalewski Władysław	6. Skóra Adam	1. Wilski Marian	4. Kruszyński Stanisław	2. Kamiński Stefan	5. Chojecki Roman	3. Kwaczyński Józef		1. Dziubiński Józef	3. Zając Stanisław	2. Gubiec Tadeusz	4. Zdziarski Antoni
1. Michalak Jan	4. Jarzębski Zygmunt																
2. Krupa Stefan	5. Chojecki Józef																
3. Zalewski Władysław	6. Skóra Adam																
1. Wilski Marian	4. Kruszyński Stanisław																
2. Kamiński Stefan	5. Chojecki Roman																
3. Kwaczyński Józef																	
1. Dziubiński Józef	3. Zając Stanisław																
2. Gubiec Tadeusz	4. Zdziarski Antoni																

GROMADA KURZESZYN

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																
1. Tataj Regina 2. Potrzebowski Stanisław 3. Pejski Jan 4. Krautforst Jerzy 5. Szaleniec Józef 6. Woźniak Marta 7. Gołota Władysław 8. Zima Julian 9. Sypuła Feliks 10. Wodnicki Józef 11. Augustyniak Stanisław 12. Milczarek Józef 13. Brzyszczy Bolesław 14. Samolówka Józefa	Gromadzkiej Rady Narodowej w Kurzeszynie w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Zbirosz Zdzisław</td><td>4. Gajer Władysław</td></tr> <tr> <td>2. Kaczmarek Antoni</td><td>5. Walendzik Jakub</td></tr> <tr> <td>3. Kwiatkowski Jan</td><td></td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Potrzebowski Stanisław</td><td>4. Cieślak Jan</td></tr> <tr> <td>2. Szaleniec Feliks</td><td>5. Wodnicki Józef</td></tr> <tr> <td>3. Sypuła Feliks</td><td>6. Strulak Jan</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 3 <table> <tr> <td>1. Nowakowski Leon</td><td>3. Popezyk Władysław</td></tr> <tr> <td>2. Zasowski Stanisław</td><td>4. Walczak Jan</td></tr> </table>	1. Zbirosz Zdzisław	4. Gajer Władysław	2. Kaczmarek Antoni	5. Walendzik Jakub	3. Kwiatkowski Jan		1. Potrzebowski Stanisław	4. Cieślak Jan	2. Szaleniec Feliks	5. Wodnicki Józef	3. Sypuła Feliks	6. Strulak Jan	1. Nowakowski Leon	3. Popezyk Władysław	2. Zasowski Stanisław	4. Walczak Jan
1. Zbirosz Zdzisław	4. Gajer Władysław																
2. Kaczmarek Antoni	5. Walendzik Jakub																
3. Kwiatkowski Jan																	
1. Potrzebowski Stanisław	4. Cieślak Jan																
2. Szaleniec Feliks	5. Wodnicki Józef																
3. Sypuła Feliks	6. Strulak Jan																
1. Nowakowski Leon	3. Popezyk Władysław																
2. Zasowski Stanisław	4. Walczak Jan																

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Kurzeszynie:		
w okręgu wyborczym Nr 1	w okręgu wyborczym Nr 2	w okręgu wyborczym Nr 3
1. Staporek Lucjan 2. Kaczmarek Antoni 3. Samolówka Józef 4. Kwiatkowski Jan 5. Gajer Władysław	1. Sanecka Natalia 2. Potrzebowski Henryk 3. Gołębiowska Irena 4. Sawicki Stanisław 5. Kobyłecki Józef 6. Woszczyk Stanisław	1. Jaworski Władysław 2. Reszka Antoni 3. Sor Henryk 4. Postek Władysław

Kadencja 1965-1969

Gromadzkiej Rady Narodowej w Kurzeszynie:

w okręgu wyborczym Nr 1

1. Tylak Jan
2. Augustyniak Wacław
3. Trojanowski Antoni
4. Kosonóg Roman
5. Warchlewski Karol
6. Walendzik Jakub
7. Bors Stefan
8. Gajer Władysław

w okręgu wyborczym Nr 2

1. Ptasinski Zbigniew
2. Marcinkowska Józefa
3. Sarna Leon
4. Walendzik Adam
5. Czerwiński Mieczysław
6. Kobylecki Józef

3. Kolecki Antoni
4. Chojecki Julian
5. Woźniak Jan
6. Grzyb Adam

w okręgu wyborczym Nr 4

1. Aleksandrowicz Aleksander
2. Rdes Jan
3. Męcina Franciszek
4. Zima Bolesław
5. Stankiewicz Jan

w okręgu wyborczym Nr 3

1. Majdowski Tadeusz
2. Lewandowski Stanisław

1969-1972

GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ W KURZESZYNIE

w okręgu wyborczym Nr 1

1. Burzyński Leszek
2. Sarna Leon
3. Strulak Jan
4. Kosonóg Kazimierz
5. Kosonóg Roman
6. Potrzebowski Józef
7. Gajer Władysław
8. Walendzik Jakub
9. Adamczyk Marianna
10. Warchlewski Karol

w okręgu wyborczym Nr 2

1. Kwiecińska Krystyna
2. Kolecki Antoni
3. Sawicki Jerzy
4. Lewandowski Stanisław
5. Chojecki Julian
6. Stankiewicz Jan
7. Rdes Jan
8. Aleksandrowicz Aleksander

w okręgu wyborczym Nr 3

1. Stępień Zygmunt
2. Rosa Henryk
3. Rudzki Tadeusz
4. Seliga Kazimiera
5. Męcina Eugeniusz
6. Dudek Janina
7. Klemba Aleksander
8. Krawczyk Lucjan
9. Kostrzewa Adam

GROMADA NIWNA

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																
1. Sosiński Władysław 2. Rdes Henryk 3. Pietrzyk Władysław 4. Pryc Wojciech 5. Bryszewski Jan 6. Kobyłecki Henryk 7. Król Aleksander 8. Lewandowska Helena 9. Michałowski Jan 10. Studniarek Helena 11. Aleksandrowicz Aleksander	Gromadzkiej Rady Narodowej w Niwnie w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Witek Stefan</td><td>6. Kosonóg Władysław</td></tr> <tr> <td>2. Pryc Wojciech</td><td>7. Walczak Marian</td></tr> <tr> <td>3. Woźniak Andrzej</td><td>8. Kolecki Antoni</td></tr> <tr> <td>4. Rdes Jan</td><td>9. Woźniak Jan</td></tr> <tr> <td>5. Sosiński Władysław</td><td></td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Aleksandrowicz Aleksander</td><td>4. Stankiewicz Jan</td></tr> <tr> <td>2. Zima Bolesław</td><td>5. Kobyłecki Henryk</td></tr> <tr> <td>3. Wielanek Władysław</td><td>6. Bryszewski Jan</td></tr> </table>	1. Witek Stefan	6. Kosonóg Władysław	2. Pryc Wojciech	7. Walczak Marian	3. Woźniak Andrzej	8. Kolecki Antoni	4. Rdes Jan	9. Woźniak Jan	5. Sosiński Władysław		1. Aleksandrowicz Aleksander	4. Stankiewicz Jan	2. Zima Bolesław	5. Kobyłecki Henryk	3. Wielanek Władysław	6. Bryszewski Jan
1. Witek Stefan	6. Kosonóg Władysław																
2. Pryc Wojciech	7. Walczak Marian																
3. Woźniak Andrzej	8. Kolecki Antoni																
4. Rdes Jan	9. Woźniak Jan																
5. Sosiński Władysław																	
1. Aleksandrowicz Aleksander	4. Stankiewicz Jan																
2. Zima Bolesław	5. Kobyłecki Henryk																
3. Wielanek Władysław	6. Bryszewski Jan																

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Niwnej:		
w okręgu wyborczym Nr 1 1. Lewandowski Stanisław 2. Pryc Wojciech 3. Walczak Jan 4. Grzyb Adam	5. Sosiński Władysław 6. Kwiecińska Krystyna 7. Kosonóg Władysław 8. Woźniak Jan 9. Kolecki Antoni	w okręgu wyborczym Nr 2 1. Aleksandrowicz Aleksander 2. Męcina Franciszek 3. Wielanek Władysław 4. Kobyłecki Stanisław 5. Rdes Jan 6. Kwapisiewicz Józef

GROMADA RAWA MAZOWIECKA

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Rawie Mazowieckiej:		
w okręgu wyborczym Nr 1 1. Seferyniak Jan 2. Byczkowski Jan 3. Imioła Władysław 4. Wolski Władysław 5. Wolska Jadwiga 6. Błaszczak Jan 7. Adamczyk Władysław 8. Marczak Józef 9. Gąsiorowski Józef	w okręgu wyborczym Nr 2 1. Cendrowicz Antoni 2. Grochowalski Kazimierz 3. Woszczyk Franciszek 4. Bazyłak Janina 5. Słomka Wacław 6. Michałak Jan 7. Miros Jan 8. Wojtasik Władysław	w okręgu wyborczym Nr 3 1. Bronowski Józef 2. Badełek Franciszek 3. Piotrowski Stanisław 4. Szymczak Marian 5. Damiza Antoni 6. Boguszewski Czesław 7. Moczarska Genowefa 8. Wójcik Antoni 9. Sepiński Jan

Kadencja 1965-1969		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Rawie Mazowieckiej:		
w okręgu wyborczym Nr 1 1. Seryniak Jan 2. Byczkowski Jan 3. Adamczyk Władysław 4. Imioła Władysław 5. Machnicki Edward 6. Gąsiorowski Józef w okręgu wyborczym Nr 2 1. Wierzbowski Wacław 2. Wiśniewski Jan	3. Grochowalski Kazimierz 4. Kruszyński Franciszek w okręgu wyborczym Nr 3 1. Domiza Antoni 2. Staszek Małgorzata 3. Bronowski Józef 4. Wójcik Antoni 5. Sepiński Jan 6. Stępnik Józef 7. Szymczak Marian 8. Smętkowski Stanisław	w okręgu wyborczym Nr 4 1. Jarzębski Zygmunt 2. Ciapka Józef 3. Sitek Zygmunt 4. Sitarek Henryk 5. Chojecka Barbara 6. Kaczmarek Lucjan 7. Kraska Witold 8. Kacprzyk Antoni 9. Białkowski Antoni

Kadencja 1969-1973
Michalak Marian, Sitek Zygmunt, Kacprzak Antoni, Marcinkowska Józefa, Chojcka Barbara, Redlicki Czesław, Kaczmarowski Lucjan, Kamiński Stanisław, Sitarek Henryk, Domiza Antoni, Jarzębski Zygmunt, Wójcik Antoni, Kierebińska Irena, Wójcik Stanisław, Stępnia Józef, Pietrzak Stanisław, Lewandowski Stanisław, Byczkowski Jan, Imioła Władysław, Adamczyk Władysław, Gąsiorowski Józef, Chałupka Czesław, Michalak Jan, Grochowalski Kazimierz, Rosiak Franciszek, Głębocki Stanisław, Wojakowski Rajmund

GROMADA TEKLIN/DZIURDZIOŁY

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																
1. Gierach Józef 2. Skóra Zofia 3. Opolski Stanisław 4. Gierach Walerian 5. Socha Władysław 6. Kwiatkowski Franciszek 7. Czarnecki Józef 8. Kostrzewa Andrzej 9. Mikinka Franciszka 10. Michalski Wacław 11. Waliszewska Felicja 12. Nowak Józef 13. Graszka Leokadia 14. Reszka Eleonora 15. Jabłoński Tomasz 16. Czacki Roman	Gromadzkiej Rady Narodowej w Teklinie w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Mikinka Józef</td><td>6. Michalski Wacław</td></tr> <tr> <td>2. Ornafa Jan</td><td>7. Trębacz Jan</td></tr> <tr> <td>3. Opolski Stanisław</td><td>8. Skorzycki Stanisław</td></tr> <tr> <td>4. Gierach Walerian</td><td>9. Machnicki Władysław</td></tr> <tr> <td>5. Zagajewski Lucjan</td><td></td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Gierach Józef</td><td>4. Waliszewska Feliksa</td></tr> <tr> <td>2. Staruch Władysław</td><td>5. Bininda Stanisław</td></tr> <tr> <td>3. Pietrzyk Władysław</td><td>6. Lach Andrzej</td></tr> </table>	1. Mikinka Józef	6. Michalski Wacław	2. Ornafa Jan	7. Trębacz Jan	3. Opolski Stanisław	8. Skorzycki Stanisław	4. Gierach Walerian	9. Machnicki Władysław	5. Zagajewski Lucjan		1. Gierach Józef	4. Waliszewska Feliksa	2. Staruch Władysław	5. Bininda Stanisław	3. Pietrzyk Władysław	6. Lach Andrzej
1. Mikinka Józef	6. Michalski Wacław																
2. Ornafa Jan	7. Trębacz Jan																
3. Opolski Stanisław	8. Skorzycki Stanisław																
4. Gierach Walerian	9. Machnicki Władysław																
5. Zagajewski Lucjan																	
1. Gierach Józef	4. Waliszewska Feliksa																
2. Staruch Władysław	5. Bininda Stanisław																
3. Pietrzyk Władysław	6. Lach Andrzej																

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Dziurdziolach:		
w okręgu wyborczym Nr 1		w okręgu wyborczym Nr 2
1. Machnicki Władysław	5. Swaczyna Antoni	1. Bininda Stanisław
2. Trębacz Stanisław	6. Gierach Stanisław	2. Lach Andrzej
3. Opolska Maria	7. Gierach Walerian	3. Rogoliński Henryk
4. Gierach Felicja	8. Rosłaniec Władysław	4. Kostrzewa Andrzej
	9. Mikinka Franciszka	5. Stępowski Adam
		6. Kamiński Wincenty

Kadencja 1965-1969
Opolska Maria, Kacprzak Stanisław, Fijołek Zygmunt, Rosiński Adam, Czacki Roman, Nowak Jan, Trębacz Stanisław, Gierach Walerian, Stępowski Adam, Cichowicz Wacław, Kostrzewa Andrzej, Pietrzyk Józef, Rochala Zofia, Kamiński Marian, Błaszczak Henryk

GROMADA WILKOWICE

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961
1. Michałowski Józef 2. Badur Stefan 3. Kosmatka Helena 4. Drózdź Józef 5. Dzieciół Aleksy 6. Krawczyk Lucjan 7. Wielgus Edward 8. Sójka Antoni 9. Klemba Piotr 10. Walas Maria 11. Rosa Stanisław 12. Milczarek Antoni 13. Jęczkowski Piotr 14. Milczarek Antoni	Gromadzkiej Rady Narodowej w Wilkowicach w okręgu wyborczym Nr 1 1. Rosa Stanisław 2. Kociołek Maria 3. Klemba Piotr 4. Sujka Antoni 5. Walas Marianna w okręgu wyborczym Nr 2 1. Adamczyk Franciszek 2. Pazurek Jan 3. Dzieciół Aleksy 4. Kuźma Antoni 5. Krawczyk Bronisław w okręgu wyborczym Nr 3 1. Grzełńska Stanisława 2. Krawczyk Lucjan 3. Kostrzewa Adam 4. Michałowski Józef 5. Połec Stanisław

Kadencja 1961-1965

Gromadzkiej Rady Narodowej w Wilkowicach:

w okręgu wyborczym Nr 1		w okręgu wyborczym Nr 2
1. Rosa Stanisław	5. Seliga Kazimierz	1. Badur Stefan
2. Kostrzewa Adam	6. Sujka Antoni	2. Klejn Jan
3. Krawczyk Lucjan	7. Borowski Feliks	3. Pazurek Jan
4. Klemba Piotr	8. Kuzimski Zdzisław	4. Dziecioł Aleksy
	9. Milczarek Józef	5. Zakonnik Szymon
		6. Męcina Eugeniusz

Kadencja 1965-1969

Gromadzkiej Rady Narodowej w Wilkowicach:

w okręgu wyborczym Nr 1		
1. Rosa Stanisław	6. Sujka Antoni	2. Zakonnik Szymon
2. Kuśmierczyk Helena	7. Klemba Piotr	3. Kowalczyk Wojciech
3. Sujka Jan	8. Sujka Stefan	4. Dudek Janina
4. Stępień Zygmunt		5. Rudzki Tadeusz
5. Kostrzewa Adam	w okręgu wyborczym Nr 2	6. Kopeć Józef
	1. Badur Stefan	7. Męcina Eugeniusz

Kocierzowy — z gminy Gosławice w powiecie radomszczańskim oraz dotychczasowe gromady: Pytowie i Słostowice, część obszaru dotychczasowej gromady Kamieńsk stanowiąca os. Wielki Bór, i os. fabr. Wojciechów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Ściegny stanowiąca wieś Kosówkę — z gminy Kamieńsk w powiecie piotrkowskim;

74. gromadę CHRZANOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chrzanowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chrzanowice i Gertrudów — z gminy Gosławice w powiecie radomszczańskim oraz część obszaru dotychczasowej gromady Barczkowiec stanowiąca wieś Chruścin i wieś Pirowy — z gminy Kamieńsk w powiecie piotrkowskim;

75. gromadę MALUSZYN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Maluszyńcu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Maluszyn, Mosty, Cieżkowiczki, Pukarzew, Sudzinek i część obszaru dotychczasowej gromady Wola Życińska stanowiąca przys. Błonie — z gminy Maluszyn, w powiecie radomszczańskim oraz dotychczasowe gromady: Siłpia Duża i Gościęciny — z gminy Kurzelów w powiecie włoszczowskim, województwie kieleckim.

L. RACHWAŁSKA
Sekretarz Sesji

R. KACZMAREK
Przewodniczący Sesji

UCHWAŁA Nr 37/54

Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi

z dnia 4 października 1954 r.

w sprawie podziału na nowe gromady powiatu rawskiego.

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43, poz. 191) — Wojewódzka Rada Narodowa w Łodzi uchwala, co następuje:

W powiecie rawskim, województwie łódzkim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę BOGUSZYCE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Boguszycach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Boguszyce, Boguszyce Nowe, Garłów, Kaliszki, Księża Wola, Soszyce, Zawady i Zarzeczce — z gminy Boguszyce;

2. gromadę TEKLIN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Teklinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Byliny, Byliny Nowe, Czerwinka, Czerwinka Nowa, Dziurdziół, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Radwanka, Teklin, Wolica i Zielone — z gminy Boguszyce;

3. gromadę TEODOZJÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Teodozjowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Annapol, Annapol Nowy, Helenów, Paulinów, Stanisławów Lipski, Stanisławów Studziński, Teodozjów i Turobów — z gminy Czerniewice;

4. gromadę KŁOPOCZYN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kłopcynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Broniew, Jajkowiec, Kłopoczyn, Kłopoczyn Nowy, Lipna, Skarbkowa, Skarbkowa Nowa i Zaborze — z gminy Lubania;

5. gromadę KALEŃ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kaleniu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bujale, Kaleń, Kaleń Nowy, Lutochów Nowe, Paprotnia i Rokitnica-Kąty — z gminy Lubania;

6. gromadę LUBANIA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lubaniu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lubania, Rudka, Trębaczew, Trębaczew Nowy, Władysławów, Żelazna i Żelazna Nowa — z gminy Lubania;

7. gromadę BIELINY z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bielinach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bieliny, Bieliny Nowe, Domaniewice i Łęgowiec — z gminy Góra;

8. gromadę GORTATOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Gortatowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzozówka, Gortatowice, Grabice, Grabice Nowe, Kuczyzna, Mała Wieś, Mała Wieś Nowa, Mroczkowiec, Parolice, Sierzchowy, Sierzchowy Nowe, Stólniki, Wisówka i Wyleżinek — z gminy Gortatowice;

9. gromadę WOLA CHOJNATA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Woli Chojnatej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Koprzywna, Krukówka, Stanisławów i Wola Chojnata — z gminy Stara Wieś;

10. gromadę KOMORÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Komorowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Byszewice, Gluchówek, Gluchówek Nowy, Komorów, Komorów Nowy i Pułkinin — z gminy Regnów;

11. gromadę REGNÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Regnowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Annosław, Kazimierzów, Podskarbie Królewskie, Podskarbie Szlacheckie, Regnów, Regnów Nowy, Ryłsk Duży, Ryłsk Duży kol. i Sowiół — z gminy Regnów;

12. gromadę WILKOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wilkowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lutkowska, Wilkowice, Wojska, Wojska Nowa, Zglinna Duża i Zglinna Mała — z gminy Niwna;

13. gromadę KURZESZYN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kurzeszynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gaj, Helenów, Kurzeszyn, Kurzeszyn Nowy, Kurzeszynek, Rogówiec, Rossocha, i Woluza — z gminy Niwna;

14. gromadę SACIN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sacinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dąbrowa, Józefów, Rosocha i Sacin — z gminy Góra oraz dotychczasowe gromady: Olszowa Wola i Olszowa Wola Nowa — z gminy Lubania;

15. gromadę LUBOCZ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Luboczcu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzeg, Grotowice, Kawęczyn i Lubocz — z gminy Rzeczyca oraz gromady: Jeziorzec, Roszkowa Wola i Roszkowa Wola Nowa — z gminy Góra;

16. gromadę PODKONICE DUŻE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Podkonicach Dużych; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chociwek, Podkonice Duże, Podkonice Małe, Podkonice, Zubki i Zubki Duże — z gminy Boguszyce oraz gromada Leopoldów z gminy Regnów i miejscowość Podkonice Miejskie z miasta Rawa Mazowiecka;

17. gromadę INOWŁÓDZ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Inowłodzu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Inowłódz, Liciężna, Zakosćciele i Żądłowice — z wyłączeniem obszaru leśnictwa Żądłowice — z gminy Inowłódz oraz leśniczówka Liciężna z leśnictwa Małomierz — z gminy Inowłódz;

18. gromadę KRÓLOWA WOLA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Królowej Woli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Poświętne i Królowa Wola — z wyłączeniem obszarów leśnictwa Jasień, leśnictwa Małomierz i leśnictwa Cygan — z gminy Inowłódz;

19. gromadę OSSOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Ossowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Matyldów, Ossowice, Świnice i Sano-

Akt powołania gromadzkich rad narodowych w powiecie rawskim (Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39).

goszcz z wyłączeniem obszaru lasów zaserwitutowych — z gminy Regnów;

20. gromadę JULIANÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Julianowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Jakubów, Kaleń, Konopnica — z wyłączeniem przysiółka Sucha, Zagórze, Żydowice i Przewodowice z wyłączeniem uroczyska leśnego Dębina — z gminy Nivna;

21. gromadę NAROPNA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Naropnej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brenik, Budki Łochowskie, Dzielnica, Gutkowice Nowe, Gutkowice Stare, Janów, Józefin, Kopiec, Naropna, Sabinów i Władysławów — z gminy Żelechlinek oraz część obszaru dotychczasowej gromady Ignatów stanowiąca gaj. Kontrewers — z gminy Budziszewice;

22. gromadę ŻELECHLINEK z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żelechlinku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cecelin, Czechowice, Feliksów, Gawerków, Karolinów, Sokołowska, Żelechlin, Żelechlinek, Stanisławów — z wyłączeniem przysiółka Stanisławów i kol. Zygmuntoń z gromady Świnikiierz Nowy — z gminy Żelechlinek;

23. gromadę TARNOWSKA WOLA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Tarnowskiej Woli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Agnopol, Nepomucenów, Rękawiec, Rękawiec Nowy, Tarnowska Wola, Tarnowska Wola-Dębniak i Walentyńów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Zagórze stanowiąca leśniczówkę i gajówkę Leszczyny — z gminy Budziszewice;

24. gromadę RZECZYCA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Rzeczy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzeziny, Łęg, Głina, Rzeczyca, Rzeczyca Nowa i Zawady — z gminy Rzeczyca oraz obszary lasów państwowych leśnictw: Żądłowice i Małomierz z wyłączeniem leśniczówki Liciężna — z gminy Inowódz;

25. gromadę CHRZĄSZCZEWEK z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chrzęszczewku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chrzęszczewek, Chrzęszczew, Marianów, Zakrzew i Żurawka — z gminy Marianów w powiecie rawskim oraz gromada Narty z gminy Dańków w powiecie skierniewickim;

26. gromadę WĘGRZYNOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Węgrzynowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Modrzewek, Węgrzynowice-Modrzewie, Zalesie, Ignatów — z wyłączeniem uroczyska Kontrewers — i Węgrzynowice — z wyłączeniem uroczyska Węgrzynowice — z gminy Budziszewice oraz gromady: Świnikiierz i Świnikiierz Nowy — z wyłączeniem kol. Zygmuntoń — z gminy Żelechlinek;

27. gromadę KRZEMIENICA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Krzemienicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chociw, Krzemienica, Lipie, Strzemeszna Nowa, Strzemeszna kol., Wólka Jagiełczyńska, Wale i Strzemeszna — z wyłączeniem przysiółka Strzemeszna — z gminy Czerniewice;

28. gromadę ŻDŻARY z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żdżarach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Jankowice, Promnik i Wał — z gminy Góra, Rokitnica, Rokitnica Nowa, Rokitnica I i Godzimierz — z gminy Lubania oraz gromady: Rudki, Rudki Nowe, Sańborz, Strzałki, Strzałki Nowe, Zalesie, Żdżary i Wierzchy — z wyłączeniem obszaru uroczyska Wierzchy — z gminy Gortatowice;

29. gromadę BABSK z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Babsku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Antoninów, Babsk, Gołyń, Julianów Raducki, Wólka Babska i Studzianek — z wyłączeniem uroczyska Franopol oraz część obszaru dotychczasowej gromady Raducz stanowiąca obszar gruntów P.G.R. Babsk — z gminy Marianów;

30. gromadę BUDZISZEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Budziszewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Adamów, Budziszewice, Helenów, Józefów, Mierzno, Mierzno Nowe i Teodorów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Zagórze stanowiąca wieś Zagórze, leśniczówkę i gajówkę Subina — z gminy Budziszewice;

31. gromadę CZERNIEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Czerniewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Czerniewice, Józefów, Lechów, Studzianki, Studzianki Nowe i Zagóry; część obszaru dotychczasowej gromady Annów stanowiąca przysiółek Annów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Strzemeszna stanowiąca przysiółek Strzemeszna — z gminy Czerniewice;

32. gromadę WIELKA WOLA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wielkiej Woli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dąbrówka, Dzielnica, Gaj, Mała Wola, Wielka Wola i Annów — z wyłączeniem przysiółka Annów — z gminy Czerniewice oraz część obszaru dotychczasowej gromady Głina stanowiąca obszar leśnictw Potek i Suchawa — z gminy Rzeczyca;

33. gromadę LEWIN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lewinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lewin, Przyłuski, Studzianki i Zabłocie — z gminy Lubania, Ryłsk, Ryłsk Mały, Wólka Strońska i Zuski — z gminy Regnów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Wierzchy stanowiąca uroczysko Wierzchy z gminy Gortatowice;

34. gromadę SADKOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sadkowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Celinów, Gogolin, Lutobory, Sadkowie, i Sadkowie Nowe — z gminy Lubania, Gacpary, Turobowice i Turobowice Nowe — z gminy Regnów, Pilawy, Rzymiec, Szwejki Wielkie i Szwejki Wielkie Nowe — z wyłączeniem obszaru par. Szwejki Małe — z gminy Stara Wieś;

35. gromadę CIELĄDZ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Cielądzu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cielądz, Gułki, Łaszczyn, Niemglów i Niemglów Nowe oraz część obszaru dotychczasowej gromady Sanogosz stanowiąca obszar lasów zaserwitutowych — z gminy Regnów;

36. gromadę WÓLKA LESIEWSKA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wólce Lesiewskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Jelitów, Julianów Lesiewski, Lesiew, Ossa, Rosławowice, Teodozjów i Wólka Lesiewska, część obszaru dotychczasowej gromady Rokszyc stanowiąca uroczysko Żurawia i część obszaru dotychczasowej gromady Studzianek stanowiąca uroczysko Franopol — z gminy Marianów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Przewodowice stanowiąca uroczysko Dębina — z gminy Nivna;

37. gromadę PORADY GÓRNE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Poradach Górnych; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bronisławów, Marchaty, Pagów, Porady Górne, Rokszyc Nowe, Słupce, Szwejki Małe, Zofiów i Rokszyc z wyłączeniem stawów Spółdzielni Produkcyjnej Biała Rawska i uroczyska Żurawia — z gminy Marianów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Szwejki Wielkie Nowe stanowiąca par. Szwejki Małe — z gminy Stara Wieś;

38. gromadę SADYKIERZ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sadykierzu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bobrowiec, Brzozów i Sadykierz oraz część obszaru dotychczasowej gromady Głina stanowiąca przys. Głina pod Gustawowem — z gminy Rzeczyca i dotychczasowe gromady: Bartoszkówka, Gustawów, Kanice, Kanice Nowe, Poniatówka, Stanisławów i Wiechnowice — z gminy Gortatowice;

39. gromadę STARA WIEŚ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Starej Wsi; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chodnów, Chodnów Nowy, Gośliny, Konstancynów, Przyłuski, Przyłuski Nowe, Stara Wieś, Szczuki Duże i Janów — z wyłączeniem wsi Pudencjanów z gminy Stara Wieś;

Akt powołania gromadzkich rad narodowych w powiecie rawskim (Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39).

40. gromadę NIWNA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Niwnej, w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Janolin, Huta Wałowska, Linków, Niwna, Pokrzywna, Stary Dwór i Wałowice oraz część obszaru dotychczasowej gromady Konopnica stanowiąca przysiółek Sucha — z gminy Niwna;

41. gromadę BUKOWIEC z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bukowcu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bukowiec, Chociszew, Julianów, Lesisko, Lesisko Bankowe, Petrynow, Starepole i Nowiny oraz część obszaru dotychczasowej gromady Stanisławów stanowiąca przysiółek Stanisławów — z gminy Zalesiechlinek;

42. gromadę GLINNIK z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Glinniku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dąbrowa, Glinnik, Glinnik Nowy, Luboszewy i Marianka oraz obszary: Łąki Henrykowskie z dotychczasowej gromady Henryków Nowy, obszar łąk nadpiliczych dotychczasowej gromady Jasień i osada Łąki Bryńskie z dotychczasowej gromady Brenica — z gminy Lubochnia oraz część obszaru dotychczasowej gromady Królówka Wola stanowiąca Leśnictwo Cygan — z gminy Inowódz;

43. gromadę POBIEDNA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Pobiednej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gostomia, Pobiedna, Swidrygały, Swidrygały Nowe, Wola Pobiedziska, Wólka Magierowa, Bełek z wyłączeniem przysiółka Bełek i Góra bez obszarów położonych na północ od rzeki Pilicy — z gminy Góra w powiecie rawskim oraz dotychczasowa gromada Ulaski Gostomskie, z gminy Klwów, w powiecie opoczyńskim, województwie kieleckim;

44. gromadę ŻDZARKI z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żdzarkach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gilówka, Prośna i Żdzarki — z gminy Góra w powiecie rawskim oraz dotychczasowe gromady: Wólka Ligęzowska — z gminy Klwów, w powiecie opoczyńskim i Waliska — z gminy Potworów, w powiecie radomskim, województwie kieleckim;

45. gromadę LUBOCHNIA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lubochni; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Albertów, Emilianów, Jasień Nowy, Jakubów, Kochanów, Kierz, Lubochnia Podmałecz, Lubochnia Górki, Lubochnia Dworska, Lubocheńsk, Olszowiec, Olszowiec Nowy, Brenica — z wyłączeniem os. Łąki Bryńskie, Henryków Nowy — z wyłączeniem os. Łąki Henrykowskie i Jasień bez łąk nadpiliczych — z gminy Lubochnia; część obszaru dotychczasowej gromady Królówka Wola stanowiąca obszar leśnictwa Jasień — z gminy Inowódz oraz dotychczasowa gromada Małecz z obszarami leśnymi leśnictwa Małecz i część obszaru dotychczasowej gromady Cekanów stanowiąca obszary leśn. Jakubów — z gminy Ujazd w powiecie brzezińskim.

L. RACHWAŁSKA

Sekretarz Sesji

R. KACZMAREK

Przewodniczący Sesji

UCHWAŁA Nr 39/54

Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi

z dnia 4 października 1954 r.

w sprawie podziału na nowe gromady powiatu sieradzkiego.

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43, poz. 191) Wojewódzka Rada Narodowa w Łodzi uchwala, co następuje:

W powiecie sieradzkim, województwie łódzkim, tworzy się następujące gromady:

1. gromadę BARCZEW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Barczewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Barczew, Stefa-

nów Barczewski I, Stefanów Barczewski II, Stefanów Ruszkowski, Pyszków, Wierzbowa, Ruszków i Lipno — z gminy Barczew;

2. gromadę BARTOCHÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bartochowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bartochów, Małków, Duszniki, Łabędzie i Gołuchy — z gminy Bartochów;

3. gromadę KROBANÓWEK z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Krobanówku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Biały Łąg, Krobanów, Krobanówek, Henryków, Michałów i Ostrówek — z gminy Zduńska Wola;

4. gromadę BRĄSZEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Brąszewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brąszewice, Wojtyski, Czartoria, Wólka Klonowska, Kosatka i Błota — z gminy Brąszewice;

5. gromadę BRZEŹNIO z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Brzeźniu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzeźnio, Próba, Zapole, Rembów, Bronisławów, Pustelnik, Krzaki i Podcabałe — z gminy Brzeźnio;

6. gromadę CHARCHÓW PAŃSKI z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Charchowie Pańskim; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Charchów Pański, Charchów Księży, Dąbrowka Szadkowska i Bratków Górny — z gminy Wierzychy;

7. gromadę CHARŁUPIA MAŁA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Charłupiu Małym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Charłupia Mała, Dzierlin, Dzigorzew, Kościerzyn, Łosieniec, Wola Dzierlińska i Biskupice — z gminy Charłupia Mała;

8. gromadę CHARŁUPIA WIELKA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Charłupiu Wielkiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Charłupia Wielka, Drżazna, Józefów, Gęsówka, Tworkowizna, Oraczew, Rowy i Złotowizna — z gminy Wróblew;

9. gromadę CZECHY z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Czechach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Czechy, Ogrodzioko i Poręby — z gminy Zduńska Wola;

10. gromadę DZIERŻĄŻNA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dzierżążnie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dzierżążna, Włyn i Glinno — z gminy Rossoszycy;

11. gromadę DRUŻBIN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Drużbinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Drużbin, Borki Drużbińskie, Dybów i Rzechtla Drużbińska — z gminy Wierzychy;

12. gromadę GÓRNA WOLA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Górnej Woli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Górna Wola, Wilamów, Tarnówka i Rzepiszew — z gminy Szadek;

13. gromadę GRUSZCZYCE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Gruszczycach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gruszczyce, Sarny, Wrząca, Gienia Wielka, Niedoń, Jasionna i Równa — z gminy Gruszczyce;

14. gromadę JANISZEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Janiszewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Janiszewice, Ochraniew, Opiesin, Gajewniki wieś, Gajewniki kol., Wymysłów i Suchozasy — z gminy Zduńska Wola;

15. gromadę KARSZNICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Karsznicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Karsznice st. kol. i Karsznice wieś — z gminy Zduńska Wola;

Akt powołania gromadzkich rad narodowych w powiecie rawskim (Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39).

Okres gromadzkich rad narodowych trwał w latach 1954-1972. Cechował się częstymi zmianami administracyjnym, szczególnie w pierwszych latach. Jednostki te były zbyt małe, a gromadzkie rady narodowe zbyt słabe finansowo i miały bardzo wąskie kompetencje, mimo stopniowego rozszerzania ich funkcji i tworzenia coraz to większych gromad. Gromady zarządzane były przez miejscowych działaczy społecznych.

Niewielu z nich miało większe niż podstawowe wykształcenie. Gromady powstały w okresie stalinowskim i zupełnie nie przystawały do rzeczywistości lat siedemdziesiątych.

GMINNA RADA NARODOWA RAWA MAZOWIECKA 1973-1990

Od 1954 roku istniał podział kraju na miasta, osiedla i gromady. Podział takie nie sprawdził się. Podjęto więc zasadnicze środki zmierzające do zmian. Te sprawy omawiał VI Zjazd PZPR w 1971 roku oraz VI Plenum PZPR w 1972 roku. 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*.⁶⁷

Dawne gminy Boguszyce i Wałowice (Niwna) nie zostały reaktywowane. Dawniej tworzone kilka gmin wokół miasta. Teraz zasadą stało się powołania jednej, dużej gminy wokół miast. Często była to gmina miejsko-wiejska.

W okolicy Rawy Mazowieckiej utworzono dużą gminę Rawa Mazowiecka. W jej skład weszły sołectwa: Bogusławki Małe, Boguszyce, Byszewice, Chrusty, Dziurdzioły, Garłów, Głuchówek, Helenów, Janolin, Julianów, Julianów Raducki, Kaleń, Kaliszki, Konopnica, Księża Wola, Kurzeszyn, Leopoldów, Linków, Małgorzatów, Matyldów, Niwna, Nowa Wojska, Nowy Kurzeszyn, Pasieka, Rogówiec, Podlas, Pokrzywna, Przewodowice, Pukinin, Rogówiec, Soszyce, Stara Rossocha, Stara Wojska, Stare Byliny, Ścieki, Wałowice, Wilkowice, Wołucza, Zagórze, Zarzecze, Zawady, Zielone i Żydomice.⁶⁸

⁶⁷ Dz.U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁶⁸ Dz. Urz. WRN Łódź, 1972, nr 14, poz. 185

312

USTAWA

z dnia 29 listopada 1972 r.

o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych.

W celu stworzenia korzystniejszych warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków bytowych mieszkańców oraz w celu pogłębienia demokracji socjalistycznej, dalszego wzmocnienia roli i aurytetytu rad narodowych i ich organów na terenach wiejskich, a także dla usprawnienia ich działalności stanowi się, co następuje:

Rozdział I.

Gminy.

Art. 1. 1. Tworzy się gminy jako podstawowe jednostki podziału administracyjno-gospodarczego na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swoje rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki dla kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokajania potrzeb mieszkańców.

2. Znosi się dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady.

3. Znosi się osiedla jako odrębne jednostki podziału administracyjnego.

Art. 2. W ustawie z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U. z 1963 r. Nr 29, poz. 172), zwanej w dalszych przepisach ustawą, wprowadza się po rozdziale 7 nowy rozdział 7a w brzmieniu:

„Rozdział 7a

Przepisy szczególne dotyczące gminnych rad narodowych.

Art. 65a. 1. Gminna rada narodowa jest organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy.

2. Liczbę członków gminnej rady narodowej ustala powiatowa rada narodowa w granicach od 20 do 50.

3. Organem administracji państwowej w gminie oraz organem wykonawczym i zarządzającym gminnej rady narodowej jest narzewnik gminy.

Art. 65b. 1. Do gminnych rad narodowych, ich organów i radnych stosuje się odpowiednio przepisy innych rozdziałów ustawy, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszego rozdziału.

2. Przepisów innych rozdziałów ustawy oraz przepisów szczególnych dotyczących prezydentów rad narodowych, nie stosuje się do prezydentów gminnych rad narodowych.

Art. 65c. 1. Gminna rada narodowa zapewnia wykonanie na terenie gminy zadań państwowych, wzrost i unowocześnienie produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji rolnej, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umocnienie dyscypliny społecznej.

2. Gminna rada narodowa w szczególności:

1) zapewnia wykonanie zadań gospodarczych i społecznych wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju,

2) ustala zasadnicze kierunki rozwoju gminy i środki zapewniające realizację związanych z tym zadań,

3) organizuje działalność społeczną dla wykonywania zadań gminnej rady narodowej,

4) wpływa na rozwijanie zespołowych form gospodarowania na wsi i organizowanie współpracy między społecznymi i indywidualnymi formami gospodarki, na rozwijanie specjalizacji i kooperacji indywidualnych gospodarstw oraz na przyspieszanie postępu agro- i zootechnicznego w produkcji rolnej,

5) zapewnia rozwój zakładów, instytucji i urzędów służących zaspokajaniu potrzeb gospodarczych i socjalno-kulturalnych ludności,

6) koordynuje na terenie gminy działalność jednostek państwowych i spółdzielczych oraz organizacji społecznych w zakresie realizacji zadań wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju oraz zadań istotnych dla rozwoju gminy i dla poprawy warunków życiowych jej mieszkańców, a także ochrony środowiska,

7) sprawuje kontrolę nad jednostkami państwowymi i spółdzielczymi oraz organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy, zwłaszcza pod względem ich gospodarności i właściwego podejścia do potrzeb obywateli, a także w zakresie przestrzegania dyscypliny,ładu i porządku.

Art. 65d. 1. W wypadkach uzasadnionych charakterem lub rozmiarami podejmowanych zadań gminne rady narodowe współdziałają z sąsiednimi radami narodowymi i w związku z tym mogą w szczególności:

1) podejmować wspólne uchwały,

2) zawierać porozumienia co do realizacji określonego zadania i jego finansowania oraz powoływać, w miarę potrzeby, jednostki organizacyjne dla jego realizacji,

3) ustalać zasady wspólnego korzystania z określonych obiektów i urzędów,

4) tworzyć wspólne fundusze celowe,

5) organizować wykonanie określonych zadań w czynle społecznym,

6) podejmować wspólne akcje o charakterze społecznym, kulturalnym lub zdrowotnym.

2. Podejmując wspólne przedsięwzięcia rady narodowe organizują wspólną kontrolę ich wykonania.

Art. 65e. Na sesjach gminna rada narodowa w szczególności:

1) uchwała:

a) wieloletnie i roczne plany społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,

b) plany finansowania zadań objętych wieloletnimi planami oraz roczne budżety,

c) zadania przewidziane do wykonania w czynle społecznym oraz wysokość stawek świadczących na fundusz gminny i sposób jego wykorzystania.

Fragment ustawy o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

- 4) gminę GOMUNICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Gomunicach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Borowiecko-Kolonia, Chruscin, Chrzanowice, Gertrudów, Gomunice, Karkoszek, Kletnia, Kletnia-Kolonia, Kocierzowy, Piaszczyce, Siostowice i Waglin;
- 5) gminę KŁOMNICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Kłomnicach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Adamów, Bartkowice, Chmielarze, Chozenice, Garnek, Karczewice, Kłomnice, Konary, Kuźnica, Lipicze, Michałów, Nieznanice, Pacierzów, Rzeki Małe, Rzeki Wielkie, Rzerzeczysce, Sliwaków, Skrzydlów, Witkowiec, Zawada, Zberezka i Zdrowa;
- 6) gminę KOBIELE WIELKIE z siedzibą gminnej rady narodowej w Kobieliach Wielkich; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Babczów, Biestrzyków Mały, Biestrzyków Wielki, Brzezinki, Cadów, Cieszątki, Huta Drewniana, Karsy, Kobile Małe, Kobile Wielkie, Łowicz, Orzechów, Posadowka, Przyborów, Przybyszów, Ujazdówek, Wola Różkowa i Zrąbiec;
- 7) gminę KODRĄB z siedzibą gminnej rady narodowej w Kodrębie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Borki, Dmenin, Feliksów, Gembartówka, Gostawice, Józefów, Klizin, Klizin Drugi, Kodrąb, Konradów, Kuźnica, Lipowczyce, Łagiewniki, Rzejowice, Rzejowice-Kolonia, Smotryszów, Widawka, Wola Malowana, Wólka Pytowska, Zakrzew, Zapolice i Zencin;
- 8) gminę KRUSZYNA z siedzibą gminnej rady narodowej w Kruszyńcu; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Baby, Bogusławice, Jacków, Kijów, Kruszyca, Lgota Mała, Łęg, Pienki Szczepockie, Teklinów, Widzów, Widzówek i Wikłów;
- 9) gminę LGOTA WIELKA z siedzibą gminnej rady narodowej w Lgocie Wielkiej; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brudzice, Długie, Krępa, Krępa-Kolonia, Krzywanice, Lgota-Kolonia, Lgota Wielka, Wiewiórów, Wola Blakowa i Wozniki;
- 10) gminę ŁADZICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Ładzicach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Jankowice, Jedlno Drugie, Jedlno Pierwsze, Józefów, Ładzice, Radziechowice Drugie, Radziechowice Pierwsze, Stobiecko Miejskie, Stobiecko Szlacheckie, Wierzbiica, Wola Jedlińska i Zakrzówek Szlachecki;
- 11) gminę MASŁOWICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Masłowicach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bartodzieje, Chelmo, Granice, Huta Przerębska, Kalinki, Kawęczyn, Koconia, Korytno, Kraszewice, Kręry, Łączkowice, Masłowice, Ochotnik, Przerąb, Przerąb-Kolonia, Strzelce Małe, Tworowice i Wola Przerębska;
- 12) gminę RADOMSKO z siedzibą gminnej rady narodowej w Radomsku; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bartodzieje Bankowe, Bartodzieje Podlesne, Bartodzieje Włosciańskie, Bobry, Bogwizdowy, Dąbrówka, Dziepót, Elżbietów, Folwarki, Grzebień, Jadwinówka, Kietlin, Kietlin-Kolonia, Okrajszów, Pioszów, Saniki, Strzałków, Sucha Wieś, Szczepocice Prywatne, Szczepocice Rządowe, Wymysiówek i Zakrzówek;
- 13) gminę WIELGOMIŁYNY z siedzibą gminnej rady narodowej w Wielgomilowach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Błonie, Bogusławów, Goszczowa, Karczów, Kruszyca, Krzętów, Maksymów, Myśliwiczów, Myśliwiczów-Kolonia, Niedospielin, Pratkowice, Rogi, Rudka, Sokola Góra, Trzebece, Trzebece-Perzyny, Wielgomilyny, Wielgomilyny-Kolonia, Wola Kuźniewska, Wola Życińska, Wólka Bankowa, Zagórze i Zalesie;
- 14) gminę ŻYTNO z siedzibą gminnej rady narodowej w Żytniu; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Barycz, Borzykowska, Borzykówka, Budzów, Bugaj, Cieżkowiczki, Czechowiec, Ewina, Grodzisko, Jacków, Kepa, Kozie Pole, Łazów, Magdalenki, Maluszyn, Mała Wieś, Mosty, Pągów, Pierzaki, Polichno,

Pukarzew, Rędziny, Rogaczówek, Sady, Sekursko, Siłnica, Siłniczka, Sudzin, Sudzinek i Żytno;

§ 12.

W powiecie rawskim, województwie łódzkim tworzy się następujące gminy:

- 1) gminę BIAŁA RAWSKA z siedzibą rady narodowej w Białej Rawskiej; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Aleksandrów, Antoninów, Babbsk, Biała Wieś, Białogórne, Błażejewice, Byki, Chodnów, Chrzaszczew, Chrzaszczewek, Dańków, Franklin, Franopol, Gołyń, Gośliny, Grzymkowice, Janów, Jelitów, Józefów, Konstantynów, Koprzywna, Krukówka, Lesiew, Marchaty, Marianów, Narty, Niemirówce, Nowy Chodnów, Orla Góra, Ossa, Pachy, Pągów, Podlesie, Podsekówce, Porady Górne, Przyłuski, Rokszysce, Rosławowice, Rzeczków, Stupce, Stanisławów, Stara Wieś, Studzianek, Szczuki, Szwejk Małe, Teodozjów, Tuniki, Wilcze Piętki, Wola Chojnata, Wólka Babska, Wólka Lesiewska, Zakrzew, Zofianów, Zofiów i Żurawka;
- 2) gminę CIELĄDZ z siedzibą gminnej rady narodowej w Cielądzu; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Annosław, Brzozówka, Cielądz, Gortatowice, Grabice, Gułki, Kazimierzów, Komorów, Kuczyzna, Łaszczyń, Mała Wieś, Mroczkowice, Niemigłowy, Nowa Mała Wieś, Nowe Sierzechowy, Nowy Komorów, Nowy Regnów, Ossowice, Podskarbie Królewskie, Podskarbie Szlacheckie, Regnów, Ryłsk, Ryłsk Duży, Ryłsk Mały, Sanogoszcz, Sierzechowy, Sławków, Sowidół, Stare Niemigłowy, Stólniki, Wisówka, Wólka Strońska, Wylezinek i Zuski;
- 3) gminę CZERNIEWICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Czerniewiczach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Annopol Duży, Annów, Chociw, Chociwek, Czerniewice, Dąbrówka, Gaj, Józefów, Krzemienica, Lechów, Lipie, Mała Wola, Nowa Strzemeszna, Nowe Studzianki, Podkonice Duże, Podkonice Miejskie, Podkońska Wola, Stanisławów Lipski, Stanisławów Studziński, Strzemeszna, Strzemeszna Pierwsza, Studzianki, Teodozjów, Turobów, Wale, Wielka Wola, Wólka Jagielczyńska, Zubki Duże i Zubki Małe;
- 4) gminę INOWŁÓDZ z siedzibą gminnej rady narodowej w Inowłodzu; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Inowłódz, Królowa Wola, Liciężna, Poświętne, Zakościele i Żądłowice;
- 5) gminę LUBOCHNIA z siedzibą gminnej rady narodowej w Lubochni; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brenica, Emilianów, Glinnik, Henryków, Jasień, Kochanów, Lubochenek, Lubochnia, Lubochnia Dworska, Lubochnia-Górki, Luboszewy, Małecz, Nowy Glinnik, Nowy Jasień, Nowy Olszowiec i Olszowiec;
- 6) gminę NOWE MIASTO nad PILICĄ z siedzibą rady narodowej w Nowym Mieście nad Pilicą; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Beiek, Bieliny, Dąbrowa, Domaniewice, Gilówka, Godzimirz, Gostomia, Jankowice, Łęgonice, Nowe Bieliny, Nowe Łęgonice, Nowe Strzałki, Pobiedna, Promnik, Proсна, Rokitnica, Rossocha, Rudki, Sacin, Sańbórz, Strzałki, Świdrygały, Waliska, Wał, Wierzchy, Wola Pobiedzińska, Wólka Ligęzowska, Zalesie, Żdżarki i Żdżary;
- 7) gminę RAWA MAZOWIECKA z siedzibą gminnej rady narodowej w Rawie Mazowieckiej; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bogusławki Małe, Boguszyce, Byszewice, Chrusty, Dziurdzioly, Garłów, Gluchówek, Helenów, Janolin, Julianów, Julianów Raducki, Kalen, Kaliszki, Konopnica, Ksieża Wola, Kurzeszyn, Leopoldów, Linków, Małgorzatów, Matyldów, Niwina, Nowa Wojska, Nowy Kurzeszyn, Pasieka Wałowska, Podlas, Pokrzywna, Przewodowice, Pukinin, Rogówiec, Soszyce, Stara Rossocha, Stara Wojska, Stare Byliny, Scieki, Wałowice, Wilkowice, Wołucz, Zagórze, Zarzecze, Zawady, Zielone i Żydowice;

Akt powołania gminy Rawa Mazowiecka (Dz. Urz. WRN Łódź, 1972, nr 14, poz. 185)

W nowym ustroju gminnym oddzielono funkcje stanowiące od wykonawczych. Organem uchwałodawczym była gminna rada narodowa. Rada spośród swego grona wybierała prezydium i komisje. Przewodniczącym rady zostawał zwyczajowo pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Przewodniczący GRN, jego zastępcy i szefowie komisji tworzyli prezydium gminnej rady narodowej. Na sesjach prezydium omawiano kwestie organizacyjne GRN ale też podejmowano uchwały na przykład o zatwierdzeniu sołtysów.

Obsługą administracyjną i kancelaryjną gminnej rady narodowej i jej organów zajmował się inspektor d/s rady narodowej i biuro rady. Inspektor służbowo podlegał przewodniczącemu, a zatrudniony i finansowany był przez Naczelnika.

Do zadań rady narodowej gminy należało uchwalanie rocznych i wieloletnich planów społeczno-gospodarczych rozwoju gminy oraz koordynowanie i kontrolowanie ich wykonania, uchwalanie budżetu na rok przyszły i kontrola jego wykonania, dysponowanie środkami funduszy celowych niezwiązanych bezpośrednio z budżetem, uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego terenu gminy.

Rada narodowa funkcjonowała w oparciu o uchwalony przez siebie regulamin. Obradowała na sesjach, na których podejmowała uchwały, które jako organ wykonawczy realizował naczelnik gminy.

Organami rady były: prezydium, komisje, a także Gminny Komitet Kontroli Społecznej, powołany na mocy ustawy z dnia 26 maja 1978 roku o zmianie ustawy o radach narodowych. Na czele prezydium (w skład, którego wchodził: przewodniczący, zastępcy oraz szefowie komisji gminnych) stał przewodniczący. Od 1974 roku przewodniczący obligatoryjnie był I-szy sekretarz miejscowego komitetu PZPR. W niektórych gminach nawet nie przeprowadzano głosowania na forum rady tylko przez aklamację zatwierdzano przewodniczącego po zmianach personalnych w miejscowym Komitecie PZPR. Trzeba dodać, że sekretarze partyjni często byli przenoszani z gminy do gminy, co wiązało się ze zmianami w prezydium.

Powołano urząd gminy, jako terenowy organ administracji państwowej do wykonywania zadań naczelnika gminy. Naczelnik gminy był powoływany i odwoływany przez wojewodę. Gminna rada narodowa mogła tylko wyrażać niewiążącą opinię o kandydaturze. Naczelnicy rzadko pochodzili z terenu gminy, chociaż często bywali związani z władzami powiatowymi. Byli to w większości ludzie z wyższym wykształceniem mający często doświadczenie z administracją. W urzędach gmin zatrudniano osoby mające przynajmniej średnie wykształcenie lub będące w trakcie uzupełniania wykształcenia. Była to zupełna nowość w administracji lokalnej, sprzyjająca profesjonalizacji administracji.

Ustanowienie gmin w 1973 roku było przyznaniem się do porażki funkcjonowania gromadzkich rad narodowych. Powstały gminy, często prawie w dawnych granicach. Ustanowiono jednoosobowy organ wykonawczy przypominający dawnego wójta.

Urząd Gminy Rawa Mazowiecka rozpoczął pracę 1 stycznia 1973 roku na mocy ustawy z 29 listopada 1972 roku *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*⁶⁹. Urząd funkcjonował w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r.

⁶⁹ Dz.U. 1972, Nr 49, poz. 315.

„w sprawie zakresu działania naczelnika gminy, organizacji i zadań urzędu gminy oraz niektórych spraw pracowniczych”⁷⁰.

Urząd gminy zasadniczo dzielił się na trzy części: Biuro Urzędu, Gminną Służbę Rolną i Urząd Stanu Cywilnego. Urząd gminy podzielony był na referaty kierowane przez sekretarza Biura Urzędu Gminy. Ważną pozycję zajmował główny księgowy urzędu gminy.

Gminna Służba Rolna (GSR) kierowana była przez kierownika. GSR tworzył zespół kilku ludzi sprawujący nadzór nad rolnictwem w gminie i organizujący jego sprawy. W latach osiemdziesiątych GSR zostały przekształcone w referaty rolnictwa.

W ramach Urzędu Gminy funkcjonował Urząd Stanu Cywilnego na czele z kierownikiem.

Gminnej Radzie Narodowej podlegały wszelkie instytucje gospodarcze i państwowe na terenie gminy (np. GS SCh i posterunki MO). Miały one obowiązek składania sprawozdań. Gminy stały się z zamierzenia okręgiem samowystarczalnym dla wsi. Na jego terenie działała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, zbiorcza szkoła gminna, biblioteka gminna, gminny ośrodek zdrowia, spółdzielnia kółek rolniczych itp.

Ważne funkcje w środowisku wiejskim pełniły gminne spółdzielnie. *Gminne Spółdzielnie Samopomoc Chłopska są dominującą formą obrotu towarowego na wsi. Prowadzą one skup wszelkich artykułów rolniczych i zaopatrują wieś w artykuły potrzebne do produkcji rolnej oraz do konsumpcji. GS spełniają w imieniu państwa i zgodnie z ogólnospołecznym interesem funkcje organizatora rynku wiejskiego*⁷¹. Gminne spółdzielnie spełniały zatem wiele funkcji. Zaopatrywały wieś we wszelkie potrzebne towary (od żywności po węgiel i materiały budowlane) i skupowały płody rolne od rolników. GS-y świadczyły też usługi np. transportowe, prowadziły działalność wytwórczą (wytwórnie wód gazowych, masarnie, piekarnie). Zajmowały się także działalnością kulturalną prowadząc Kluby Rolnika. Na czele GS-u stał prezes, zarząd oraz Walne Zgromadzenie członków spółdzielni.

Nadal funkcjonowały kółka rolnicze. W połowie lat siedemdziesiątych nastąpiła komasacja kółek i tworzone Spółdzielnie Kółek Rolniczych – SKR-y. Według ówczesnej definicji: *Celem działalności kółek rolniczych jest niesienie gospodarstwu chłopskim różnorodnej pomocy produkcyjnej, remontowanie maszyn, świadczenie usług budowlanych, rozwijanie wiedzy rolniczej, a także prowadzenie wielostronnej działalności społeczno-kulturalnej. Ponadto gminne SKR mają obowiązek prowadzenia własnej produkcji rolnej na obszarach przejmowanych od chłopów, którzy przechodząc na rentę lub emeryturę nie mają w rodzinie nikogo, komu mogliby przekazać gospodarstwo*⁷².

Władze stawiały na rozwój kół gospodyń wiejskich. *Działalność kół gospodyń wiejskich dotyczy przede wszystkim spraw związanych z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego, żywieniem rodziny, zdrowia i higieny, urzędzenia mieszkań, wychowania dzieci i opieki nad nimi, uczestnictwa ludności wiejskiej w życiu kulturalnym itp*⁷³.

⁷⁰ Dz.U. 1972 nr 49, poz.315.

⁷¹ Dyżma Gałaj, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978, s. 25.

⁷² Tamże, s. 24.

⁷³ Tamże, s. 25.

Powołanie gmin w tamtym okresie było całkiem dobrym posunięciem na miarę ustroju. Powstały większe jednostki terytorialne, które w ramach swego okręgu spełniały większość funkcji administracyjnych, gospodarczych i socjalnych ludności.

Z początkiem czerwca 1975 roku weszła w życie reforma administracji ustanawiająca dwustopniowy podział (zamiast trzystopniowego). Zlikwidowano powiaty, tworząc jednocześnie nowe, mniejsze województwa (zamiast 17 województw – 49).

Gmina Rawa Mazowiecka weszła w skład województwa skierniewickiego.⁷⁴

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy w dniu 9 grudnia 1973 roku (Przez kilka miesięcy, od stycznia do listopada 1973, w gminnych radach zasiadali radni wybrani jeszcze w 1969 roku.) Kolejne wybory organizowano w dniu 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 i 19 czerwca 1988 roku. Wybory także przeprowadzano w atmosferze powszechnej mobilizacji, a wyniki i frekwencja zawsze zbliżały się do 100%. (w wyjątkiem ostatnich wyborów).

Lata siedemdziesiąte był to okres entuzjazmu i zmian. Polska wieś odczuła to poprzez zniesienie przez władze uciążliwych obowiązkowych dostaw. Rolników objęto bezpłatnymi ubezpieczeniami społecznymi. Sklepy były nieco lepiej zaopatrzone (choć jak w jednej z gmin w województwie kieleckim pisało „z zaopatrzeniem naszych sklepów nie jest źle ale nie jest też dobrze”). Władze sprzyjały młodym prężnym rolnikom, którzy mogli nawet kupić maszyny rolnicze takie jak traktor. Powstało wiele nowych murowanych domów i budynków gospodarczych.

Mimo to już w połowie lat siedemdziesiątych zaczęły się pojawiać symptomy kryzysu gospodarczego.

W latach 1979-1980 kryzys państwa pogłębiał się. Do tego dochodziły klęski żywiołowe (ostra zima 1978/1979, mokre lato 1980). Sposobem na przezwycięzenie kryzysu było powołanie Komisji Kontroli Społecznych w każdej gminie w sierpniu 1978 roku. Tropiły one nieprawidłowości w dystrybucji dóbr.

Latem 1980 roku wiele zakładów pracy rozpoczęło strajki. Doprowadziło to do zalegalizowania ruchu „Solidarności”. Był to ciekawy okres w dziejach polskiej wsi. W sklepach nie wiele można było kupić ale wiele się zmieniało w kwestiach politycznych. Na przełomie 1980 i 1981 roku masowo podawali się do dymisji przewodniczący gminnych rad narodowych, którzy zajmowali też wysokie funkcje partyjne. Nowymi przewodniczącymi zostawali działacze społeczni cieszący się dużym zaufaniem społeczności wiejskiej.

W dniu 19 marca 1981 roku Rada Państwa podjęła uchwałę w sprawie umacniania roli samorządu mieszkańców wsi w ramach istniejących przepisów o radach narodowych. Zebrania wiejskie od tej pory mogły uchylać projekty uchwał, którymi musiała się zająć gminna rada narodowa. Zebrania zyskały inicjatywę uchwałodawczą. Zebrania wiejskie mogły wybierać rady sołeckie. Funkcja sołtysa została wzmocniona poprzez prawo do uczestniczenia w sesjach GRN z głosem doradczym. Sołtys mógł zawierać umowy w imieniu zebrania wiejskiego, co do udostępnienia obiektów sołectwa⁷⁵.

⁷⁴ Dz. U. 1975 nr 17 poz. 92.

⁷⁵ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 55.

Jesienią 1981 roku w gminach pojawiło się wojsko – terenowe grupy operacyjne. Oficjalnie miały one „udzielać pomocy terenowym organom administracji państwowej w realizacji zadań społecznych, gospodarczych i obronnych, a także współdziałanie z różnymi rodzajami samorządów i organizacji społecznych działających w środowisku wiejskim”⁷⁶. Przygotowywały grunt pod wprowadzenie stanu wojennego. Wojskowi tropili nieprawidłowości w gminach. Sporo ich wykryli ale najpierw należałoby zmienić cały ustrój, aby poprawić zaopatrzenie.

13 grudnia 1981 roku do urzędów wkroczyło wojsko. Gminne rady narodowe i zebrania wiejskie miały zakaz zgromadzeń. W urzędach gmin urzędowanie rozpoczęli komendanci terenowych grup operacyjnych. Naczelnicy musieli respektować decyzje komendantów.

Władzę odzyskała partia. W ciężkiej sytuacji pozostawali przewodniczący gminnych rad narodowych wybrani na przełomie 1980 i 1981 roku. Cieszyli się oni pewnym autorytetem i nie zawsze chcieli się podporządkować władzom wojskowym i partyjnym.

Jesienią 1982 roku władze zainicjowały powstawanie Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON).

W 1982 roku powinny były się odbyć wybory do rad narodowych, lecz z uwagi na stan wojenny wybory przełożono na rok 1984.

W początkach lat osiemdziesiątych władze postanowiły zreorganizować administrację wiejską. Ustawa z 20 lipca 1983 roku o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego na nowo powołała samorząd terytorialny. Nie był to samorząd w pełni tego słowa znaczeniu. Przepisy były dość mętne i różnie je interpretowano. Był to jednak pierwszy tak odważny krok władz państwowych. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie mogły decydować o sprawach lokalnych. Powoływały sołtysa i radę sołecką, jako organy wykonawcze. Na czele rady mógł stanąć przewodniczący rady sołeckiej. Mógł nią także kierować sołtys. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo zwoływania zebrań wiejskich przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut i powoływać komisje. Nadzór na samorządem wiejskim sprawowała rada narodowa i naczelnik. Nowe przepisy zobligowały naczelnika gminy i GRN do respektowania uchwał zebrań wiejskich. Sprawy dotyczące danej społeczności musiały być z nią uzgadniane. Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, kolejne w 1988 roku.

⁷⁶ Tamże, s. 48.

USTAWA

z dnia 20 lipca 1983 r.

o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego.

W celu utrwalenia socjalistycznego ludowladztwa i umacniania terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz zapewnienia powszechnego udziału mieszkańców miast i wsi we współrzędzeniu i współodpowiedzialności za sprawy kraju, mając na uwadze, że system rad narodowych i samorządu terytorialnego stanowi szczególnie ważną płaszczyznę wszechstronnego współdziałania przewodniej siły politycznej w budowie socjalizmu — Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym, oraz działania zespolonych w Patriotycznym Ruchu Odrodzenia Narodowego wszystkich sił społecznych i obywateli kierujących się konstytucyjnymi zasadami ustrojowymi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, stanowi się, co następuje:

Rozdział 1

Przepisy ogólne.

Art. 1. Rady narodowe jako przedstawicielskie organy władzy państwowej i podstawowe organy samorządu społecznego są zarazem organami samorządu terytorialnego ludności w gminach, miastach, dzielnicach miast i województwach; urzeczywistniają władzę ludu pracującego miast i wsi, umacniają i rozwijają jego zdobycze, uczestniczą w postępowej przebudowie społeczeństwa; strzegą podstaw socjalistycznego państwa oraz praworządności ludowej.

Art. 2. 1. Rady narodowe wybierane są w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym na okres lat czterech licząc od dnia wyborów. Zasady i tryb przeprowadzania wyborów określa odrębna ustawa.

2. Wybory do rad narodowych zarządza Rada Państwa.

Art. 3. 1. Rady narodowe uczestniczą w kształtowaniu i realizacji polityki państwa; kierują całokształtem społeczno-gospodarczego i kulturalnego rozwoju na swoim terenie, wpływają na działalność wszystkich jednostek administracji i gospodarki oraz sprawują nad nimi kontrolę stosownie do przepisów niniejszej ustawy; działają na

rzecz zaspokajania potrzeb ludności, ochrony i wykorzystania zasobów gospodarczych i wartości kulturalnych terenu; urzeczywistniają zadania samorządu terytorialnego w jednostkach podziału terytorialnego państwa.

2. W jednostkach osiedleńczych, wyodrębnionych w ramach podstawowych jednostek terytorialnych, zadania samorządu terytorialnego realizowane są przez samorząd mieszkańców miast i wsi i jego organy.

3. Rady narodowe wraz z samorządem mieszkańców miast i wsi tworzą system samorządu terytorialnego.

4. Organy samorządu terytorialnego są właściwe do podejmowania wszelkich działań organizatorskich i gospodarczych zgodnie z zasadami uregulowanymi w niniejszej ustawie.

5. Samodzielność działania organów samorządu terytorialnego w zakresie określonym niniejszą ustawą pozostaje pod pieczę Sejmu oraz chroniona jest przez nadzór Rady Państwa.

Art. 4. Rady narodowe prowadzą samodzielnie — na zasadach określanych ustawami — działalność na rzecz zaspokajania potrzeb ludności oraz rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego terenu, w szczególności poprzez:

- 1) planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne na danym terenie w formie rzeczowej i finansowej oraz organizowanie wykonania planów w tym zakresie,
- 2) powoływanie przedsiębiorstw i zakładów dla wykonania zadań służących potrzebom ludności,
- 3) wytyczanie kierunków i kontrolowanie pracy terenowych organów administracji państwowej,
- 4) pobudzanie aktywności obywatelskiej służącej wszechstronnemu rozwojowi terenu oraz wykorzystaniu miejscowych zasobów i rezerw,
- 5) inicjowanie i koordynowanie działań związanych z rozwojem terenu i zaspokajaniem potrzeb ludności.

Art. 5. 1. Rady narodowe wykonują swoje zadania i kompetencje na sesjach oraz za pośrednictwem swoich organów.

2. Organami rad narodowych są ich prezydium i komisje.

Fragment ustawy o radach narodowych i samorządzie terytorialnym z 20 lipca 1983 roku (Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185).

Nowa ustawa o radach narodowych i samorządzie wiejskim zwiększyła uprawnienia rad narodowych wobec naczelników. Od tej pory to gminna rada narodowa w porozumieniu z wojewodą wybierała swojego naczelnika.

Mimo pozorowanych i prawdziwych prób naprawienia sytuacji gospodarczej kraju kryzys się pogłębiał. Władza traciła autorytet. W dniu 19 czerwca 1988 roku przeprowadzono ostatnie wybory do rad narodowych w Polsce. Ogłoszono po raz pierwszy prawdziwe wyniki o frekwencji, które były bardzo niskie.

Zmiany zapoczątkowane w 1989 roku doprowadziły do uchwalenia nowej ustawy o samorządzie gminnym, który nadał samorządność dotychczas istniejącym gminom. Z końcem kwietnia 1990 roku zakończyła się, przed terminem, kadencja rad narodowych. Rozpoczął się nowy etap w historii samorządu gminnego.

SPIS RADNYCH GMINNYCH 1973-1990

Kadencja 1973-1977	Kadencja 1978-1984
Sarna Zenon, Sawicki Stanisław, Grzywaczewska Krystyna, Milczarek Janina, Jarecki Stanisław, Fijołek Zygmunt, Niezgoda Leon, Wyderka Kazimierz, Błażejowski Henryk, Michalski Grzegorz, Chojecka Barbara, Chojecki Stefan, Michalak Alina, Sitek Zygmunt, Opolska Maria, Traczyk Stanisław, Woźniak Jerzy, Sarna Leon, Potrzebowski Józef, Kosonóg Roman, Fijałkowski Władysław, Warchlewski Karol, Wesołowski Zdzisław, Kunicki Czesław, Lusa Zdzisław, Więcek Ryszard, Maciejewska Cecylia, Wolski Władysław, Adamczyk Władysław, Kozik Wiesława, Winiarski Ryszard, Czech Marian, Święcicki Czesław,	Łaski Kazimierz, Winiarski Ryszard, Machnicka Teresa, Woszczyk Jan, Machnicki Janusz, Święcicki Czesław, Herman Tadeusz, Zarymbski Józef, Skoneczna Barbara, Aleksandrowicz Aleksander, Szadkowska Eugenia, Stankiewicz Janina, Sarna Zenon, Milczarek Janina, Miedziak Barbara, Sawicki Stanisław, Michalski Grzegorz, Piechota Antonina, Kocik Stanisław, Stachecki Franciszek, Niezgoda Tadeusz, Pietraszewski Antoni, Włodarek Wiesław, Karnowska Genowefa, Sawicki Jerzy, Grabowska Stefania, Wyderka Stanisław, Chojecki Konrad, Martewicz Edmund, Fijałkowski Władysław, Kosonóg Roman, Potrzebowski Józef, Warchlewski Karol,

Sygitowicz Jerzy, Herman Krystyna, Skoczylas Krystyna, Aleksandrowicz Aleksander, Gawot Jan, Szadkowska Eugenia, Gutowska Józefa, Klemba Aleksander, Włodarek Wiesław, Rudzki Tadeusz, Sawicki Jerzy, Kosonóg Stanisław	Kunicki Czesław, Walendzik Krystyna, Stankiewicz Henryka, Kobus Jan, Chojecka Marianna, Dymowska Irena, Kacprzyk Antoni, Chojecki Zdzisław, Traczyk Stanisław, Sitek Zygmunt, Siniarska Krystyna
--	---

Kadencja 1984-1988	Kadencja 1988-1990
Łaski Kazimierz, Skoczylas Jan, Kwatek Agnieszka, Woszczyk Jan, Gąsiorowski Józef, Kielan Wojciech, Kosiacki Julian, Wodzianicki Włodzimierz, Gmyrek Jan, Bryszewski Włodzimierz, Aleksandrowicz Zygmunt, Tomczyk Stanisława, Sawicki Stanisław, Szymczak Andrzej, Klimczak Antoni, Szostek Józef, Milczarek Elżbieta, Brzezińska Halina, Kocik Zygmunt, Łysakowska Zofia, Studziński Antoni, Gierach Stanisław, Rudzki Kazimierz, Jędraszek Władysław, Dobrowolski Stanisław, Badur Tadeusz, Wojciechowski Stefan, Sawicki Jerzy,	Machnicki Antoni, Kamiński Mieczysław, Sekrecki Jerzy, Łaski Kazimierz, Skoczylas Jan, Woszczyk Jan, Gmyrek Jan, Grzywaczewski Marian, Kosiacki Julian, Stankiewicz Jan, Piotrowski Ryszard, Sadzik Stanisław, Lechowski Tadeusz, Iwański Tadeusz, Milczarek Elżbieta, Nieżgoda Tadeusz, Skóra Zofia, Piechota Antonina, Gierach Stanisław, Goc Andrzej, Gruchała Maria, Kocik Zygmunt, Wojciechowski Stefan, Pazurek Tadeusz, Kobierski Karol, Bocheński Tadeusz, Słodka Janina, Kosonóg Jacek,

Sawicka Janina, Kocik Wojciech, Kosonóg Roman, Gołota Czesław, Topoła Edmund, Chojecki Stanisław, Klink Waldemar, Gruszczyński Zbigniew, Tułacz Jan, Gawlik Andrzej, Chojecki Józef, Sobolewski Marian, Dymowska Irena, Gromek Tadeusz, Gubiec Tadeusz, Traczyk Stanisław, Szewczyk Władysław	Dyśko Wiesław, Gołota Czesław, Grzywka Jerzy, Sójka Stanisław, Kolecki Bogdan, Dudkiewicz Kazimierz, Gawlik Andrzej, Warchlewski Piotr, Gajer Jan, Kunicki Czesław, Beta Henryk, Chojecki Józef, Redlicki Leon, Karbownik Roman, Gubiec Tadeusz, Kielak Józefa, Stefankowski Andrzej,
--	--

WSPÓŁCZESNA GMINA RAWA MAZOWIECKA

W dniu 27 maja 1990 roku weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku.⁷⁷ Tego dnia przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych.

Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawczą stanowi rada gminy wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminy na czele z wójtem wybierany przez radę gminy. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo wójt wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach.

Pierwsza kadencja rad gminnych (1990-1994) była okresem wielu, niekiedy dość burzliwych i zaskakujących zmian. Wszyscy uczyli się demokracji lokalnej.

Kolejne kadencje bywały okresem stabilizacji i sukcesów gmin. Wybory do rad gminnych przeprowadzano 19 czerwca 1994 roku (kadencja 1994-1998), 11 października 1998 (kadencja 1998-2002), 27 października 2002 (kadencja 2002-2006, tego dnia po raz pierwszy wybierano bezpośrednio wójtów gmin), 12 listopada 2006 (kadencja 2006-2010) oraz 21 listopada 2010 roku (obecna kadencja 2010-2014).

Do końca 1998 gmina Rawa Mazowiecka wchodziła w skład województwa skierniewickiego. Z dniem 1 stycznia 1999 roku została włączona w skład województwa łódzkiego i powiatu rawsko-mazowieckiego.

Współczesna gmina Rawa Mazowiecka składa się z sołectw: Chrusty, Dziurdzioły, Garłów, Głuchówek, Jakubów, Janolin, Julianów, Kaleń, Kaliszki, Konopnica, Kurzeszyn, Leopoldów, Linków, Lutkówka, Małgorzatów, Matyldów, Niwna, Pasieka Wałowska, Przewodowice, Pukinin, Rogówiec, Rossocha, Soszyce, Stara Wojska, Stare Byliny, Ścieki, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Księżą Wola, Wołucza, Zagórze, Zawady i Żydomice.

Gminę zamieszkują ponad 8700 osób. Ma ona obszar 163,98 km². Wójtem Gminy jest Pan Krzysztof Starczewski.

⁷⁷ Dziennik Ustaw z 1990 roku, nr 16, poz. 95.

ANEKS

Miejscowość	Przynależność administracyjna
Bogusławki Małe	W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Ossowice, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Boguszyce	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Byszewice	W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Komorów, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Chrusty	W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Dziurdziły	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1968 do gromady Teklin/Dziurdziły, w latach 1969-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Garłów	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Głuchówek	W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Komorów, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Jakubów	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Janolin	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa

	Mazowiecka.
Julianów	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka
Kaleń	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Kaliszki	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Konopnica	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Księża Wola	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Kurzeszyn	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Leopoldów	W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Podkonice Duże, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Linków	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Lutkówka	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Małgorzatów	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1968 do gromady Teklin/Dziurdzioly, w latach 1969-1972

	do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Matyldów	W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Ossowice, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Niwna	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Pasieka Wałowska	W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Podlas	W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Przewodowice	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Pukinin	W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Komorów, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Rogówiec	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Rossocha	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Soszyce	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Stara Wojska	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa

	Mazowiecka.
Stare Byliny	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1968 do gromady Teklin/Dziurdzioły, w latach 1969-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Ścieki	W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Wałowice	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Wilkowice	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Wojska	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Wołucza	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Zagórze	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Zawady	W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
Żydomice	W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

BIBLIOGRAFIA

- Bandurka M, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Łódź 1995.
- Brodowska H, *Ruch chłopski po uwłaszczeniu*, Warszawa 1967.
- Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977.
- Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1864 i 1866.
- Dzienniku Urzędowe Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi*, 1954-1972.
- Dzienniki Ustaw*, 1918-1983.
- Gałąj Dyżma, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978
- Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.
- Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001.
- Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II i PRL*, Warszawa 1995.
- Mencel T., *Gmina dominalna w Królestwie Polskim przed uwłaszczeniem*, [w:] *Gmina wiejska i jej samorząd*, pod red. H. Brodowskiej, Warszawa 1989.
- Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947.
- Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, nakładem GUS, Warszawa 1925.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902.
- Szumski J., *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej*, *Studia Łomżyńskie*, tom IV.
- Wykaz gromad PRL według stanu z 1 lipca 1952 roku*, Warszawa 1952.

Spis treści

WSTĘP.....	2
GMINY WOKÓŁ RAWY MAZOWIECKIEJ W LATACH 1809-1918.....	3
I WOJNA ŚWIATOWA	18
GMINY BOGUSZYCE I WAŁOWICE W II RZECZPOSPOLITEJ	20
II WOJNA ŚWIATOWA	42
GMINNE RADY NARODOWE BOGUSZYCE I WAŁOWICE (NIWNA) 1945-1954...	45
GROMADZKIE RADY NARODOWE	50
GROMADA BABSK 1954-1972.....	55
GROMADA BOGUSZYCE 1954-1972.....	55
GROMADA JULIANÓW 1954-1961	55
GROMADA KOMORÓW 1954-1959	56
GROMADA KURZESZYN 1954-1972	56
GROMADA NIWNA 1954-1961	56
GROMADA OSSOWICE 1954-1959	57
GROMADA PODKONICE DUŻE 1954-1959	57
GROMADA RAWA MAZOWIECKA 1960-1972.....	57
GROMADA TEKLIN/DZIURDZIOŁY 1954-1968	58
GROMADA WILKOWICE 1954-1968	58
SPIS RADNYCH GROMADZKICH 1954-1972.....	59
GMINNA RADA NARODOWA RAWA MAZOWIECKA 1973-1990	70
SPIS RADNYCH GMINNYCH 1973-1990.....	78
WSPÓŁCZESNA GMINA RAWA MAZOWIECKA	81
ANEKS.....	82
BIBLIOGRAFIA.....	86